

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор школи М.В.Москаленко

наказ № _____

від 31.08.2023

**Освітня програма
закладу загальної
середньої освіти для 5-6 класів
Червоногригорівського ліцею
Червоногригорівської селищної ради
Нікопольського району Дніпропетровської
області
на 2023-2024 роки**

Червоногригорівка - 2023

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ВСТУПНА ЧАСТИНА	3
1.1. Нормативні документи	3
1.2. Тип закладу	4
1.3. Мета і завдання освітньої програми	4
1.4. Вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією освітньою програмою	4
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОГО НАВАНТАЖЕННЯ	5
РОЗДІЛ 3. НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ЗАКЛАДУ ОСВІТИ	7
РОЗДІЛ 4. МОДЕЛЬНІ НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ	8
4.1. Перелік модельних навчальних програм	8
4.2. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи»	12
4.3. Модельна програма «Українська література. 5-6 класи»	15
4.4. Модельна програма «Зарубіжна література. 5-9 класи»	19
4.5. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5-9 класи»	27
4.6. Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи»	36
4.8. Модельна навчальна програма «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас»	50
4.9. Модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)»	51
4.10. Модельна навчальна програма «Культура добросусідства. 5-6 клас»	55
4.11. Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи»	59
4.12. Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас»	62
4.13. Модельна навчальна програма «Музичне мистецтво. 5-6 класи», «Образотворче мистецтво. 5-6 класи»	71
4.14. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-6 клас»	76
РОЗДІЛ 5. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	82
РОЗДІЛ 6. ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ	83
6.1. Поточне формувальне оцінювання	83
6.2. Підсумкове оцінювання	88
6.3. Критерії та шкала оцінювання	90

РОЗДІЛ 1. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1.1. Нормативні документи

Організація освітньої діяльності в **5-6** класах здійснюється відповідно до наказу МОН України №235 від 19 лютого 2021 року «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти», Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р, Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898.

Освітня програма закладу освіти, розроблена на основі Типової освітньої програми. Дана освітня програма:

- відповідає структурі типової освітньої програми та визначеним нею вимогам до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою закладу освіти;
- визначає (в обсязі не меншому ніж встановлено відповідною типовою освітньою програмою загальний обсяг навчального навантаження на відповідному рівні (циклі повної загальної середньої освіти (в годинах, його розподіл між освітніми галузями за роками навчання;
- містить навчальний план, що ґрунтується на одному з варіантів типових навчальних планів відповідної типової освітньої програми і може передбачати перерозподіл годин (у визначеному типовим навчальним планом обсязі в межах мінімального / максимального навантаження для кожної галузі між обов'язковими для вивчення навчальними предметами (крім державної мови певної освітньої галузі, які можуть вивчатися окремо та/або інтегровано з іншими навчальними предметами;
- містить перелік модельних навчальних програм, що використовуються закладом освіти в освітньому процесі, та/або навчальних програм, затверджених педагогічною радою, що мають містити опис результатів навчання учнів з навчальних предметів (інтегрованих курсів в обсязі не меншому ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами;
- описує форми організації освітнього процесу та інструментарію оцінювання.

Освітня програма реалізує Стратегії розвитку закладу.

1.2. Тип закладу

Червоногригорівський ліцей Червоногригорівської селищної ради– це заклад загальної середньої освіти з навчанням українською мовою.

1.3. Мета і завдання освітньої програми

Мета і завдання освітньої програми закладу ґрунтуються на визначеній Законом країни «Про освіту» меті повної загальної середньої освіти, що передбачає всебічний розвиток, виховання і соціалізацію особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

1.4. Вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією освітньою програмою

Визначаючи вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою, заклад керується чинними нормативними документами у сфері освіти.

Навчання за освітньою програмою базової середньої освіти можуть розпочинати учні, які на момент зарахування (переведення до закладу загальної середньої освіти, що забезпечує здобуття відповідного рівня повної загальної середньої освіти, досягли результатів навчання, визначених у Державному стандарті початкової освіти, що підтверджено відповідним документом встановленого зразка (свідоцтвом досягнень, свідоцтвом про здобуття початкової освіти) .

У разі відсутності результатів річного оцінювання з будь-яких предметів за рівень початкової освіти учні повинні пройти відповідне оцінювання упродовж першого семестру навчального року. Для проведення оцінювання наказом керівника закладу освіти створюється комісія, затверджують її склад (голову та членів комісії) , а також графік проведення оцінювання та перелік завдань з навчальних предметів. Протокол оцінювання рівня навчальних досягнень складають за формою згідно з додатком 2 до Положення про індивідуальну форму здобуття загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 12 січня 2016 року № 8 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 10 липня 2019 року № 955 , зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2016 р. за № 184/28314).

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Загальний обсяг навчального навантаження в освітній програмі закладу відповідає загальному обсягу навчального навантаження, визначеному для цього типу освітнього закладу в Державному стандарті базової середньої освіти (Додаток 23 та Типовій освітній програмі для 5-9 класів (Додатки 1,2). Загальний обсяг річного навчального навантаження для кожної галузі в освітній програмі закладу освіти встановлено у межах вказаного в Державному стандарті та Типовій освітній програмі діапазону мінімального та максимального показників.

Загальний обсяг навчального навантаження учнів розподіляється між роками навчання, освітніми галузями, обов'язковими та вибірковими освітніми компонентами.

Загальний обсяг річного навчального навантаження для закладів із навчанням українською мовою (5-6 класи **згідно з типовим планом** наведено в Таблиці 1.

Назва освітньої галузі	Навчальне навантаження	5 клас			6 клас		
		еком ендов ане*	Мініма льне*	Макси мальн е*	еком ендов ане*	Мінім альне*	Макси мальн е*
Мовно-літературна **	На тиждень	11	10	13	11	10	13
	На рік	385	350	455	385	350	455
Математична	На тиждень	5	4	6	5	4	6
	На рік	175	140	210	175	140	210
Природнича	На тиждень	2	1,5	3	4	2	5
	На рік	70	52,5	105	140	70	175
Соціальна і здоров'я- збережувальна	На тиждень	1,5	1	3	1,5	1	3
	На рік	52,5	35	105	52,5	35	105
Громадянська та історична	На тиждень	1	1	2	2	1,5	3
	На рік	35	35	70	70	52,5	105
Технологічна	На тиждень	2	1	3	2	1	3
	На рік	70	35	105	70	35	105
Інформатична	На тиждень	1,5	1	2	1,5	1	2
	На рік	52,5	35	70	52,5	35	70
Мистецька	На тиждень	2	1	3	2	1	3
	На рік	70	35	105	70	35	105
Фізична культура***	На тиждень	3	3	3	3	3	3
	На рік	105	105	105	105	105	105
сього	На тиждень	29			32		
	На рік	1015			1120		
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, вибіркового освітніх компонентів, проведення індивідуальних консультацій та групових занять	На тиждень	2			2		
	На рік	70			70		
Загальнорічна кількість навчальних годин, що ініціюються з бюджету (без урахування поділу на групи	На тиждень	31			34		
	На рік	1085			1190		

Гранично допустиме навантаження учнів****	На тиждень	28			31		
	На рік	980			1085		

* Кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі може збільшуватися до максимального показника з урахуванням перерозподілу різниці між рекомендованою та мінімальною кількістю навчальних годин інших освітніх галузей.

** Години мовно-літературної освітньої галузі можуть розподілятися на вивчення мови корінного народу, національної меншини та/або другої іноземної мови.

*** Години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження учнів.

**** Сума годин на вивчення всіх освітніх галузей не повинна перевищувати загальної кількості годин, визначеної цим навчальним планом.

Керуючись показниками загальної кількості навчального навантаження, визначеними в Таблиці 1 за галузями, визначено обсяг **фактичного річного навантаження** для 5-6х класів. Результат подано в Таблиці 2.

Загальний обсяг навчального навантаження для 5-х класів

Назва освітньої галузі	Навчальне навантаження	Кількість годин 5 клас	Кількість годин 6 клас
Мовно-літературна **	На тиждень	11,5	11,5
	На рік	391	391
Математична	На тиждень	5	5
	На рік	170	170
Природнича	На тиждень	2	4
	На рік	68	136
Соціальна і здоров'язбережувальна	На тиждень	2	2
	На рік	68	68
Громадянська та історична	На тиждень	1	2
	На рік	34	68
Технологічна	На тиждень	2	2
	На рік	68	68
Інформатична	На тиждень	1,5	1,5
	На рік	51	51
Мистецька	На тиждень	2	2
	На рік	68	68
Фізична культура***	На тиждень	3	3
	На рік	102	102
Всього	На тиждень	30	33
	На рік	1020	1122
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, вибіркового освітніх компонентів, проведення індивідуальних консультацій та групових занять	На тиждень	1	1
	На рік	34	34
Загальнорічна кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи)	На тиждень	30	33
	На рік	1020	1122
Гранично допустиме навантаження	На тиждень	28	31

учнів****	На рік	952	1054
-----------	--------	-----	------

РОЗДІЛ 3. НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Робочий навчальний план
для учнів 5-6-х класів Червоногригорівського ліцею Червоногригорівської
селищної ради на 2023-2024 навчальний рік (Таблиця № 3 до Наказу МОН
країни від 19.02.2021 року, № 235)

Освітня галузь	Навчальні предмети	Кількість тижневих годин у класах					
		5а	5б	6а	6б	6в	Всього
Мовно-літературна	Українська мова	4	4	4	4	4	20
	Українська література	2	2	2	2	2	10
	Англійська мова	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	17,5
	Зарубіжна література	2	2	2	2	2	10
Громадянська та історична	Вступ до історії України та громадянської освіти	1	1				2
	Історія України. Всесвітня історія			2	2	2	6
Мистецька	Музичне мистецтво	1	1	1	1	1	5
	Образотворче мистецтво	1	1	1	1	1	5
Математична	Математика	5	5	5	5	5	25
Природнича	Інтегрований курс «Пізнаємо природу»	2	2	2	2	2	10
	Географія			2	2	2	6
Технологічна	Технології	2	2	2	2	2	10
Інформатична	Інформатика	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	7,5
Соціальна і здоров'язбережувальна	Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут»	1	1	1	1	1	5
	Культура добросусідства	1	1	1	1	1	5
Фізична культура	Фізична культура	3	3	3	3	3	15
Разом		27+3	27+3	30+3	30+3	30+3	144+15
Додаткові години на вивчення предметів освітніх галузей, курсів за вибором, проведення індивідуальних консультацій та групових занять		1	1	1	1	1	6
Курси за вибором							
Факультативи, індивідуальні заняття							
Гранично допустиме навантаження		28	28	31	31	31	
Всього (без урахування поділу класів на групи)		27+3	27+3	30+3	30+3	30+3	159

РОЗДІЛ 4. МОДЕЛЬНІ НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

4.1. Перелік модельних навчальних програм

Відповідно до навчального плану в освітній програмі зазначається перелік модельних навчальних програм, що використовуються закладом освіти в освітньому процесі, що містять опис результатів навчання учнів з навчальних предметів (інтегрованих курсів в обсязі не меншому, ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами). Оскільки відповідні модельні та/або навчальні програми спрямовані насамперед на реалізацію вимог Державного стандарту базової середньої освіти, заклад освіти під час формування переліку цих програм врахував низку чинників, а саме:

- особливості та потреби учнів певного закладу в досягненні обов’язкових результатів навчання;
- потенціал педагогічного колективу;
- ресурсне забезпечення закладу освіти;
- навчально-методичний супровід конкретних модельних програм;
- наявність внутрішньогалузевих та міжгалузевих зв’язків між програмами різних предметів та курсів для реалізації ключових компетентностей;
- варіативність програм для підтримки курсів у діапазоні від мінімальної до максимальної кількості годин тощо.

Під час вибору модельних навчальних програм для освітньої програми закладу зверталась увага на раціональне використання навчального часу. Сформована з окремих модельних та/або навчальних програм освітня програма закладу є цілісним комплексом, кожен компонент якого реалізує свої цілі та функції у тісному взаємозв’язку з іншими компонентами для формування цілісної компетентної особистості. Ці взаємозв’язки реалізуються не лише на рівні базових знань з окремих предметів, а й на рівні досягнення очікуваних результатів та видів діяльності. Перелік модельних та/або навчальних програм в освітній програмі закладу охоплює досягнення учнями результатів навчання з усіх визначених Державним стандартом освітніх галузей. Заклад освіти здійснив вибір модельних навчальних програм для закладів загальної середньої освіти з-поміж тих, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (Наказ МОН №795 від 12 липня 2021 року <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-nadannya-grifa-rekomendovano-ministerstvom-osviti-i-nauki-ukrayini-modelnim-navchalnim-programam-dlya-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>).

На основі модельної та/або затвердженої педагогічною радою навчальної програми предмета (інтегрованого курсу) вчитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу. Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних

джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти міста, району чи області є неприпустимим.

Автономія вчителя забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково- педагогічну та наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель має самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в навчальній програмі. Учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем. Адміністрація закладу або працівники методичних служб можуть лише надавати методичну допомогу вчителю з метою покращення освітнього процесу, а не контролювати його.

Освітні галузі	Модельна навчальна програма		Кількість	
	Назва	Автор(и)	учнів	учителів
Мовно-літературна:				
Українська мова	Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти	Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.	119	3
Українська література	Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти	Архипова В.П., Січкара С.І., Шило С.Б.	70	3
Зарубіжна література	Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти	Ніколенко О.М., Ісаєва О.О., Клименко Ж.В., Мацевко-Бекерська Л.В., Юлдашева Л.П., удніцька Н.П., Туряниця В.Г., Тіхоненко С.О., Вітко М.І., Джангобекова Т.А.	70	3
Англійська мова	Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5-9	Зимомря І. М., Мойсюк В. А, Трі ан М. С., нгурия І. К., Яковчук М. В.	70	3

	класи» для закладів загальної середньої освіти			
Математична	Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти	О.С.Істер	70	3
Природнича	«Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс » для закладів загальної середньої освіти «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти	Біда Д.Д., Гільберг Т.Г., Колісник Я.І. Запотоцький С.П., Карпюк Г.І., Гладковський Р.В., Довгань А.І., Совенко В.В., Даценко Л.М., Назаренко Т., Гільберг Т.Г., Савчук І.Г., Нікитчук А.В., Яценко В.С., Довгань Г.Д., Грома В.Д., Горовий О.В.	70	3
Громадянська та історична освіта	5 клас. Модельна навчальна програма «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас» для закладів загальної середньої освіти 6 клас. Модельна навчальна програма «Історія України. Всесвітня історія» для закладів загальної середньої освіти	Бурлака О.В., Власова Н.С., Желіба О.В., Майорський В.В., Піскарьова І.О., Щупак І.Я. Піскарьова І.О., Бурлака О.В., Майорський В.В., Мелешенко Т.В., Щупак І.Я.	70	1
Соціальна та здоров'язбережна				
Здоров'я, безпека та добробут	Модельна навчальна програма «Здоров'я. Безпека. Добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти	Т.Воронцова, В.Пономаренко, І.Лаврентьева, О.Хомич	70	1

Культура добросусідства	Модельна навчальна програма «Культура добросусідства» для закладів загальної середньої освіти	М. А. Араджионі, О. Г. Козорог, Н. К. Лебідь, В. І. Потапова, І. К. Унгурян	70	1
Технологічна	Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти	Ходзицька І.Ю, Горобець О.В., Медвідь О. та інші	70	2
Інформатична	Модельна навчальна програма. «Інформатика. 5-6	Морзе Н.В., Барна О.В.	61	2

	клас» для закладів загальної середньої освіти			
Мистецька	Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи.(автономні предмети» закладів загальної середньої освіти.	Масол Л. М., Просіна О. В.	70	3
Фізична культура	Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти	Педан О.С., Коломоець Г. А. , Боляк А. А., ебрина А. А., Деревянко В. В., Стеценко В. Г., Остапенко О. І., Лакіза О. М., Косик В. М. та інш	70	2

4.2. *Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи»*

Навчальний предмет «Українська мова» забезпечує реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання мовно-літературної галузі.

Метою навчання української мови в школі є формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості.

Завдання навчального предмета: навчити вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами української мови; виховати свідоме прагнення до вивчення української мови; сформувати духовний світ учнів, цілісні світоглядні уявлення, загальнолюдські ціннісні орієнтири; розвинути мислення, пам'ять, творчі здібності, естетичні почуття, самоповагу та впевненість у собі.

Знання мають стати інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації учнів, успішного професійного становлення та облаштування свого життя.

Цю модельну навчальну програму розроблено на основі Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898, вона відповідає меті й ідейним засадам цього документа та реалізує результати, окреслені в ньому. Крім того, ураховано положення Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки країни від 19.02.2021 № 235.

Ця модельна навчальна програма:

- ґрунтується на засадах цінностей українського народу, особистісно зорієнтованого, компетентнісного, аксіологічного, діяльнісного, інтегративного підходів;
- передбачає реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання в мовно-літературній освітній галузі;
- ураховує наступність між циклами навчання;
- орієнтується на компетентнісний потенціал мовно-літературної освітньої галузі.

програмі визначено:

- очікувані результати навчання учнів
- зміст навчального предмета
- види навчальної
- діяльності учнів

Очікувані результати навчання учнів – це результати, яких потрібно досягти на певному етапі освітнього процесу. Вони співвідносяться з обов'язковими результатами навчання, визначеними Державним стандартом.

Орієнтовна послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів забезпечується структуруванням змісту навчального предмета з використанням розділів, тем / тематик.

Пропонований зміст окреслює рекомендований обсяг навчального матеріалу, що має бути опанований учнями за певний період навчання в процесі досягнення очікуваних результатів.

Серед наведених у програмі видів навчальної діяльності учитель може обирати ті, які вважає найбільш актуальними й корисними, до того ж він може змінювати теми висловлень. Для зручності виокремлено види діяльності, які мають здійснюватися на традиційних уроках розвитку мовлення. Сформульовані в кожному розділі та підрозділі ціннісні орієнтири, не обмежуючи академічної свободи вчителя, мають на меті допомогти йому вибрати тематику творчих робіт і дидактичного матеріалу, урізноманітнити й структурувати навчальну діяльність, сформувати в учнів компетентності, необхідні для успішної самореалізації в суспільстві. Наведені переліки можна доповнювати та скорочувати.

На формування ціннісних ставлень і суджень, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії із суспільством, зорієнтована Концепція Нової української школи, де в розділі «Виховання на цінностях» зазначено, що «найосвіченіша людина може стати найгіршим злочинцем, якщо не розуміє і не поділяє загальнолюдських цінностей». Виховання на цінностях є ключовим у педагогічних працях Василя Сухомлинського, який наголошував: «Людину треба вчити, що вона живе не в пустелі, а серед людей. Кожен твій крок урешті-решт позначається на твоєму ближньому, тому що ідеш ти кудись і з якоюсь метою; кожне твоє слово в душі іншого відгукнеться, але як воно відгукнеться – залежить від тебе. же те, що ти дивишся на навколишній світ і бачиш його, таїть у собі добро і зло; усе залежить від того, що і як ти бачиш».

Категорія **«ціннісні орієнтири особистості»** містить у собі три компоненти:

- пізнавальний – усвідомлення сутності явища, його якостей, властивостей;
- емоційний – переживання цінності явища;
- мотиваційний – готовність діяти відповідно до усвідомленої цінності в ситуації вибору.

Українська мова включає багатовекторні впливи на свідомість і підсвідомість особистості, її емоційно-почуттєву сферу, художньо-образне мислення і творчі здібності. Знання української мови стимулює особистість до естетичного самовираження, активної участі в різних формах життя суспільства. Мова дає особистості можливість досягнути мікро- й макросвіт, самоствердитись, вона є однією з ознак національної приналежності, громадянства.

Нова школа плекає українську ідентичність. На уроках української мови потрібно формувати риси громадянина України, виховувати любов до Батьківщини, природи, пам'яток старовини, плекати загальнолюдські моральні якості, утверджувати гуманістичну мораль як базову основу громадянського суспільства.

Мова стає зрозумілішою і швидше засвоюється дітьми, коли в основу її вивчення покласти принцип народності. Цей принцип допомагає прищепити любов до мови, слова через використання всіх видів і жанрів народної творчості, засвоєння учнями народного мовленнєвого етикету.

Важливу роль відіграють прислів'я та приказки, які є окрасою народної дидактики, допомагають зробити урок емоційно насиченим, а учням – розвивати свою думку, уявлення, формувати усне мовлення.

Серед культурологічних тем особливої ваги набувають ті, що вчать пізнавати світ, його духовні й моральні цінності, усвідомлювати роль рідної мови в розвитку й самовдосконаленні кожного учня. Визначені ціннісні орієнтири сприяють входженню особистості в соціум, пізнанню мовної картини світу, засвоєнню соціокультурних відомостей.

Урок української мови на сучасному етапі повинен мати такі основні особливості:

- виховання мовної особистості, національно-свідомого громадянина країни;
- реалізація комунікативно-діяльнісного, українознавчого, функціонально-стилістичного та інших аспектів навчання;
- розвиток пізнавальних і творчих здібностей особистості;
- мовленнєва спрямованість уроку, удосконалення всіх видів мовленнєвої діяльності;
- здійснення морального, етичного та естетичного виховання, що передбачає особистісний підхід до навчання;
- посилення практичної спрямованості навчання;
- використання активних інноваційних орм, методів, прийомів навчання;
- інтегральність (реалізація внутрішньо- і міжпредметних зв'язків ;
- оптимальність змісту уроку.

Для досягнення мети вивчення української мови важливо чергувати різні методи та прийоми психолого-педагогічної підтримки діяльності учнів:

- заохочення;
- створення яскравих навчально-образних уявлень;
- навчально-пізнавальна гра;
- створення ситуації успіху;
- створення проблемної ситуації;
- поштовх до пошуку альтернативних рішень;
- виконання творчих завдань;
- кооперація учнів.

Ефективність освіти пов'язують із реалізацією компетентнісного підходу. Такий підхід передбачає зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення і розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у конкретних умовах. Компетентності дають змогу усунути суперечності між засвоєними теоретичними відомостями та їх

використанням для розв'язання конкретних життєвих завдань: уміти розрізняти

об'єкти, ознаки, властивості; аналізувати і пояснювати причини та наслідки подій, вчинків, явищ; створювати тексти, проєкти; висловлювати ставлення до подій, вчинків; брати участь у колективних справах, у розв'язанні навчальних завдань та ін.

4.3. Модельна програма «Українська література. 5-6 класи»

Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» створена відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, відповідає меті та ідейним засадам цього документа та реалізує очікувані результати навчання, окреслені в ньому. У шкільній освіті література займає особливе місце, оскільки є невід'ємною складовою формування гуманістичного світогляду сучасної особистості, потужним носієм ідентичності нації, її генетичного коду, тому в контексті національного самоусвідомлення й самоствердження її роль незаперечна й важлива.

Курс «Українська література» – важлива складова мовно-літературної освітньої галузі. Його основною метою є розвиток і формування грамотного, естетично розвинутого і творчого читача з гуманістичним світоглядом, який володіє українською мовою, читає інформаційні та художні тексти задля духовного, культурного та національного самовираження, для збагачення емоційного досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтирів і ставлень. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: – формувати уміння сприймати літературний твір як мистецьке явище, розуміти його оригінальну своєрідність, давати власну аргументовану оцінку; – формувати уміння визначати національну своєрідність та загальнолюдську значущість творів класичної та сучасної української літератури; – формувати вміння осмислено сприймати, оцінювати, декодувати художній текст через свідоме оволодіння літературними поняттями та термінами; – розвивати інтерес і здатність до самостійної читацької діяльності для задоволення різних потреб читача; – формувати уміння самостійно працювати з різними видами і джерелами інформації; – відпрацьовувати комунікативні уміння, образне, логічне та критичне мислення, культуру полеміки; – формувати уміння безпечного і критичного використання медіапродукції, здатності створювати медіапродукти і спілкуватися за допомогою медіазасобів. Структура модельної програми, її змістове наповнення передбачають урахування вікових особливостей учнів, психології сприйняття дитиною творів художньої літератури, а також специфіку сучасного інформаційно-комунікативного простору та загальносвітових процесів глобалізації.

При укладанні програми було враховано одну з найактуальніших проблем – наступність, адже успіхи шкільного навчання суттєво залежать від якості знань та умінь, сформованих у початковій школі, від уміння вчителя правильно вибудувати адаптивний період школяра. З огляду на це вчитель, працюючи за програмою «Українська література. 5-6 класи», спирається на набуті в початковій школі практичні вміння учнів, а саме: застосовувати різні види читання (аналітичне, переглядове, вибіркове) відповідно до мети, використовувати засоби виразності, застосовувати прийоми смислового

читання, способи роботи з книгою. Підібрані в програмі тексти для опрацювання дають можливість не тільки розширити коло читання, а й продовжувати формувати та удосконалювати читацьку діяльність школярів відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти, а саме: удосконалювати вміння діалогічної взаємодії з текстом, уміння сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях; збагачувати читацький досвід, формувати вироблення алгоритму прочитання художніх творів різних естетичних систем, жанрів, стилів, а також розвивати в учнів поняття про різні види медіа та використані в них засоби впливу на читача, формувати уміння здійснювати пошук, добирати, критично оцінювати і безпечно користуватися медіазасобами. Курс української літератури структуровано за такими взаємопов'язаними тематично-проблемними розділами: 5 клас – «Мистецький спадок нащадкам», «Малює світ поезія», «Від казки до книги буття»; 6 клас – «Пісенні скарби рідного краю», «Поетичний дивосвіт», «Живильні джерела мудрих книг». Кожен розділ охоплює теми та перелік основних змістових блоків, які створюють передумови для ознайомлення учнів 5-6 класів з різноманітною дитячою літературою та передбачають взаємодію організованої та самостійної читацької діяльності учнів, що сприяє формуванню дитини-читача. Кожен змістовий блок містить перелік текстів для обов'язкового вивчення та варіативні твори, які можна розглядати додатково, за вибором учителя, наявністю часу або самостійно. Твори добиралися за принципами художньоестетичних критеріїв, жанрово-тематичної розмаїтості, ідейно-ціннісних особливостей, осучаснення змістового матеріалу та з урахуванням читацьких інтересів дітей. Тематика змістових блоків спрямована на досягнення належного рівня сформованості вміння читати, сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в комунікативних цілях. Змістом програми також передбачено засвоєння певного кола усвідомлених понять із теорії літератури, необхідних для аналізу та інтерпретації тексту. Модельна навчальна програма передбачає вивчення літератури рідного краю, що уможливорює ознайомлення учнів із творчістю письменників-земляків. Для цього вчитель може виокремити години та індивідуально вибрати тексти для розгляду. Опрацювання змістового матеріалу відбувається через орієнтовні види навчальної діяльності. Навпроти кожного виду діяльності подано, які очікувані результати можуть досягти учні, на чому має акцентувати увагу вчитель під час реалізації цих завдань. Більшість орієнтовних видів навчальної діяльності відображає синергетичний підхід до освітнього процесу, коли виконання завдань підсилюють ефект навчання та ґрунтуються на конструюванні знань, а не на їх відтворенні, що демонструє засади партнерства та дитиноцентризму в освітньому процесі.

4.4. Модельна програма «Зарубіжна література. 5-9 класи»

Програму розроблено на основі Державного стандарту базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів країни від 30. 09. 2020 р. № 898 з урахуванням Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки країни від 19.02.2021 р. № 235).

Роль зарубіжної літератури в системі загальної середньої освіти України. Нова українська школа має стати для сучасного юного покоління ШКОЛОЮ РАДОСТІ, зорієнтованою на діяльнісне навчання, гармонійний розвиток і моральне виховання учнів, зокрема через їх прилучення до скарбниці художньої літератури різних країн і народів світу.

«Зарубіжна література» як навчальний предмет, що охоплює різноманіття національних літератур, містить величезний духовний потенціал, необхідний для української молоді початку третього тисячоліття. процесі вивчення зарубіжної літератури учні мають змогу відкрити інші країни та культури крізь призму художніх творів, заглибитися у світ людських почуттів та стосунків, пізнати життя природи та суспільства, відчутти силу творчої фантазії та людської думки, критично мислити й співпереживати разом із літературними персонажами, краще розуміти себе та інших, цінувати «своє» (рідне, національне і поважати «чуже» (значуще для розвитку власної особистості та української нації, сформувати гуманістичний світогляд і національну свідомість на основі громадянських пріоритетів і толерантності до інших народів, рас, національностей).

Предмет «Зарубіжна література» в галузі загальної середньої освіти виконує такі функції:

1 пізнавально-ціннісну (пізнання життя, людини й світу через художню літературу, формування ціннісних орієнтирів особистості в період її становлення;

2 естетичну (розвиток уявлень про специфіку мистецтва слова, естетичного смаку, умінь розрізняти художню вартість творів ;

3 розвивальну (розвиток розумових і творчих здібностей, критичного мислення, індивідуального стилю пізнавальної діяльності, навичок роботи з книжкою та комп'ютером із метою розширення кола читання, формування культури спілкування ;

4 соціально-адаптаційну (соціокультурна адаптація особистості до умов сучасного суспільства ;

5 виховну (виховання моральних і громадянських якостей, національної свідомості, відповідальності за збереження духовних надбань країни й людства .

Вивчення зарубіжної літератури спрямоване не лише на набуття знань про доробок письменників, окремі художні твори, літературні епохи, жанри та стилі, а передовсім покликане залучити учнів до процесу суб'єктивізації знань, пізнання довколишнього світу і самопізнання в процесі навчання, народження у свідомості школярів «власного тексту» культури, збагаченого особистісним «Я», що сприятиме розширенню емоційно-чуттєвого досвіду учнів, формуванню їхніх ціннісних орієнтацій і ставлень, залученню їх до міжкультурного діалогу через здобутки світового красного письменства.

Сприяючи культурному зближенню країни із країнами Європи і світу, зарубіжна література є важливим чинником духовного розвитку української нації, виховання молодого покоління патріотів, відданих національним ідеалам і водночас відкритих до здобутків інших країн і народів. Місце зарубіжної літератури в мовно-літературній галузі та в контексті інших освітніх галузей.

Зарубіжна література є складником мовно-літературної освітньої галузі. Згідно із запропонованою модельною навчальною програмою «Зарубіжна література» вивчається окремо як самостійний і самодостатній предмет, що має унікальну неперервну традицію викладання (з 1991 р. в умовах Незалежності і сприяє її утвердженню).

Разом із іншими складниками мовно-літературної галузі (українська мова, українська література) зарубіжна література виконує важливу націєтворчу та українознавчу роль. Викладання зарубіжної літератури здійснюється українською мовою, художні твори письменників країн і народів світу запропоновані учням для читання в найкращих українських перекладах із урахуванням здобутків української перекладацької школи. Відповідно предмет «Зарубіжна література», окрім формування читацьких умінь і навичок, сприяє підвищенню рівня володіння державною мовою, формуванню якостей компетентного мовця.

Художня література є частиною культури людства і специфічною (естетичною формою відображення життя, тому зарубіжна література потребує особливого підходу у викладанні – як предмета, що має справу із мистецтвом слова і духовною сферою особистості. Водночас для ефективного вивчення зарубіжної літератури необхідно залучення знань, умінь, навичок, що

формуються в процесі засвоєння учнями інших галузей: соціальної та здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької та ін. Зважаючи на те, що в умовах інформаційного суспільства зростає роль сучасних цифрових технологій, які впливають на навчання і виховання, з метою розширення кола читання та підвищення інтересу учнів до художньої літератури у викладанні зарубіжної літератури в закладах середньої освіти слід доречно використовувати потенціал й інформатичної галузі.

Провідними векторами викладання зарубіжної літератури в 5-9 класах є формування в учнів стійкого інтересу до читання класичної та сучасної літератури, прагнення до активного діалогу із книжкою, самостійного пошуку та критичного осмислення художніх творів у процесі різних видів діяльності (індивідуальних, у парі, мікрогрупі, колективі), використання багатства сучасних бібліотечних і цифрових ресурсів.

Модельна навчальна програма із зарубіжної літератури спрямована на створення в учнів різнобічного уявлення про світ, формування позитивного мислення і творчої уяви, а також на виховання в них відчуття причетності до духовної культури країн і народів світу з позиції свідомого(ої) громадянина/громадянки країни.

Отже, **пріоритетами викладання предмета «Зарубіжна література»** є такі:

- антропологічний (з позицій якого головним аспектом вивчення літературних творів є особистість учня, його естетичне сприйняття і творчий розвиток) ;
- аксіологічний (спрямований на розвиток в учнів сталого інтересу до взірців світового красивого письменства, уміння читати і творчо сприймати художні твори зарубіжних письменників, збагачуватися фундаментальними цінностями культури різних країн і народів, вирішувати життєві ситуації з урахуванням набутого читацького досвіду) ;
- українознавчий (метою якого є презентація зарубіжної літератури крізь призму української культури, що в умовах глобалізації сучасного світу буде сприяти виявленню і збереженню національної ідентичності школярів, сприйняттю української культури як невід'ємного складника світової, вихованню молодого(ої) громадянина/громадянки України, який/а пізнає і досліджує реалії своєї країни, традиції рідної культури й

- усвідомлює їх у світовому контексті ;
- полікультурності (реалізація якого передбачає вивчення художніх текстів національних культур у контексті розвитку світової літератури, розкриття різноманітних аспектів взаємодії творів різних національних традицій, що буде сприяти вихованню полікультурної особистості, формуванню культури міжетнічних і міжнаціональних відносин, толерантного і шанобливого ставлення до інших національних традицій, запереченню будь-яких форм насильства ;

- етичний (який передбачає, що робота над художніми текстами, включеними до програми, дозволить не тільки збагатити учнів знаннями класичної й сучасної зарубіжної літератури, але і, що не менш важливо, запропонує свої варіанти рішення моральних проблем, що хвилюють школярів).

Головна мета вивчення зарубіжної літератури в системі середньої освіти – прилучення учнів до найкращих здобутків класичної й сучасної художньої літератури різних країн і народів, формування компетентних читачів, здатних творчо сприймати, критично оцінювати й насолоджуватися художніми творами, брати участь у різних комунікативних ситуаціях та взаємодії (зокрема із застосуванням цифрових технологій на підставі прочитаних художніх текстів і медіатекстів відповідно до контексту).

Завдання вивчення зарубіжної літератури в основній школі: - репрезентувати актуальні для школярів художні твори (класичні та сучасні, необхідні для духовної та психологічної адаптації людини в сучасному полікультурному суспільстві; - сформувати в учнів сталу потребу в діалозі з творами словесного мистецтва, необхідність у власній рефлексії над почуттями й думками, які виникають в семантичному та естетичному полі художнього тексту; - навчити школярів естетично сприймати літературні твори, виявляти їх художню своєрідність, розглядати в контексті розвитку загальнолюдської культури та національних культур різних країн і народів; - розширити особистісний культурно-естетичний тезаурус учнів на основі набутих знань про художню літературу світу, практичних умінь і навичок сприймання, аналізу, інтерпретації, дослідження художніх творів зарубіжних письменників від давнини до сучасності, а також у процесі творчого діалогу із художніми текстами і відповідними медіатекстами; - розвивати високі моральні якості школярів, їхні ціннісні орієнтації, ставлення, емоційно-чуттєву сферу особистості; - виховувати в учнів патріотизм, повагу до національних традицій і різних культур, толерантне ставлення до «інакшості», до відмінного від власного погляду.

Результатом вивчення зарубіжної літератури в основній школі має стати не сума розпорошеної інформації, а сформована здатність учня/учениці комплексно використовувати набуті знання, уміння, навички в різноманітних життєвих ситуаціях і в процесі соціальної адаптації до умов сучасного мультикультурного і різнополярного суспільства.

Структура навчального предмета «Зарубіжна література». Згідно з Державним стандартом базова середня освіта охоплює два цикли – 5-6 класи (адаптаційний цикл) і 7-9 класи (базове предметне навчання).

Відповідно курс зарубіжної літератури в основній школі має два етапи: 5-6 класи – прилучення до читання художньої літератури; 7-9 класи – системне читання художньої літератури. Передбачається, що в профільній школі (10-12 класи) буде запроваджено етап творчо-критичного читання художньої літератури.

5-6 класах поєднано проблемно-тематичний і жанровий принципи побудови програми із настановою на формування початкових уявлень про окремі літературні явища та поняття. Протягом вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах класичні твори й твори сучасних письменників поєднані в межах окремих розділів і тем на підставі образно- тематичної або жанрової подібності.

Наскрізним стрижнем навчального предмета «Зарубіжна література» є поєднання класичної й сучасної літератури, художніх творів і медіатекстів. Це дає змогу вибудувати єдиний простір цікавих для учнів третього тисячоліття творів, що належать до різних культур, забезпечити умови для діалогу класики й сучасності, реалізувати різновекторність у пізнавальній діяльності, залучити інтермедіальність як один із ефективних шляхів вивчення зарубіжної літератури, підвищити мотивацію учнів до читання найкращих книжок світу.

Завдання вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах: прилучити школярів до читання творів класики й сучасності; сформувати в них стійкий інтерес до художньої літератури, а також початкові вміння сприймати, аналізувати, інтерпретувати художній текст та медіатекст, критично оцінювати інформацію з різних джерел, виявляти окремі елементи змісту і форми, встановлювати їхню роль у тексті, характеризувати й оцінювати літературних персонажів на підставі їхніх учинків, мови, взаємозв'язків із іншими персонажами та довкіллям, творчо самовиражатися у різних видах діяльності, зокрема із застосуванням цифрових технологій, досліджувати окремі літературні і мовні явища в художньому тексті та медіатексті; розвивати естетичні почуття та емоції учнів, здатність отримувати естетичне задоволення від прочитаного, а також уміння та навички взаємодіяти (усно і письмово в різних комунікативних ситуаціях, шукати потрібну

інформацію щодо художньої літератури, зокрема в цифровому середовищі із дотриманням правил безпеки та академічної доброчесності.

Врахування наступності між початковою і базовою середньою освітою. Модельна навчальна програма побудована на основі загальнодидактичних принципів послідовності і наступності у навчанні. Отже, в програмі було враховано основні здобутки початкової школи. Так, при виборі творів для текстуального вивчення і теоретико- літературознавчих понять враховано компетентності, які учні мають набути протягом навчання в початковій школі. Реалізація наступності в навчанні досягається за рахунок узгодження змісту, очікуваних результатів, видів навчальної діяльності та організаційно-методичного забезпечення в початковій і основній ланках освіти.

Очікувані результати та види навчальної діяльності у модельній навчальній програмі сформовані (до кожного розділу за чотирма основними групами:

I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях;

II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів;

III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі;

IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення.

Вони корелюють (враховуючи розвиток учнів із відповідними групами результатів у Державному стандарті початкової освіти та групами результатів і

орієнтирами для оцінювання в Державному стандарті базової середньої освіти.

такий спосіб досягається зв'язок і наступність у процесі навчання в контексті реалізації концепції Нової української школи. Базові знання в межах предмета «Зарубіжна література» визначені Державним стандартом. Це передовсім літературний твір (класичної або сучасної літератури в аспектах актуальної національної та загальнолюдської проблематики (історична, соціальна, морально-етична, філософська тощо), жанрово-родового поділу художньої літератури, змісту і форми художнього твору (тема, ідея, фабула, сюжет, композиція, образ, поетика), історико-культурного контексту, перебігу літературного процесу (епохи, напрями, течії, стилі, жанри), індивідуального стилю письменника, естетичної вартості твору, його відкритості для інтерпретацій у часі, розвитку української перекладацької традиції, збагачення емоційного та естетичного досвіду читача/читачки).

Водночас у межах модельної навчальної програми предмета «Зарубіжна література» доречно залучені й інші базові знання, що становлять основу мовно-літературної галузі, зокрема: інформація, її джерела, види та вміння працювати з нею; комунікація як взаємодія в ситуаціях спілкування та використання різних форм мовлення і мовленнєвих стратегій; текст як більш широке поняття порівняно із «художній текст», його різновиди, зміст і структури в сучасну добу, зокрема медіатексти тощо; мовні засоби, що використовуються в художніх текстах відповідно до задуму письменника та культурної ситуації доби.

Значення зарубіжної літератури для формування ключових компетентностей. Зарубіжна література разом із іншими навчальними предметами та інтегрованими курсами сприяє формуванню ключових компетентностей учнів.

Шляхи реалізації модельної навчальної програми. Програма містить обов'язковий і варіативний компоненти. Обов'язковий компонент – це художні твори класики й сучасності, які передбачені для обов'язкового вивчення. Варіативний компонент містить перелік художніх текстів, із яких учитель може вибрати один або декілька відповідно до забезпечення матеріально-технічними ресурсами, інтересів учнів тощо.

Художні твори для текстуального вивчення у модельній навчальній програмі відібрані з урахуванням психологічних та інтелектуальних можливостей школярів, а також відповідно до соціальних і культурних стрижневих інтересів і проблем, актуальних для учнів певних вікових груп. Взірці класичної й сучасної зарубіжної літератури у навчальній модельній програмі розглядаються в контексті загальносвітового й національного (характерного для певної країни, народу літературного процесу), що дає можливість показати світовий культурний простір, розкрити специфічні закономірності розвитку мистецтва слова, його унікальність і позачасову значущість, виникнення й динаміку художніх явищ у їхніх взаємозв'язках на тлі культури й суспільства.

Основу змісту навчального матеріалу програми становлять літературні тексти, перевірені часом, які мають сталу добру традицію у шкільній практиці викладання літератури, і художні твори, що відображають сучасні тенденції світового історико-літературного процесу й цікаві сучасному поколінню учнів, популярні нині серед молодіжної аудиторії зарубіжних країн у різних частинах світу. Кількість годин на вивчення окремих розділів і тем визначає вчитель. Зміст навчального матеріалу, представлений у програмі для 5-6 класів, відповідає Типовій освітній програмі й становить орієнтовно 2 години на тиждень.

Навчальна модельна програма, окрім своєї традиційної функції – бути основою для планування і здійснення навчального процесу, детально окреслює очікувані результати навчання і тим самим визначає об’єктивні критерії оцінювання.

Особливості організації освітнього процесу під час вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах. Виходячи із освітньо-виховних завдань вивчення літератури в основній школі, а також вікових особливостей сприйняття художніх творів учнями різних читацьких груп побудова курсу здійснюється на основі різних підходів (проблемно-тематичного, жанрового, історико-літературного, мультикультурного). Різноманіття літературних імен і художніх творів, представлених у модельній навчальній програмі, дає можливість розкрити культурний контекст певної епохи, провести міжлітературні й міжкультурні паралелі, навчити школярів використанню елементів компаративного вивчення.

У процесі викладання зарубіжної літератури слід звернути увагу на можливість використання окремих елементів компаративістики – порівняння явищ однієї національної літератури, художніх творів різних національних культур, художніх текстів і медіатекстів (наприклад, кіно ільмів, мульт ільмів за прочитаними творами тощо), літературних творів і творів інших видів мистецтва, художніх і нехудожніх текстів (наприклад, науково-популярних, документальних тощо), оригіналу і перекладу. Зважаючи на те, що літературний текст як акт мистецтва відображає ознаки конкретної культурної епохи, її світоглядні шукання й філософські концепції, під час розгляду художніх творів слід враховувати соціальноісторичний та культурно-філософський контекст, взаємозв’язки художньої літератури з іншими видами мистецтва (живопис, графіка, скульптура, музика, театральне мистецтво, кіно та ін.). Відповідно художня література (в її національних проявах та

самобутності має бути репрезентована як цілісний пласт культури певної доби. Такий підхід значно розширює читацьке сприйняття творів, сприяє осмисленню фундаментальних цінностей культури, залученню учнів до активної роботи з навчальним матеріалом і спонукає до власних суджень і висновків. При цьому широко залучаються знання із суміжних предметів, отже, посилюється роль міжпредметної інтеграції.

Спираючись на Державний стандарт і модельну навчальну програму, важливо реалізовувати сучасні підходи до вивчення літератури в школі. Особистісно орієнтоване навчання, діалогічний характер викладу матеріалу досягаються завдяки застосуванню новітніх педагогічних технологій.

Згідно із Державним стандартом у межах мовно-літературної галузі передбачено різні види діяльності учнів в умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства, зокрема не лише із художніми текстами (у книжковому форматі), а й цифровими ресурсами, соцмережами, медіатекстами тощо. Відповідно вчителю слід завчасно перевірити необхідний ци ровий контент для безпечної роботи з ним учнів, провести інструктаж щодо основних правил поведінки в інтернет-просторі та в онлайнвзаємодії, повідомити про необхідність дотримання етичних норм і академічної доброчесності.

Під час вивчення зарубіжної літератури доречно буде системно представляти інформаційно-комунікаційні технології навчання, вони значно підсилюють інтерес до навчання та активізують творче сприйняття учнями художніх творів.

Модельна навчальна програма із зарубіжної літератури для 5-6 класів відповідає сучасним запитам української молоді й забезпечує

формування засобами мистецтва слова позитивного мислення, креативності, комунікативних умінь і соціокультурної адаптації учнів до суспільства XXI століття

4.5. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5-9 класи»

Модельна навчальна програма «Іноземна мова» (далі Програма визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів 5-9 класів з мовно-літературної галузі (іншомовна освіта), пропонований зміст Програми та види навчальної діяльності учнів, спрямовані на реалізацію очікуваних результатів.

Програма відображає засадничі ідеї Державного стандарту базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів країни від 30. 09. 2020 р. № 898 та ідеї концепції «Нова українська школа» (2016 р.) .

Пропонована **Програма ґрунтується на принципах:**

- комунікативної спрямованості освітнього процесу для реалізації цілей і завдань навчального предмету «Іноземна мова»;

- особистісної орієнтації на учня/ученицю;
- підтримки автономії учня/учениці;
- взаємопов'язаності (інтеграції видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письма в освітньому процесі).

Програму спрямовано на реалізацію мети базової середньої освіти, яка передбачає розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів,

формування компетентностей, необхідних для їхньої соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Метою мовно-літературної освітньої галузі (іншомовна освіта) є розвиток компетентних мовців, здатних спілкуватися іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень.

Оновлення змісту навчання іноземних мов, яке є наслідком реформ в освітній галузі, пов'язано з певними змінами в стратегічних напрямках розвитку вітчизняних закладів загальної середньої освіти, зокрема спрямуванням навчальної діяльності на вироблення в учнів життєвих компетентностей, які в майбутньому допомогли б їм адаптуватися до сучасного світового мультилінгвального і полікультурного простору. Це об'єктивно зумовлено низкою чинників, пріоритетним серед яких є тенденція до постійної глобалізації та інтенсифікації розвитку міжнародних контактів у різноманітних сферах життя, що стимулює переорієнтацію шкільної іншомовної освіти на компетентнісне спрямування навчального процесу, здатного забезпечити випускників правилами і законами життєдіяльності в змінному світовому середовищі.

Зміст навчання іноземних мов учнів детерміновано соціально-економічним рівнем розвитку держави та потребами щодо якості володіння її громадянами іноземною мовою. **Основна стратегічна лінія** у визначенні змісту полягає у чіткому окресленні цілей і завдань навчання, відповідно до яких здійснюється добір навчального контенту, визначаються методи, форми, принципи і засоби оволодіння ним. Зміст навчання розроблено в контексті Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, які вказують, чого мають навчитися учні в процесі оволодіння мовою з метою її використання як засобу міжкультурної взаємодії.

Мета компетентнісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування учнів 5–9 класів полягає у спрямуванні навчального процесу на формування в учнів здатності цілісно поєднувати здобуті знання, сформовані уміння і навички, набутий навчальний досвід, світоглядні цінності, ставлення та переконання з активною творчою самостійною науково-дослідницькою діяльністю в межах окреслених навчальною програмою орієнтирів у процесі

добору та використання мовного та інформаційного контенту для продукування усних і письмових текстів та для ідентифікації чужомовних висловлень у процесі їх сприймання (читання і слухання).

Методологічними засадами організації компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у 5–9 класах слугують Рекомендації Європейського Парламенту та Європейської Ради Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання упродовж життя, а також «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання».

Навчальний процес побудовано на підґрунті комунікативного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та культурологічного підходів, які своєю сутністю зумовлюють дидактично і методично доцільне визначення цілей та змісту навчання іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування та порозуміння в сучасному глобалізованому, мультилінгвальному та полікультурному світовому соціумі.

Компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти доцільно розглядати як здатність учнів відповідно до вікових особливостей і потенційних можливостей усвідомлено виконувати навчальні дії, що забезпечують опанування іншомовним спілкуванням в усній та письмовій формах у межах с ер, тем, ситуацій та з допомогою мовних засобів, окреслених чинною програмою. Виходячи з навчальної програми і чітко визначених результатів вивчення іноземної мови для кожного класу, передбачається, що компетентна особистість учня повинна продемонструвати уміння ефективно користуватися іншомовною інформацією, окресленою комунікативними потребами та презентованою соціальним оточенням, оцінювати подану інформацію і добирати потрібну для власної життєвої діяльності, впливати на неї, адаптуючи її кількісні та якісні характеристики до своїх іншомовних комунікативних намірів. межах змісту навчальної програми учень повинен уміти засобами іноземної мови аргументовано висловлювати власні думки, ідентифікувати зміст прочитаних і почутих текстів, дотримуватися в різних соціальних середовищах адекватної комунікативної поведінки, прийнятої у країнах, мова яких вивчається, демонструвати своє ставлення до отриманої інформації з усних і письмових джерел.

Розвиток життєвих компетентностей у шкільній іншомовній освіті

У швидко змінному світі важливо розвивати в учнях досвід та уміння, що виходять далеко за межі виучуваного предмета, зокрема іноземної мови. Відтак зростає потреба у співпраці з представниками інших країн, креативному мисленні та умінні вирішувати проблеми, критичніше аналізувати джерела інформації, ефективно комунікувати, а також зберігати позитивний світогляд в постійно змінюваному суспільстві.

«Навички 21 століття» (або життєві компетентності) необхідні для ефективно соціальної діяльності та втілення власного потенціалу в освіті, кар’єрі та житті загалом. Незважаючи на те, що життєві компетентності інтегровано в кожний предмет, у процесі навчання і викладання іноземних мов

вони набувають особливого значення. Представлений у Програмі їхній опис дозволяє глибше зрозуміти структуру кожної компетентності, а згодом інтегрувати їх у систему навчального процесу. При цьому важливо усвідомлювати, яке саме уміння ми можемо розвивати під час того чи іншого виду діяльності і яких саме результатів ми очікуємо.

Зазначимо, що кожен компетентність розгалужено на відповідні ключові зони, які поєднують уміння, навички та дії. Ключові зони компетентності поділено на кілька компонентів (дескрипторів, розгляд яких пропонуємо далі.

1. **Критичне мислення** належить до діяльності, яка забезпечує здатність учнів логічно і послідовно мислити, міркувати про свої вчинки. Критичне мислення передбачає такі ключові уміння, як-от:

- розуміння і аналіз зв'язків між ідеями та аргументами
- здатність учня ідентифікувати та аналізувати інформацію задля розпізнання моделей, взаємовідношень та взаємозв'язків. Вона допомагає учням глибше розуміти ідеї та аргументи, а також інтерпретувати і робити висновки щодо наданої йому інформації;
- оцінка ідей, аргументів та варіантів – здатність учнів визначати надійність наданих йому ідей та аргументів, оцінювати логічність ідей аргументів і наведених у них доказів;
- вирішення проблем та прийняття рішень – навички визначати і аналізувати проблеми, добирати відповідну інформацію, оцінювати запропоновані варіанти, приймати рішення щодо вибору і запровадження серед них найбільш ефективного і доцільного, оцінювати прийняте рішення та видозмінювати в подальшому в разі потреби.

Незалежно від віку учнів, в основі розвитку критичного мислення лежить їхня здатність ставити запитання. Тому досить важливим є постійне заохочення учнів перевіряти інформацію, яку вони отримують, і підсумки, які вони роблять (наприклад, ставленням під сумнів надану інформацію, поверненням через певний час до обговорюваної теми).

2. **Креативність** являє собою здатність швидко генерувати нові ідеї і можливості та відповідно їх опрацьовувати. Серед основних ключових умінь у межах компетентності «Креативність» постають такі, як:

- участь у креативній діяльності – здатність брати участь у різних видах діяльності, спрямованих на розвиток креативності, зокрема в ігровій діяльності, в обговоренні творів мистецтва, в гіпотетичних сценаріях, в мозковому штурмі тощо;
- створення нового контенту на основі власних ідей та інших джерел;
- здатність генерувати різноманітні ідеї, відчувачи себе при цьому вільним і гнучким, розвивати і реалізовувати напрацьовані ідеї, бути оригінальним;
- використання новоствореного контенту для вирішення проблем і прийняття рішень – здатність перевіряти і уточнювати згенеровані ідеї, а також упевнено презентувати і пояснювати свою позицію іншим.

До наведених вище ключових умінь можемо додати також допитливість, когнітивну гнучкість, толерантність до неоднозначності та непередбачуваності, внутрішню мотивацію, задоволення від знайомства із досі невідомими речами.

Тому для розвитку креативності учнів значну роль відіграє уміння вчителя залучати їх до різних видів комунікативної діяльності з елементами неочікуваності, спонтанності, надавати їм вибір у діяльностях, дозволяти їм використовувати уяву і нестандартне мислення.

3. Уміння вчитися передбачає здатність учнів опановувати знаннями, уміннями і навичками, необхідними в їхній особистій та професійній життєдіяльності. Ключовими уміння для розвитку компетентності «вміння вчитися» є такі:

- розвиток навчальних умінь і стратегій навчання;
- здатність конспектувати, запам'ятовувати, відновлювати й відтворювати з пам'яті інформацію;
- контроль свого навчання – стратегії саморегулювання, набуття автономності, збереження мотивації, розуміння своїх навчальних цілей, концентрації на завданні задля досягнення кращих результатів;
- саморефлексія та самооцінка навчальних успіхів;
- здатність учня рефлексувати над визначенням найкращої для нього індивідуальної освітньої траєкторії, найефективніших умінь і стратегій навчання, а також над подальшими діями в процесі навчання. Встановлено, що учні, які стежать за власним прогресом у навчанні, виявляють більшу схильність до стабільного розвитку, необхідного для досягнення їхньої навчальної мети.

Інструменти організації для розвитку означеної компетентності можуть бути реалізовані через мозкові штурми, занотовування під час прослуховування або читання певної інформації, обговорення проблем під час групової роботи.

4. Спілкування є життєвою компетентністю, що уможливлює обмін ідеями та інформацією, а також допомагає виражати почуття та емоції. Це – активний процес, на який впливає складність людської поведінки з її елементами невербальної комунікації, індивідуальними стилістичними особливостями інтерпретації та відносності значень певних понять та явищ.

Досягнення ефективної комунікації являє собою значно ширше поняття, аніж засвоєння мовного інвентаря (граматики, словникового запасу, вимови тощо). Комунікація передбачає використання цього мовного інвентаря з метою реалізації бажаного прагматичного ефекту – переконання, вибачення, запровадження дружніх стосунків тощо. Ключовими уміннями в межах компетентності «Спілкування» постають такі, як:

- використання відповідної мови та реєстру для контексту;
- здатність учнів розуміти формальні та неформальні ситуації, уміння варіювати мову і засоби вираження відповідно до стилю комунікації, усвідомлення різниці між стилями міжкультурного спілкування. Доцільне використання мовних одиниць і структур дозволить їм досягнути бажаного

ефекту: переконати співрозмовника, привернути й утримати його увагу, наголосити на важливій інформації;

- ведення бесіди – вміння ефективно і продуктивно спілкуватися, ініціювати, підтримати і завершити бесіду, передати співрозмовнику потрібну інформацію, використовуючи відповідні ключові комунікативні стратегії;

- участь у розмові з доцільною впевненістю та ясністю;

- здатність дотримуватися відповідних і доцільних тактик і стратегій міжособистісного спілкування, ураховуючи важливість використання невербальних засобів спілкування (тональність, структура висловлення, вираз обличчя, зоровий контакт, здатність продукувати зв'язне й логічне мовлення, відчувачи при цьому себе впевнено.

5. **Співпраця**, поряд з умінням вирішувати проблеми, є також однією з ключових компетентностей 21-го століття, оскільки передбачає ефективний розподіл праці, використання інформації з різних джерел, урахування здобутків і досвіду інших. Наявність такої компетентності в учнів дозволить їм досягти набагато більше, ніж вони могли б зробити самотужки. Ключовими уміннями

компетентності «Співпраця» є такі:

- уміння брати відповідальність за свій внесок у групову роботу;

- здатність брати активну участь у груповій діяльності, виконувати різні ролі, вільно обмінюватися ідеями з іншими, виявляти бажання обговорювати в групі свою діяльність;

- уміння слухати з повагою і давати конструктивну відповідь на внесок інших у спільну роботу;

- здатність уважно слухати інших і враховувати їхню точку зору, навіть якщо вона не збігається з власною, здатність висловлюватися по черзі, давати конструктивний зворотній зв'язок, допомагати членам групи і підтримувати їх, відстоювати власні рішення та ідеї задля спільного розвитку групи;

- уміння працювати на результат – здатність учнів забезпечувати умови для досягнення поставленою перед групою мети, що, в свою чергу, відображає уміння оцінювати всі можливості, варіанти і точки зору під час групової діяльності, визначати найоптимальніші рішення для розв'язання окреслених завдань, передбачати ризики, які можуть виникати на шляху до досягнення мети.

6. **Соціальна відповідальність** являє собою компетентність, яка розглядає шляхи розвитку уміння усвідомлювати свою належність до певної соціальної групи, свою роль у ній з глобальної точки зору, вносити позитивні зміни задля її розвитку та підтримувати її, а також уміння контактувати з представниками інших етнічних і культурних груп. межах компетентності «Соціальна відповідальність» визначають такі ключові уміння, як-от:

- розуміння своїх обов'язків у групі та суспільстві;

- вміння визначати і усвідомлювати особисту і соціальну відповідальності на різних рівнях;

- від конкретного до загального;

- вияв міжкультурної обізнаності;

- здатність учня описувати і аналізувати особливості своєї та інших культур, позитивно й шанобливо порівнювати їх, співпрацювати з представниками інших етносів і культур;

- розуміння загальнолюдських проблем;

- здатність учня визначати, обговорювати, розуміти низку загальнолюдських проблем щодо здоров'я, прав людини, навколишнього середовища, а також усвідомлювати той вплив, які мають його вчинки в контексті окреслених питань.

7. **Розвиток емоційного інтелекту** є запорукою успішності учня будь-якого віку, а емоційні навички визначають як соціальну, так і когнітивну складову його розвитку. Емоційний інтелект впливає на навчання і здатність ефективно виконувати поставлені перед учнем завдання. Особливості його розвитку, оцінки і підтримки полягають у тому, що в цих процесах учитель не бере активної участі. Єдине, чим він може допомогти учневі, це – сформулювати завдання і підібрати такий навчальний матеріал, який би допоміг йому в розвитку цієї компетентності. Серед ключових умінь компетентності «розвиток емоційного інтелекту» називають такі, як:

- визначення і розуміння емоцій інших;

- здатність учня помічати, усвідомлювати і виражати почуття в різних ситуаціях і контекстах, а також розуміти причину цих емоцій та їхній вплив на поведінку. Досягнення таких умінь можливе через рефлексію і самооцінку своїх сильних і слабких сторін, шляхом осмислення і озвучення емоцій, а також визначення і опису вірувань, цінностей і дій;

- керування власними емоціями;

- здатність відчувати емоції, момент їхнього виникнення, а також запускати механізм, який допоможе справитися з емоційною напругою задля мінімізації негативних емоцій та посилення позитивних;

- емпатія та вміння будувати стосунки;

- здатність не лише розуміти точку зору інших, а й відчувати й виявляти почуття емпатії, підтримувати інших.

Формування ключових компетентностей засобами іноземної мови є тривалим процесом, який не закінчується вивченням певної теми спілкування або завершенням навчання у закладі загальної середньої освіти. Він зумовлений тематикою, яка визначається навчальною програмою для кожного класу окремо. Більшість ключових компетентностей формуються і надалі, в різних обсягах і напрямках, упродовж усього процесу вивчення іноземної мови.

Водночас деякі з них мають вибірковий характер і формуються лише в межах окремих тем спілкування. Поряд із цим, є компетентності, формування яких здійснюється інтегровано, тобто в межах кількох тем на різних етапах навчання. При компетентісно орієнтованому навчанні іноземних мов потрібно враховувати низку важливих чинників, а саме:

1. Цілі шкільної іншомовної освіти загалом і на певному етапі (класі навчання зокрема. Основними ознаками цього аспекту постають особливості визначення мети, його спрямованість на практичне опанування іноземною

мовою як засобом спілкування, а також на формування в учнів здатності реагувати на труднощі у навчанні з використанням критичної рефлексії, спрямованої на удосконалення іншомовних навичок і мовленнєвого досвіду протягом життя відповідно до власних комунікативних потреб.

Компетентнісний потенціал предмету «Іноземна мова» відповідає компетентнісному потенціалу, окресленому в Державному стандарті загальної середньої освіти мовно-літературної освітньої галузі (Додаток 1). Пропоновану авторами Програму спрямовано на реалізацію визначених у Державному стандарті вимог до обов'язкових результатів навчання учнів з мовно-літературної освітньої галузі (іншомовна освіта (Додаток 5 _). Обов'язкові результати навчання та орієнтири для оцінювання іншомовної освіти (мовно-літературна галузь Державного стандарту базової загальної середньої освіти зорієнтовано на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти. Відповідно, встановлено рівень володіння іноземною мовою учнями : на кінець 6-го класу – рівень А2; на кінець 9-го класу – рівень В1.

Зміст Програми спрямовано на формування таких мовленнєвих функцій:

- описувати, розповідати, характеризувати;
- порівнювати;
- аргументувати свій вибір, власну точку зору;
- запитувати і надавати інформацію;
- розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації;
- просити про допомогу;
- пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію;
- висловлювати свої враження, почуття та емоції;
- давати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям, актам;
- обмінюватися думками.

Програма «Іноземна мова. 5-9 класи» логічно продовжує реалізацію завдань мовно-літературної освітньої галузі (частина «Іншомовна освіта» , зазначених у Державному стандарті початкової освіти, та враховує послідовність очікуваних результатів навчання за видами мовленнєвої діяльності, зазначених у Типовій освітній програмі для 1-2 класів НУШ (Наказ Міністерства освіти і науки країни від 08.10.2019 року № 1272 та Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Шияна . Б. 3- 4 клас (Наказ Міністерства освіти і науки країни від 08.10.2019 року № 1273) .

Програма складається з 5 частин, співвідносних з кількістю класів – з 5 по 9 клас. Пропонований зміст спрямовано на досягнення очікуваних результатів навчання, визначених для кожного класу, і розкриває лексико-граматичний (відповідно до мов матеріал у межах конкретної тематики спілкування. Такий алгоритм представлення навчального контенту уможливорює розвиток набутих у початковій школі знань, умінь та навичок та формування відповідних компетентностей у першому та другому циклах базової середньої освіти.

2. Особливості добору та організації змісту навчання іноземної мови.

Цей чинник визначено як цілями, так і тематикою навчання іншомовного спілкування. Він враховує сучасні тенденції розвитку шкільної іншомовної

освіти (компетентнісний, комунікативний, діяльнісний, особистісно орієнтований, культурологічний підходи, метапредметні категорії, пов'язані з організаційними, інформаційно-пізнавальними, комунікативними, емоційно-ціннісними видами навчальної діяльності, спрямованими на засвоєння мовних аспектів спілкування і механізмів іншомовної комунікації в усному і писемному мовленні, на оволодіння особливостями комунікативної поведінки, прийнятої у країнах виучуваної мови, на дотримання соціокультурних норм використання стратегій, відповідно до ситуацій спілкування, що забезпечують успішність комунікативної взаємодії.

3. Особливості добору та використання методів, форм, засобів навчання відповідно до його умов. Цей чинник зумовлено тенденціями розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти, серед яких постають:

- а комунікативне спрямування процесу навчання;
- б діяльнісна технологія навчання;
- в особистісно орієнтована парадигма процесу навчання, його відповідність віковим особливостям учнів початкової школи;
- г культурологічне спрямування навчальної діяльності.

Визначені освітні технології повинні сприяти успішному оволодінню учнями навчальними діями, зорієнтованими на отримання іншомовного досвіду спілкування в усній та письмовій формах, який неможливий без засвоєння мовних одиниць і механізмів оперування ними в практичній іншомовній діяльності. Відтак, методи, форми, види навчання та засоби його здійснення повинні оптимально забезпечувати ефективність способів представлення та активізації дібраних мовних і мовленнєвих одиниць і уможливлювати здійснення об'єктивного контролю/самоконтролю навчальних досягнень учнів.

4. Особливості організації навчального процесу. Передбачено, що навчання організовано за принципом паралельного і взаємопов'язаного оволодіння учнями видами мовленнєвої діяльності. При цьому завдяки засобам іноземної мови відбувається ознайомлення із соціокультурними, соціолінгвістичними, лінгвокраїнознавчими аспектами культури країни, мова якої вивчається. зв'язку із цим увесь процес навчання набуває форми діалогу культур (чужомовної та рідної, який здійснюється засобами іноземної мови.

Такий підхід забезпечено спеціальними видами і формами іншомовної навчальної діяльності, серед яких визначальне місце належить комунікативним завданням, зокрема інтерактивним технологіям і навчально-мовленнєвим ситуаціям, які в освітній діяльності учнів набувають пріоритетних засобів навчання.

Особливості об'єктів, форм і видів контролю освітніх досягнень учнів. Цей чинник передбачає використання нового підходу до оцінювання іншомовних навчальних досягнень учнів. вагу сконцентовано загалом на результатах навчання, зокрема на рівні сформованості мовних навичок і мовленнєвих умінь, а також на якості набутого загальнонавчального досвіду. При цьому, пріоритетними постають види і форми контролю не стільки рівня сформованості мовних (фонетичних, лексичних, граматичних навичок учнів

(хоча саме вони є об'єктами перевірки, скільки якості іншомовних умінь у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: говорінні, аудіюванні, читанні, письмі).

Водночас варто зазначити, що не залишається поза увагою загальнонавчальний досвід учнів, який дозволяє їм доцільно використовувати невербальні засоби спілкування, самостійно здійснювати діяльність для забезпечення власних потреб спілкування іноземною мовою в конкретних ситуаціях. Цей елемент набуває важливого значення в умовах компетентісно орієнтованого навчання, коли увага учня і вчителя повинна бути спрямованою на результати навчання як на об'єктивні показники дидактичної та методичної доцільності й ефективності моделювання освітнього процесу

4.6. Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи»

Курс математики першого циклу базової середньої освіти — важлива складова навчання, розвитку й виховання учнів 5–6 класів, яка є логічним продовженням і розвитком курсу математики початкової освіти й основою для навчання математики в другому циклі базової середньої освіти.

Цей курс у системі неперервної освіти ґрунтується на змісті та обов'язкових / очікуваних результатах математичної освітньої галузі Державного стандарту початкової освіти та Типових освітніх програм для початкової школи. Модельна навчальна програма розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти (далі ДС) і Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти та спрямована на досягнення мети математичної освітньої галузі, а саме, на розвиток особистості учня через формування математичної компетентності у взаємозв'язку з іншими ключовими компетентностями для успішної освітньої та подальшої професійної діяльності впродовж життя, що передбачає:

- засвоєння системи знань,
- удосконалення вміння розв'язувати математичні та практичні задачі;
- розвиток логічного мислення та психічних властивостей особистості;
- розуміння можливостей застосування математики в особистому та суспільному житті.

Навчання математики в першому циклі базової школи виконує низку значущих для загального розвитку особистості учня завдань, зокрема:

- формування здатності досліджувати проблемні ситуації та виокремлювати проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів;
- моделювання процесів і ситуацій, розроблення стратегій, планів дій для розв'язання проблем;
- критичне оцінювання процесів і результатів розв'язання проблем;
- розвиток математичного мислення для пізнання й перетворення дійсності та розвиток математичного мовлення.

Навчання математики в 5–6 класах забезпечує формування й розвиток в учнів ключових компетентностей (Додаток 7 до ДС) та спільних для них наскрізних умінь. Очевидно, що цей процес відбувається в ході опанування змісту та досягнення очікуваних результатів навчання, які визначає модельна

навчальна програма, засобами навчальних завдань, що запропоновані в підручниках, створених на основі даної програми. Програму побудовано на принципах: науковості, системності, систематичності й послідовності, доступності, зв'язку навчання із життям, інтегративності та наступності в навчанні математики в початковій школі та в першому циклі базової 2 школи, перспективності — спрямованості змісту та очікуваних результатів першого циклу базової освіти на засвоєння математики в другому циклі базової школи. Принципи науковості, систематичності й послідовності реалізуються через визначення змісту навчання — математичних понять, фактів, способів діяльності, які узгоджуються із загальнонавчальною в математичній науці поняттєвою базою та термінологією; логіка подання математичного змісту розгортається від простого до складного й передбачає на кожному наступному етапі навчання приріст компетентності учня за рахунок розширення множини чисел (натуральні числа з числом нуль, звичайні дробі з однаковими знаменниками, десяткові дробі, раціональні числа) і перенесення й реконструкції відомих математичних понять, фактів, властивостей, способів дії в нові умови. Не менш важливу роль для розвитку математичної компетентності учня відіграє передбачений програмою поступовий перехід до більш високого рівня абстрактності змісту, форм його фіксації та способів опрацювання, що відповідає природним змінам в інтелектуальній сфері учнів даного віку, зокрема переходу від наочно-образного до абстрактного мислення. Програма передбачає узагальнення й систематизацію вивченого на попередньому етапі навчання та повторення вивченого наприкінці поточного навчального року, що забезпечує зведення знань, умінь і навичок учнів у систему. Зв'язок із життям та інтеграція з іншими освітніми галузями здійснюється внаслідок включення до змісту навчання важливих для життєдіяльності сучасної людини питань, як-от аналіз даних зі схем, таблиць, діаграм, поняття середнього арифметичного, відсоткових розрахунків, математичного моделювання. У програмі достатню увагу приділено формуванню в учнів обчислювальних навичок (які віднесено Європейською спільнотою до ключових компетентностей XXI століття). Курс математики першого циклу базової освіти є інтегрованим за своєю структурою і вміщує арифметику цілих невід'ємних чисел / звичайних дробів / десяткових дробів / раціональних чисел, крім того, алгебраїчну та геометричну пропедевтику, функціональну пропедевтику, а також аналіз даних. У зв'язку із цим передбачено виокремлення в модельній програмі таких наскрізних ліній:

1. Числові системи.
2. Вирази, рівності й нерівності.
3. Пропедевтика вивчення функцій.
4. Математичне моделювання.
5. Геометричні фігури. Геометричні величини.
6. Аналіз даних. Оскільки пріоритетними в 5–6 класах є питання нумерації та арифметичних дій із числами й величинами, то системоутворювальною є змістова лінія «Числові системи». Формування поняття числа ґрунтується на одержаному в початковій школі досвіді застосування знань нумерації в межах мільйона, сформованих обчислювальних навичках виконання арифметичних дій додавання, віднімання, множення й ділення із цілими невід'ємними числами (усні й письмові прийоми); на розумінні звичайного дробу як однієї чи кількох рівних частин цілого. У початковій школі поняття числа вводилося як кількісна

характеристика рівночисельних множин і як результат вимірювання величини, тому основні величини (довжина, маса, місткість, час) розглядалися в тісному зв'язку з формуванням поняття числа, вивченням арифметичних дій із числами. Завдяки цьому створювалася пропедевтична основа для побудови моделей навколишнього світу та реалізовувався зв'язок математики з іншими науками. Метою змістової лінії «Числові системи» є формування й розвиток в учнів поняття числа (натурального, числа 0, дробу (з однаковими й різними знаменниками, десяткового), цілого (додатного, від'ємного), раціонального), розвиток поняття про основні величини, а також формування обчислювальних навичок, у тому числі й під час виконання дій з іменованими числами. Ця лінія розширює можливості для виконання арифметичних дій не лише в окремих числових множинах, а й через введення дії піднесення до степеня; вміщує питання нумерації (усної та письмової), порівняння чисел; арифметичних дій із числами; основні величини — довжина, маса, час та арифметичні дії з іменованими числами; відсотки та пропорції, що забезпечує блок базових знань «Числа і вирази», який вміщено в Додатку 7 до ДС. Розширення множини чисел відбувається від вивчення цілих невід'ємних чисел (натуральні числа та нуль) у 5 класі, звичайних і десяткових дробів у 5–6 класах до цілих чисел (додатних та від'ємних) і раціональних чисел у 6 класі. У межах кожної числової множини учні виконують арифметичні дії додавання, віднімання, множення й ділення, піднесення до степеня (квадрата і куба). У 5 класі вивчаються арифметичні дії додавання, віднімання, множення й ділення із цілими невід'ємними числами та десятковими дробами, додавання й віднімання звичайних дробів з однаковими знаменниками, а в 6 класі — додавання й віднімання звичайних дробів із різними знаменниками, множення й ділення звичайних дробів, а також додавання й віднімання, множення й ділення цілих чисел, що далі узагальнюється для раціональних чисел. Слід зазначити, що для учнів 5 класу новою дією є округлення натуральних чисел та десяткових дробів до певного розряду, що є основою для подальшого вивчення наближених обчислень. У 5 класі, ґрунтуючись на одержаному в початковій школі досвіді щодо розуміння звичайного дроби як однієї чи кількох рівних частин цілого, у порівнянні дробів з однаковими знаменниками, у знаходженні дроби від числа та числа за його дробом, учні підводяться до вищого щабля узагальнення й набувають розуміння звичайного дроби як частки двох натуральних чисел. Новим навчальним змістом для п'ятикласників є поняття десяткового дроби, порівняння десяткових дробів, арифметичні дії з десятковими дробами. Водночас правила порівняння звичайних дробів з однаковими знаменниками, правила знаходження дроби від числа та числа за його дробом лишаються в тому вигляді, у якому вони пропонувалися в початковій школі. Лише в 6 класі, після навчання множення й ділення на дріб, набувають розвитку правила знаходження дроби від числа та числа за його дробом.

У 5 класі вводяться відсотки й учні знаходять відсоток числа та число за його відсотком на підставі правил знаходження дроби від числа та числа за його дробом. У 6 класі, з огляду на узагальнені правила знаходження дроби від числа та числа за його дробом, знаходження відсотка числа та числа за його відсотком набувають нового сенсу й розглядаються відсоткові розрахунки. Введення в 6 класі відношень та пропорцій не лише розширює коло математичних понять, а й відкриває нові можливості для опанування учнями нових способів

розв'язування засобами математики проблемних ситуацій, які виникають у довкіллі. 4 Змістова лінія «Числові системи» спрямована на формування в учнів умінь (Додаток 8 до ДС): вирізняти й виокремлювати серед проблемних ситуацій ті, що розв'язуються математичними методами; аналізувати дані, описувати зв'язки між ними, подавати дані в різних формах; визначати, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації; добирати, упорядковувати, фіксувати, перетворювати звукову, текстову, графічну інформацію математичного змісту, зокрема в цифровому середовищі; використовувати математичні поняття, факти та запропоновану послідовність дій для розв'язування проблемних ситуацій; володіти математичними термінами та символами, доцільно використовувати їх; виконувати операції з математичними об'єктами та використовувати різні форми представлення інформації; використовувати необхідне приладдя й інформаційно-комунікаційні технології; формулювати та відображати у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційнокомунікаційних технологій; представляти результати розв'язання проблемної ситуації; оцінювати різні способи розв'язання проблемної ситуації; пов'язувати різні елементи математичних знань і вмінь, робити висновки, підкріплювати свою думку аргументами; висловлюватися змістовно, точно, лаконічно. Знаходження значень числових виразів передбачає як дотримання порядку виконання дій, так і перетворення виразів на підставі законів і правил арифметичних дій, зокрема розкриття дужок, винесення спільного множника за дужки та зведення подібних доданків. Логіка розгортання змісту навчання передбачає перенесення одержаних знань і способів дії на буквені вирази. Отже, наступна змістова лінія «Вирази, рівності й нерівності» містить алгебраїчні питання: вирази (числові й буквені), рівності (числові, буквені, рівняння, формули, пропорції), нерівності (числові й буквені). Метою змістової лінії «Вирази, рівності й нерівності» є підготовка випускників першого циклу базової освіти до вивчення систематичного курсу алгебри і забезпечення блоку базових знань «Рівняння й нерівності» за Додатком 7 до ДС. Слід зазначити, що алгебраїчну пропедевтику було розпочато ще в початковій школі — учні вже вміють розрізняти числові й буквені вирази; читати й записувати як простіші вирази, так і вирази на кілька дій, у тому числі з дужками; знаходити значення числових і буквених виразів, дотримуючись порядку дій, а також виконуючи простіші перетворення — на підставі законів і правил арифметичних дій і означення дії множення. У 5–6 класах учні продовжують працювати із числовими та буквеними виразами на тих самих засадах, які були вивчені в початковій школі. Приріст компетентності пов'язаний із розвитком лінії перетворення виразів через перехід від розподільного закону множення відносно додавання до винесення спільного множника за дужки, а далі й зведення подібних доданків. У початковій школі серед числових рівностей було виокремлено рівняння; учні розв'язували і прості рівняння, і рівняння ускладненої структури (права частина подана числовим виразом, один із компонентів є числовим або буквеним виразом) переважно способом, який ґрунтується на правилах знаходження невідомого компонента арифметичної дії. Також учні знайомилися зі способом добору і, можливо, зі способом, що передбачає застосування властивостей рівностей (додаткові питання ТОП для початкової школи, створеної під керівництвом О. Я. Савченко). Розглянуті в

початковій школі види рівнянь продовжують вивчатися в 5–6 класах, приріст 5 компетентності в 5 класі забезпечують рівняння, що передбачають виконання дій зі звичайними та десятковими дробами, перетворення числових і буквених виразів, зокрема знаходження суми / різниці доданків з невідомим, а в 6 класі — рівняння, у яких вимагається знайти невідомий член пропорції, звести подібні доданки, та рівняння, що містять невідоме в обох частинах. У 5 класі відбувається застосування вивчених у початковій школі способів розв’язування рівнянь на ширшому змісті, а в 6 класі рівняння вже розв’язуються на підставі основних властивостей рівнянь. Випускники початкової школи мають достатній досвід у порівнянні числових виразів і знаходженні окремих розв’язків буквених нерівностей. Так, деякі розв’язки буквеної нерівності знаходили способом добору, способом зведення до рівняння і, можливо (додаткові питання програми), на підставі залежності результату арифметичної дії від зміни одного з компонентів при сталому третьому. У 5–6 класах лінія нерівностей продовжується, її розвиток відбувається за рахунок уведення в 5 класі подвійних нерівностей та строгих і нестрогих нерівностей. У результаті опанування учнями змістової лінії «Вирази, рівності й нерівності» планується досягнення конкретних результатів, визначених у Додатку 8 до ДС: пов’язує різні елементи математичних знань і вмінь, робить висновки, підкріплює свою думку аргументами; використовує математичні поняття, факти та запропоновану послідовність дій для розв’язування проблемних ситуацій; визначає компоненти математичної моделі проблемної ситуації та взаємозв’язки між ними; обирає математичну модель до стандартної ситуації; обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв’язання проблемної ситуації; виконує операції з математичними об’єктами та використовує різні форми представлення інформації; шукає альтернативні способи розв’язання проблемної ситуації; оцінює різні способи розв’язання проблемної ситуації; володіє математичними термінами та символами, доцільно використовує їх; висловлюється змістовно, точно, лаконічно. У процесі вивчення нумерації числу ставиться у відповідність точка, яка позначається на числовому промені (5 клас) або координатній прямій (6 клас), далі розміщення точки на площині характеризується двома координатами, і вона зображується на координатній площині (6 клас). Знання про арифметичні дії множення й ділення, піднесення до степеня застосовуються в ході дослідження процесів та ситуацій, які відбуваються в навколишньому світі, під час створення їх математичних моделей. Учні застосовують знання про групи взаємопов’язаних величин та записують ці залежності у вигляді формули, заповнюють таблиці (5 клас). Далі серед залежностей між величинами виокремлюються пряма та обернена пропорційні залежності, учні вчать будувати графік залежності (6 клас). Таким чином, реалізується змістова лінія «Пропедевтика вивчення функцій», метою якої є підготовка учнів 5–6 класів до вивчення курсу математики в другому циклі базової школи. Ця змістова лінія реалізує блок базових знань «Функції» Додатка 7 до ДС і ґрунтується на досвіді випускників початкової школи з розуміння залежності результату арифметичної дії від зміни одного з компонентів, із розпізнавання ситуацій, які можна описати групами взаємопов’язаних величин: маса одного предмета, кількість предметів, загальна маса; довжина одного, кількість, загальна довжина; місткість однієї посудини, кількість посудин, загальна місткість; ціна, кількість, вартість; продуктивність

праці, час роботи, загальний виробіток; швидкість руху, час руху, подола- 6 ний шлях, — та знань взаємозв'язків між величинами однієї групи й розуміння залежності зміни однієї величини від зміни іншої величини при сталій третій величині. Змістова лінія «Пропедевтика вивчення функцій» сприяє досягненню конкретних результатів, визначених у Додатку 8 до ДС, а саме: вирізненню серед проблемних ситуацій тих, що розв'язуються математичними методами; аналізу даних, описуванню зв'язків між ними, поданню даних у різних формах; добору, упорядкуванню, фіксуванню, перетворенню звукової, текстової, графічної інформації математичного змісту, зокрема в цифровому середовищі; перетворенню, представленню та поширенню інформації математичного змісту з використанням різних засобів, зокрема цифрових; визначенню компонентів математичної моделі проблемної ситуації та взаємозв'язків між ними; будуванню математичної моделі проблемної ситуації із використанням визначеного математичного апарату; конструюванню математичної моделі в стандартній ситуації; виконанню операцій із математичними об'єктами та використанню різних форм представлення інформації; пов'язуванню різних елементів математичних знань і вмінь, формулюванню висновків із підкріпленням своєї думки аргументами; використанню математичних понять, фактів та запропонованої послідовності дій для розв'язування проблемних ситуацій; володінню математичними термінами й символами та доцільному їх використанню; спроможності висловлюватися змістовно, точно, лаконічно. У такий спосіб створюється математична база для дослідження ситуацій і виокремлення проблем, які можна розв'язати із застосуванням математичних методів для моделювання процесів і ситуацій, розроблення стратегій, планів дій для розв'язання проблемних ситуацій, критичного оцінювання процесу та результату розв'язання проблемних ситуацій, що є метою змістової лінії «Математичне моделювання». Ця змістова лінія включає «знакові моделі проблемних ситуацій» (Л. Фрідман) — сюжетні математичні задачі: прості й складені, у тому числі й типові; передбачає застосування арифметичних та алгебраїчних методів розв'язування задач. Змістова лінія «Математичне моделювання» представляє розвиток змістової лінії «Математичні задачі й дослідження» за ТОП для початкової школи, створеної під керівництвом О. Я. Савченко. Традиційно певну частину курсу математики початкової школи утворюють сюжетні математичні задачі, які являють собою самостійний елемент змісту навчання. Випускники початкової школи знайомі як із простими задачами, на запитання яких можна відповісти, виконавши одну арифметичну дію, так і зі складеними — такими, на запитання яких не можна відповісти однією арифметичною дією. Серед складених задач було виділено типові задачі, що містять однакову для двох випадків величину: на знаходження четвертого пропорційного, на пропорційний поділ, на знаходження невідомих за двома різницями, на подвійне зведення до одиниці; на процеси: на спільну роботу, на рух. Учні початкової школи переважно розв'язували задачі арифметичним методом, хоча знайомились і з алгебраїчним методом розв'язування задач — складанням рівняння. У початковій школі метою навчання розв'язування сюжетних математичних задач є формування в учнів загального вміння розв'язувати задачі, яке містить уміння аналізувати формулювання задачі, подавати його результати у вигляді допоміжної моделі (короткого запису та / або схематичного рисунка), здійснювати пошук розв'язування задачі від запитання

до числових даних (аналіз) або від числових даних до запитання задачі (синтез), складати план розв'язування задачі й записувати розв'язання задачі за діями з поясненням та виразом, давати відповідь на запитання задачі. Певну увагу приділялося роботі над задачею після її розв'язання (перевірці розв'язку задачі, дослідженню задачі шляхом зміни шуканого при складанні й розв'язуванні обернених задач, шляхом перетворення задачі). У 5–6 класах учні продовжують розв'язувати зазначені види й типи задач; розвиток компетентності відбувається за рахунок ускладнення задач на пропорційний поділ, причому в 6 класі ці задачі, як і задачі на знаходження четвертого пропорційного, розв'язуються складанням пропорції. Приріст компетентності відбувається й за рахунок введення нових видів задач: на відсотки в 5 класі та відсоткові розрахунки в 6 класі. У 5–6 класах задачі розв'язуються як арифметичним, так і алгебраїчним методами. Змістова лінія «Математичне моделювання» спрямована на формування в учнів здатностей (Додаток 8 до ДС): вирізняти серед проблемних ситуацій ті, що розв'язуються математичними методами; досліджувати проблемну ситуацію, отримувати дані, перевіряти достовірність даних; аналізувати дані, описувати зв'язки між ними, подавати дані в різних формах; добирати дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації; визначати, що саме може бути результатом розв'язання проблемної ситуації; обирати способи та розробляти план дій, необхідних для розв'язання проблемної ситуації; оцінювати необхідність і достатність даних та визначати недостатність чи надлишковість даних для розв'язання проблемної ситуації; обирати математичну модель до стандартної ситуації; визначати компоненти математичної моделі проблемної ситуації та взаємозв'язки між ними; будувати математичну модель проблемної ситуації, використовуючи визначений математичний апарат; шукати альтернативні способи розв'язання проблемної ситуації; оцінювати різні способи розв'язання проблемної ситуації. Змістова лінія «Математичне моделювання» забезпечує досягнення загального результату «Розвиток математичного мислення для пізнання і перетворення дійсності, володіння математичною мовою», який визначено в Додатку 8 до ДС. Сюжетні математичні задачі є ефективним засобом формування в учнів умінь: визначати та описувати зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу; використовувати математичні поняття, факти та запропоновану послідовність дій для розв'язування проблемних ситуацій. Геометричну пропедевтику передбачено змістовою лінією «Геометричні фігури. Геометричні величини». Мета цієї змістової лінії полягає в розвитку в учнів просторових уявлень, уміння спостерігати, порівнювати, узагальнювати й абстрагувати; формуванні у школярів практичних умінь будувати, зображувати, моделювати й конструювати геометричні фігури від руки та за допомогою простих креслярських інструментів; у підготовці до вивчення систематичного курсу геометрії. Ця змістова лінія реалізує блок базових знань «Геометрія і вимірювання геометричних величин», який подано в Додатку 7 до ДС. У початковому курсі математики в учнів були сформовані уявлення та поняття про геометричні фігури на площині, їх ознаки та властивості (точку, пряму, промінь, відрізок, криву, ламану, многокутники, серед яких прямокутник і квадрат, круг і коло), причому були запропоновані лише означення прямокутника і квадрата, сформульовані через найближчий рід та видові відмінності. Учні вже навчилися розпізнавати геометричні фігури у просторі (куб, прямокутний паралелепіпед,

піраміда, конус, циліндр, куля), зіставляти геометричні фігури з предметами довкілля. Навчальна діяльність пов'язувалась із вимірюванням та обчисленням геометричних величин (довжини відрізка, периметра многокутника (формула периметра прямокутника і квадрата), площі прямокутника та квадрата), розв'язуванням задач геометричного змісту (на обчислення довжини ламаної, периметра многокутника, площі прямокутника і квадрата) та обернених до них. Розвиток цієї лінії в першому циклі базової освіти відбувається шляхом розгляду градусної міри кута, вимірювання кутів за допомогою транспортира, властивостей вимірювання відрізків і кутів, поняття доповняльних променів, класифікацій трикутників за сторонами й кутами, розгляду нерівності трикутника, властивостей прямокутного паралелепіпеда і куба, об'єму прямокутного паралелепіпеда і куба в 5 класі; кола та його елементів, площі круга, кругового сектора, поняття про паралельні й перпендикулярні прямі в 6 класі. Змістова лінія «Геометричні фігури. Геометричні величини» забезпечує досягнення конкретних результатів (Додаток 8 до ДС): вирізняє серед проблемних ситуацій ті, що розв'язуються математичними методами; виокремлює подібні ситуації; досліджує проблемну ситуацію, отримує дані, перевіряє їх достовірність; аналізує дані, описує зв'язки між ними, подає дані в різних формах; добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації; визначає, що саме може бути результатом її розв'язання; добирає, впорядковує, фіксує, перетворює звукову, текстову, графічну інформацію математичного змісту, зокрема в цифровому середовищі; обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв'язання проблемної ситуації; будує математичну модель проблемної ситуації, використовуючи визначений математичний апарат; оцінює різні способи розв'язання проблемної ситуації; визначає та описує зв'язки між математичними об'єктами та об'єктами реального світу; пов'язує різні елементи математичних знань і вмінь, робить висновки, підкріплює свою думку аргументами; використовує необхідне приладдя та інформаційно-комунікаційні технології; володіє математичними термінами та символами, доцільно використовує їх; висловлюється змістовно, точно, лаконічно. Зв'язок курсу математики першого циклу базової освіти із життям та інтегрованість його змісту з іншими освітніми галузями реалізується через змістові лінії «Пропедевтика вивчення функцій», «Математичне моделювання», «Геометричні фігури. Геометричні величини», а також через змістову лінію «Аналіз даних». Метою цієї змістової лінії є набуття найпростіших навичок роботи зі способами подання інформації, аналізу інформації, уміщеної в таблицях, схемах, діаграмах, графіках, формування вмінь використовувати дані для розв'язування практично зорієнтованих задач. Змістова лінія «Аналіз даних» реалізує аналогічний блок базових знань «Дані, статистика та ймовірність» з Додатка 7 до ДС. Засобами цієї змістової лінії відбувається розвиток змістової лінії «Робота з даними», яка є складником математичної освітньої галузі за Державним стандартом початкової загальної освіти. У початковій школі учні познайомилися з різними способами подання даних — у вигляді схеми, таблиці, стовпчастої діаграми, навчилися зчитувати з них інформацію. У 5 класі розвиток компетентності йде шляхом введення понять «таблиця даних», «шкала» у контексті аналізування даних таблиць, діаграм; знаходження середнього значення. У 6 класі вводяться кругові діаграми, розширюється змістова основа аналітичної діяльності учнів шляхом залучення раціональних чисел. 9 Змістова лінія «Аналіз даних»

забезпечує досягнення конкретних результатів, визначених у Додатку 8 до ДС: вирізняє серед проблемних ситуацій ті, що розв'язуються математичними методами; досліджує проблемну ситуацію, отримує дані, перевіряє достовірність даних; аналізує дані, описує зв'язки між ними, подає дані у різних формах; добирає дані, потрібні для розв'язання проблемної ситуації; добирає, упорядковує, фіксує, перетворює звукову, текстову, графічну інформацію математичного змісту, зокрема в цифровому середовищі; перетворює, представляє та поширює інформацію математичного змісту з використанням різних засобів, зокрема цифрових; обирає способи та розробляє план дій, необхідних для розв'язання проблемної ситуації; будує математичну модель проблемної ситуації, використовуючи визначений математичний апарат; формулює та відображає у зручній для сприйняття формі результати розв'язання проблемної ситуації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; представляє результати розв'язання проблемної ситуації, пояснює їх застосування; оцінює різні способи розв'язання проблемної ситуації; володіє математичними термінами та символами, доцільно використовує їх; висловлюється змістовно, точно, лаконічно. Отже, змістові лінії «Числові системи», «Вирази, рівності й нерівності», «Пропедевтика вивчення функцій», «Математичне моделювання», «Геометричні фігури. Геометричні величини», «Аналіз даних» повною мірою реалізують блоки базових знань, які подано в Додатку 7, і забезпечують досягнення конкретних результатів відповідно до Додатка 8 до Державного стандарту базової загальної освіти. Ці змістові лінії реалізуються в розділах, за якими структуровано програму для 5 та 6 класів. Програма 5 класу містить такі розділи: Розділ І. Узагальнення та систематизація вивченого в початковій школі. Розділ ІІ. Натуральні числа. Розділ ІІІ. Звичайні дроби. Розділ ІV. Десяткові дроби. Розділ V. Відсотки. Середнє арифметичне. Розділ VI. Повторення вивченого. Програма 6 класу структурована за такими розділами: Розділ І. Узагальнення та систематизація вивченого в 5 класі. Розділ ІІ. Подільність натуральних чисел. Розділ ІІІ. Звичайні дроби та дії з ними. Розділ ІV. Відношення і пропорції. Розділ V. Раціональні числа та дії з ними. Розділ VI. Повторення. У межах кожного розділу послідовність розгортання змісту та логіка досягнення очікуваних результатів визначається в темах підручників. У програмі конкретизовано зміст навчального матеріалу, види навчальної діяльності для кожного класу й подано відповідні очікувані результати навчання. Визначений у програмі обсяг навчального матеріалу є необхідним і достатнім для формування в учнів предметної математичної та ключових компетентностей, а також готовності до вивчення математики на наступному ступені освіти — у другому циклі базової загальної освіти.

4.7. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)»

Інтегрований курс «Пізнаємо природу» для 5-6 класів є продовженням курсу «Я досліджую світ» початкової школи й водночас є пропедевтичною основою вивчення природничих наук у базовій школі. Новий ступінь вивчення природи забезпечує початок систематизації знань про об'єкти і явища природи,

формування первинних уявлень про взаємозв'язок між світом неживої і живої природи, між організмами й середовищем, поглиблює розуміння впливу діяльності людини на зміни, що відбуваються в навколишньому середовищі.

Такий підхід до відбору змісту відповідає і віковим особливостям розвитку розумових операцій у молодших школярів, і екологічним вимогам сучасного життя.

Цей курс також завершує вивчення природи в межах єдиного інтегрованого предмета, тому в змісті велику увагу приділено розкриттю способів та історії пізнання природи людиною, представлені основні природничі науки, визначена специфічна роль кожної з них у дослідженні навколишнього світу та в житті людини.

Основна мета програми – формування особистості учня, який знає та розуміє основні закономірності живої і неживої природи, володіє певними вміннями її дослідження, виявляє допитливість, на основі здобутих знань і пізнавального досвіду усвідомлює цілісність природничо-наукової картини світу, прагне діяти в щоденних ситуаціях спілкування з природою відповідно до

екологічних принципів поведінки, використовує природознавчі знання для дотримання правил здорового способу життя.

Вивчення інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» спрямовано на досягнення таких завдань:

- формувати цілісну картину світу та усвідомлення місця в ньому людини на основі єдності раціонально-наукового пізнання й емоційно-ціннісного усвідомлення дитиною особистого досвіду спілкування з природою;

- формувати уявлення про предмет і методи природничих наук (фізики, хімії, біології, географії, астрономії, екології , про способи отримання та застосування інформації у процесі вивчення та перетворення природи;

- розвивати в учнів інтелектуальні, пізнавальні, дослідницькі, творчі, комунікативні здібності, застосовувати засвоєні знання в повсякденному житті;

- підвищувати активність та мотивацію учнів до пізнання на базі сучасного навчального обладнання та використання інтерактивних форм роботи;

- набувати досвіду різноманітних форм діяльності (індивідуальної і колективної , досвіду пізнання й самопізнання;

- формувати систему цінностей, соціально прийнятих норм поведінки в природі та норм безпечної поведінки в соціумі, екологічну культуру, здоровий спосіб життя. Зміст програми розроблено відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р. з урахуванням вікових, загальнонавчальних і психологічних особливостей учнів першого циклу навчання базової освіти. Зміст навчальних занять, методи роботи сприяють вихованню в учнів любові до природи, своєї Батьківщини, свого краю, розвивають відповідальність за власні вчинки, почуття обов'язку, толерантності, а також прагнення до пізнання й істини, цілеспрямованості, наполегливості, ощадливості, працьовитості, екологічної свідомості.

Зміст курсу та його структура побудовані на основі спірального принципу неперервного розширення та поглиблення знань з певної проблеми; структурно- функціонального принципу в описі та поясненні явищ, за якого досліджуються їхні елементи й залежності між ними в межах єдиного цілого, а також:

- науковості, що передбачає доступне, переконливе повідомлення та використання сучасних наукових актів;
- принципу інтеграції, що передбачає об'єднання відомостей з різних наук із метою створення цілісної картини світу в учнів;
- наступності, який забезпечує неперервну, послідовну освітню траєкторію здобувачів освіти;
- наочності, що дає змогу учням установити зв'язки між теоретичним матеріалом і реальним життям, отримати достовірні знання про навколишній світ;
- фундаментальності й прикладної спрямованості, що передбачають засвоєння наукових знань, набуття практичних навичок і становлення здобувачів освіти активними учасниками освітнього процесу;

- екологічного принципу, що передбачає усвідомлення взаємозв'язків у природі як середовищі перебування людини, зацікавленої у збереженні цілісності, чистоти, гармонії в природі, осмислення екологічних явищ, уміння робити висновки щодо стану природи, спонукає до природоохоронної діяльності;

- краєзнавчий принцип спрямований на широке використання місцевого матеріалу: вивчення природи, культури та традицій рідного краю; - принцип зв'язку навчання із життям реалізується через розгляд життєвих ситуацій, особистий досвід школяра; ситуативні завдання, спрямовані на вироблення навичок безпечної поведінки;

- колективізму та рольової участі, які ормують в учнях навички діалогічного спілкування, співпраці, уміння розподіляти ролі та приймати відповідальність.

Цей курс реалізує діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований, дослідницький, ре лексивний, проблемно-ситуативний та інші підходи до навчання. **Програма сприяє формуванню ключових компетентностей**, зокрема:

- природознавчої, а саме оволодіння науковим способом пізнання природи, застосування природничих знань для пояснення явищ природи, розуміння змін, зумовлених людською діяльністю; відповідальність за наслідки такої діяльності;

- вільне володіння державною мовою, збагачення її науковою термінологією;

- математичної, у процесі вимірювань та розв'язуванні практичних завдань;

- інноваційності, а саме розуміння своїх здібностей і можливостей, мотивації працювати над собою і робити світ кращим;

- екологічної, а саме здобуття навичок дотримання правил поведінки у природі, ощадливого використання природних ресурсів, розуміння відповідальності за свої вчинки;

- інформаційно-комунікаційної, що виявляється в застосовуванні ін ормаційно-комунікаційних засобів у навчанні та життєвих ситуаціях, умінні планувати та здійснювати інформаційний пошук в енциклопедіях, науково-популярних виданнях, інтернеті, під час екскурсій, обробляти інформацію, перетворювати її, аналізувати й робити висновки;

- навчання впродовж життя, що реалізується через бажання вдосконалювати свої здібності та поповнювати знання, формувати розуміння необхідності ключових компетентностей для вибору професії та досягнення успіху в житті; розвивати особистісний потенціал у процесі дослідницької та творчої діяльності;

- громадянської та соціальної, що виявляються в умінні конструктивно співпрацювати під час спостережень, досліджень, групових і парних орм роботи; дбайливому ставленні до особистого, соціального здоров'я, дотриманні здорового способу життя; спроможності діяти в умовах невизначеності та

багатозадачності; освоюванні норм і способів співпраці та спілкування з однолітками й дорослими;

- культурної, а саме шанобливе ставлення до національної та світової наукової спадщини, здатність розуміти та цінувати творчі способи вираження ідей та емоцій через різні види мистецтва та інші культурні форми; прагнення до розвитку й вираження власних ідей, почуттів засобами культури та мистецтва;

- підприємливості та фінансової грамотності, що передбачають ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї у виконанні проєктів та корисних для громади ініціатив; готовність брати відповідальність за прийняті рішення.

Інтегрований курс «Пізнаємо природу» передбачає міжпредметні зв'язки з інформатикою, мовно-літературною, математичною, технологічною, соціальною і здоров'язбережувальною, громадянською та історичною, мистецькою галузями.

Для реалізації програми необхідна сучасна матеріальна й інформаційна база, що забезпечує організацію всіх видів діяльності учнів.

Структура програми в 5 класі представлена п'ятьма розділами.

РОЗДІЛ 1 «ПІЗНАЄМО СВІТ НАУКИ» передбачає подальше знайомство дитини з наукою. Окреслюються поняття «наука», «природничі науки», «науковий термін», «науковий акт». Розпочинається робота над словником наукових термінів та їхнім застосуванням, яка триває впродовж навчального року. Важливе завдання цього розділу – познайомити учнів зі спільними для всіх природничих наук методами пізнання, формування навичок застосування якого передбачається в усіх наступних розділах. Практичне спрямування розділу – розвиток навичок спостереження, вимірювання й експериментування. Чні знайомляться із засобами наукового дослідження, досягненнями в галузі природничих наук, прикладами винаходів та відкриттів, давніми та сучасними ученими й винахідниками, пояснюють вплив природничих наук, техніки та технологій на сталий розвиток суспільства.

Важливе завдання на цьому етапі – сформувані навички, необхідні впродовж вивчення курсу, а саме познайомити з різноманітними джерелами інформації, зокрема цифровими, навчальними додатками та плануванням інформаційного пошуку.

РОЗДІЛ 2 «ПІЗНАЄМО БУДОВУ РЕЧОВИНИ» спрямований на формування наукового світогляду й уявлень учнів про навколишнє середовище як джерело речовин, їхнє різноманіття, властивості й застосування для практичних потреб людини. Стрижень розділу – атомарна ідея, яка об'єднує живу та неживу матерію, рух та взаємодія частинок речовини.

Розширюється поняття про роль органів чуття для дослідження природи, формуються уявлення про агрегатні стани речовини, вивчення яких передбачає виконання практичних завдань, індивідуальних та групових досліджень з використанням приладів та лабораторного обладнання, а також виготовлення найпростіших вимірювальних приладів для власних експериментів.

Значна увага приділяється моделюванню фізичних тіл і явищ. Учні спостерігають, досліджують і пояснюють на основі атомної будови тіл явища дифузії і випаровування рідин, властивості твердих тіл, рідин і газів.

Завершує розділ вивчення та дослідження розчинних та нерозчинних речовин.

Зміст **РОЗДІЛУ 3 «ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ ЗЕМЛІ»** розширює знання учнів про Землю та її оболонки, які вони отримали в початковій школі.

Учні знайомляться з гіпотезами та сучасними уявленнями про виникнення Землі, її форму, розміри, з внутрішньою будовою та способами зображення. процеси її вивчення учні розширюють знання про компоненти природи (повітря, воду, ґрунти та їхні взаємозв'язки. Тема має глибоке екологічне навантаження. Її вивчення дає можливість розкрити необхідність збереження природи, повітря, ґрунту як необхідних складових навколишнього середовища для життєдіяльності організмів.

Значна увага приділяється формуванню картографічної грамотності під час роботи з глобусом і картами різноманітного змісту та масштабу, вивченню способів зображення географічних об'єктів і явищ, що застосовуються на цих картах; розвитку практичних географічних умінь отримувати інформацію з різних джерел знань, складати за ними країнознавчі описи й характеристики території.

РОЗДІЛ 4 «ПІЗНАЄМО СВІТ ОРГАНІЗМІВ» поглиблює і систематизує знання, отримані в початкових класах. Навчальний матеріал викладений в такій логічній послідовності: рівні організації живих організмів, клітина як основна структурна та функціональна одиниця живого, віруси як неклітинні форми життя, одноклітинні прокаріоти, одноклітинні й багатоклітинні гриби, лишайники, різноманіття рослин і тварин (водночас особливу увагу звернено на вивчення представників флори та фауни нашої країни й свого краю, організм людини. В учнів формується вміння порівнювати й відрізняти основні групи організмів за істотними ознаками.

Під час знайомства з тваринами, кімнатними та декоративними рослинами слід обов'язково опиратися на особистий досвід учнів, формувати екологічне мислення та свідомість, дбайливе ставлення до живого, вміння бачити його красу.

Тема «Таємниці організму людини» передбачає формування розуміння людського організму як цілісної біологічної системи, а також практичних навичок, необхідних у повсякденному житті.

Завершує програму 5 класу узагальнювальний **РОЗДІЛ 5 «ПІЗНАЄМО СЕБЕ І СВІТ»**, який є практико-орієнтованим, спрямований на усвідомлення себе та своїх можливостей, розвиток власних здібностей, зокрема дослідницьких, формування в учнів стійкої мотивації та готовності використовувати отримані знання й вміння для корекції свого способу життя з метою зміцнення, покращення здоров'я, формування розуміння важливості біорізноманіття та його збереження, впливу людини на природу, формування

системи природничих знань через виконання парних і групових завдань дослідницького та проєктно-конструкторського характеру.

Відповідно до спірального принципу побудови програми, зміст програми 6 класу спрямований на розширення та поглиблення знань і навичок, здобутих у 5 класі, подальше формування ключових компетентностей. Перший та останній розділи в 5-му та 6-му класах мають однакову назву, а їхній зміст спрямований відповідно на подальше ормування наукового методу пізнання та розуміння себе та світу. Зміст розділів такий.

РОЗДІЛ 1 «ПІЗНАЄМО СВІТ НАУКИ» учні знайомляться з об'єктами та предметами дослідження фізики, хімії, біології, географії, астрономії та взаємозв'язками між цими науками; зміст розділу спрямований на формування розуміння важливості природничих наук, їхньої ролі в розвитку суспільства, знайомить зі STEM-професіями майбутнього й орієнтує на вибір професії, передбачає подальше формування вмінь застосовувати науковий метод пізнання.

ОЗДІЛ 2 «ПІЗНАЄМО ЯВИЩА ПРИРОДИ» знайомить з фізичними, хімічними, астрономічними та біологічними явищами. Розпочинається розділ з вивчення фізичних явищ, які діти спостерігають у повсякденному житті: механічний рух, теплове розширення та теплопередача, пароутворення, електризація, утворення тіні, звуків. Під час вивчення цієї теми звертається увага на правила безпечної поведінки під час грози та з електроприладами, у процесі складання електричних кіл, спостереження теплових явищ, виготовлення моделей. Друга тема присвячена поглибленню знань про речовини та їхні зміни. Учні знайомляться з основними речовинами, що входять до складу атмосфери, гідросфери та літосфери, чистими речовинами та сумішами. темі «Астрономічні явища» узагальнюються та поглиблюються знання учнів з початкової школи про зміну дня і ночі, пір року, на доступному рівні пояснюються явища зміни аз Місяця, сонячні та місячні затемнення,

формується поняття про магнітне поле Землі, припливи та відпливи. Завершує розділ вивчення таких важливих біологічних явищ як живлення, дихання, подразливості, руху організмів, розмноження, росту та розвитку, що сприятиме

формуванню розуміння в учнів основних закономірностей функціонування організмів, цілісної біологічної картини світу. Вивчення матеріалу розділу передбачає систему спостережень, виконання дослідницьких та практичних завдань, демонстраційних експериментів, моделювання та використання моделей. Зміст другого розділу спрямований на формування розуміння взаємозв'язків між явищами природи та живою і неживою природою. Вивчення матеріалу розділу передбачає систему спостережень, виконання дослідницьких та практичних завдань, демонстраційних експериментів, моделювання та використання моделей.

Перша тема **РОЗДІЛ 3 «ПІЗНАЄМО СОНЯЧН СИСТЕМ »** дає уявлення про сучасні астрономічні спостереження та інструменти, націлює на власні спостереження за зоряним небом та небесними тілами, реалізацію особистих проєктів як за допомогою доступних засобів (бінокля, рухомої карти

зоряного неба, так і з використанням сучасних цифрових ресурсів. Значна увага приділяється сучасним уявленням про склад Сонячної системи, відбувається знайомство з проєктами пошуку життя, освоєння й колонізації Сонячної системи. Завершує розділ тема, що формує сучасні уявлення про Всесвіт та наше місце в ньому. Вивчення матеріалу розділу передбачає виконання практичних завдань, моделювання астрономічних явищ, виготовлення макетів, ознайомлення з фотографіями небесних тіл і явищ.

ОЗДІЛ 4 «ПІЗНАЄМО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ В ПРИРОДІ» передбачає

формування знань учнів про взаємозв'язки організмів між собою і з неживою природою, пристосування різних груп організмів до умов довкілля й співжиття між собою, періодичних змін середовища життя, природні та штучні екосистеми, вплив діяльності людини на взаємозв'язки в природі. Отримані в цьому розділі знання сприятимуть формуванню свідомого ставлення учнів до екологічних проблем, усвідомлення ними етики стосунків з природою, застосування знань під час прогнозування наслідків впливу діяльності людини на угруповання та визначення правил поведінки в довкіллі.

Завершує вивчення курсу ОЗДІЛ 5 «ПІЗНАЄМО СЕБЕ І СВІТ», ключове завдання якого показати тісний зв'язок та взаємозалежність людини та природи, підвести учня до висновку, що пізнаючи природу ми пізнаємо й збагачуємо себе. Розділ містить тренувальні вправи та завдання на розвиток особистих якостей та рис характеру, необхідних юному досліднику природи, знайомить із неймовірними історіями дослідження природи та її знаменитими дослідниками. Ще одне ключове завдання вивчення цього розділу – націлити дитину на життя в екостилі, на позитивні емоції та вчинки, які змінюють наш світ на краще.

Організація освітнього процесу: форми та методи, технології навчання.

Інтегрований курс «Пізнаємо природу» базової школи має чітко визначену практичну спрямованість, яка реалізується під час організації спостережень у природі, проведення експериментів, виконання практичних робіт і вправ, моделювання, розв'язання ситуативних, проблемних, аналітичних завдань та досліджень, організацію уроків-екскурсій, роботу з науково-популярною літературою, інтернет-ресурсами тощо. Вони спрямовані на розвиток умінь і навичок роботи з географічними картами та іншими джерелами інформації, а також передбачають розв'язання природничих, екологічних та соціально-економічних завдань, здійснення порівняльного аналізу, проведення мінідосліджень, дискусій, презентацій, експертиз, круглих столів, ділових і рольових ігор, творчих робіт, індивідуальних і колективних проєктів, написання есе, повідомлень, виступів тощо. **Мета проведення цих робіт** може бути різною – мотиваційною, корегуючою, контролюючою тощо.

Практичні роботи проводяться на уроці.

Рішення щодо оцінювання (всіх робіт чи вибірково) приймає вчитель.

Тематика досліджень, проєктів може бути змінена вчителем у межах вивчення відповідної теми, враховуючи матеріально-технічне забезпечення, наявності власних цікавих дидактичних розробок, рівня підготовленості класу,

інтересів дітей, регіональних особливостей природи рідного краю тощо. Результати дослідження учнів учитель оцінює під час презентацій.

Для проведення досліджень та моделювання об'єктів і явищ доцільно використовувати елементи STEM-освіти. Запропоновані підходи сприятимуть формуванню не лише компетентностей у галузі природничих наук, техніки та технологій, а й інших ключових компетентностей (інформаційно-комунікаційної, соціальної і громадянської, підприємницької, культурної, екологічної, математичної тощо).

Програма не передбачає розподілу годин за розділами й темами. Учитель може на власний розсуд здійснити розподіл годин між темами. Години резервного навчального часу вчитель може використати для глибшого вивчення або повторення певного навчального матеріалу з урахуванням здібностей і навчальних можливостей учнів або для тематичного оцінювання (уроків систематизації та узагальнення, уроків-екскурсій, реалізації проєктної діяльності, проведення екологічних акцій тощо). **Основними методами**, які використовуються в різних поєднаннях, є:

- пояснювально-ілюстративний, що поєднує словесні методи (розповідь, пояснення, роботу з літературними джерелами, дискусії з ілюстрацією різних за змістом джерел (довідників, карт, схем, діаграм, натуральних об'єктів та ін.);
- частково-пошуковий, що ґрунтується на використанні природничих знань, життєвого й пізнавального досвіду учнів. Прикладом такого методу є бесіда, яка залежно від дидактичних цілей уроку може бути перевіркою, евристичною, повторно-узагальнювальною.

Робота з підручником охоплює різноманітні стратегії читання (виокремлення головної думки, сканування з метою знаходження відповіді на питання, виділення головної думки, складання логічно-структурної схеми, таблиці, малюнка, картосхеми, діаграми, графіка тощо).

Дослідницький метод як один із провідних способів організації пошукової діяльності учнів у навчальній роботі сприяє набуттю учнями умінь і навичок самостійної роботи. Він використовується під час проведення спостережень, вимірювань, експериментів, складання графіків, діаграм, схем, звітів проведених досліджень, роботи з різними джерелами інформації, виконання творчих завдань. Значний вплив на результативність навчального процесу мають освітні технології: проблемного, особистісно орієнтованого, перевернутого навчання, критичного мислення тощо.

Організація освітнього процесу передбачає:

- зв'язок навчання із життям;
- підвищення мотивації учнів до навчання;
- реалізацію діяльнісного та компетентнісного підходу до навчання; - розвиток самостійності й активності учнів;
- розвиток уміння адаптуватися до дійсності;
- уміння спілкуватися, співпрацювати з однолітками в процесі різних видів діяльності.

Виклад матеріалу передбачає обов'язкове використання різноманітних засобів наочності на кожному уроці: географічних карт, слайдів, відеоматеріалів, комп'ютерних програм, автентичних зразків, гербаріїв, муляжів, лабораторного обладнання, колекції гірських порід, визначників рослин і тварин, фотографій, науково-популярних дитячих видань тощо. Це дає можливість учням отримати більш правдиві та повні знання про навколишній світ. Дидактичні та сюжетно-рольові ігри сприяють ефективному засвоєнню або закріпленню навчального матеріалу.

Під час організації навчального процесу з інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» рекомендується широко застосовувати різні форми самостійної роботи учнів (підбір додаткової літератури та ілюстративних матеріалів, розробка проєктів, написання повідомлень, есе, листів, виступів, проведення конференцій, онлайн-подорожей, складання колажів тощо). Форми, способи й засоби перевірки та оцінювання результатів навчання.

4.8. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи»

Сучасна географічна освіта має викликати в учнів цікавість і захоплення світом та його людьми і ці почуття мають залишитися з ними на все життя. Навчання має надати учням знання про різноманітні місця, людей, ресурси, природне і людське середовище, а також глибоке розуміння основних фізичних і суспільних процесів на Землі. Географічні компетентності забезпечують формування в учнів просторової уяви та мислення, пояснюють, як природні та суспільні об'єкти, явища і процеси на Землі в різних масштабах формуються, взаємопов'язані та змінюються з часом.

У ст. 12 Закону України «Про освіту» задекларовано завдання формування ключових компетентностей, одна з яких – компетентність у галузі природничих наук. Вона передбачає формування наукового світогляду, здатність і готовність застосовувати відповідний комплекс наукових знань і навичок для пояснення світу природи, набуття досвіду дослідження навколишнього середовища та формулювання достовірних висновків на основі отриманої інформації, розуміння змін, зумовлених людською діяльністю та відповідальність за наслідки такої діяльності.

Зasadничий принцип навчання – це принцип життєвої доцільності і прикладної функціональності. Для успішної повсякденної діяльності сьогодні замало знань і умінь, необхідно зосереджувати свої зусилля на конкретних завданнях, виявляти проблему, вести самостійний чи спільний пошук способів її розв'язання, брати на себе відповідальність за результати дій і вчинків.

Модельна навчальна програма курсу «Географія» дозволяє реалізувати це завдання. Зміст навчання спрямований на вироблення практичних навичок та раціональної поведінки учнів. Програма сприяє формуванню в учнів як ключових і предметної (географічної) компетентностей так і наскрізних умінь.

Програма розроблена відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти з урахуванням вікових, загальнонавчальних і психологічних особливостей учнів. Зміст навчальних занять, методи роботи спрямовані на формування

відповідальності учня за власні вчинки, виховання почуття обов'язку, толерантності, прагнення до пізнання й істини, наполегливості, ощадливості, працьовитості, екологічної свідомості. Вони також сприяють виявленню конструктивної активності, формуванню відповідальності за прийняття виважених рішень під час власної і групової діяльності, усвідомленню значення набутих компетентностей для успішної самореалізації, усвідомленню залежності добробуту й успіху від рівня опанування здобутками сучасної науки і техніки, обстоюванню важливості ощадливого та раціонального використання ресурсів тощо. Учні вперше знайомляться з навчальним систематичним курсом географії. При його вивченні починається формування географічної культури і навчання відповідно до географічної мови. Вивчаючи його, учні оперують географічними уявленнями і поняттями, а також уміннями, пов'язаними з використанням джерел географічної інформації. Значна увага приділяється краєзнавчому й екологічному принципам навчання.

Географія в школі – це класична навчальна дисципліна, яка бере активну участь у формуванні в учнів наукової картини світу. Унікальність сучасної шкільної географії в тому, що вона інтегрує одночасно природничі (фізична географія), громадянські (соціальна й економічна географія) та інформаційно-технічні (картографічна складова) галузі знань. Жодна з галузей знань не має причетності відразу до декількох блоків наук і можливості інтегрувати в собі настільки різноманітні відомості й закономірності.

Мета програми – формування в учнів/учениць предметної географічної та розвиток усіх ключових компетентностей.

Для цього, мають бути реалізовані наступні завдання:

- засвоєння знань про основні географічні поняття, закономірності розвитку, взаємозв'язки між природними компонентами, природокористування та навколишнє середовище;
- формування уміння використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні ресурси – для пошуку, інтерпретації і демонстрації різноманітних географічних даних;
- застосування географічних знань для пояснення та оцінювання процесів і явищ у природі;
- розвиток пізнавального інтересу, інтелектуальних, пізнавальних, дослідницьких, творчих, комунікативних та підприємницьких здібностей учнів у процесі географічних спостережень, вирішення проблемних завдань, самостійного здобуття нових знань із географії;

формування здатності й готовності до використання географічних знань і вмінь у повсякденному житті для соціально відповідальної поведінки у навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини; вирішення конкретних практичних завдань;

- виховання екологічної культури, національної свідомості та почуття патріотизму, толерантного ставлення до інших народів, поваги до природних і культурних цінностей різних регіонів і країн світу;
- формування навичок отримання і застосування інформації у процесі ухвалення життєво важливих рішень;
- набуття досвіду різноманітних форм діяльності (індивідуальної і колективної), досвіду пізнання й самопізнання;
- формування системи цінностей, обачливої екологічної поведінки, культури, здорового способу життя.

Цей курс реалізує діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований, дослідницький, рефлексивний, проблемно-ситуативний та інші підходи до навчання.

Реалізація завдань модельної навчальної програми сприяє формуванню в учнів ключових компетентностей та наскрізних умінь, зокрема:

- вільне володіння державною мовою:
- використовувати україномовні джерела для здобуття географічної інформації;
- описувати в усній чи письмовій формі та аналізувати дослідження мовою географічної науки, ефективно комунікувати в групі у процесі обговорення із розв'язання навчальних проблем,
- пояснювати інформацію, подану на географічних картах, картосхемах, таблицях, діаграмах, графіках;
- поповнювати активний словник науковою термінологією українською мовою;
- цінувати здобутки учених-географів;
- виявляти зацікавленість у популяризації географічної науки рідною мовою;
- сприймати географічні поняття і терміни в усних чи письмових текстах іноземними мовами;
- використовувати навчальні іншомовні джерела для здобуття географічної інформації;
- математична компетентність:
- оперувати математичними поняттями і величинами під час характеристики природних об'єктів, явищ та процесів;
- розв'язувати проблеми географічного змісту за допомогою математичних методів та моделей;
- оцінювати доцільність математичних методів у розв'язанні навчальних і життєвих ситуацій;
- компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій:
- досліджувати природу самотійно чи в групі та презентувати результати досліджень;
- проводити та фіксувати результати спостережень;
- здійснювати вимірювання та оцінювати їх точність;
- установлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- цивілізовано взаємодіяти з природою;
- інноваційність:

- описувати тенденції розвитку природничих наук, техніки і технологій, генеруючи та втілюючи нові ідеї в географічних моделях, розробках проєктах;
- підтримувати конструктивні ідеї інших осіб, сприяти їх реалізації;
- екологічна компетентність:
 - визначати й аналізувати проблеми довкілля в географічному аспекті;
 - відповідально та ощадно використовувати природні ресурси;
 - усвідомлювати наслідки, пов'язані зі станом довкілля;
 - оцінювати власні дії у природі з позицій безпеки життєдіяльності на принципах сталого розвитку суспільства;
- інформаційно-комунікаційна компетентність:
 - знаходити, обробляти, зберігати інформацію географічного змісту та створювати цифровий контент;
 - перетворювати цю інформацію з одного виду на інший з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
 - досліджувати довкілля за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
 - критично оцінювати інформацію географічного змісту, отриманої з різних джерел;
 - дотримуватися принципів академічної доброчесності;
- навчання впродовж життя:
 - бажання вдосконалювати свої здібності та поповнювати знання;
 - формувати розуміння необхідності географічної компетентності для вибору професії та досягнення успіху в житті;
 - розвивати особистісний потенціал у процесі дослідницької і творчої діяльності;
 - усвідомлення значення самоосвіти для особистісного розвитку;
- громадянські та соціальні компетентності:
 - поширювати важливу інформацію географічного змісту;
 - брати участь у розв'язанні локальних проблем довкілля і залучати до цього громаду, обстоювати власну позицію щодо прийняття рішень у справі збереження та охорони довкілля;
 - визнання альтернативності думок і поглядів на проблеми, дотримання принципів демократії під час їх розв'язання;
 - співпрацювати в групі під час розв'язання проблем, досліджень природи;
 - усвідомлювати і переконувати інших у пріоритетності збереження здоров'я в інформаційному і технологічному суспільстві;
 - оцінювати вплив досягнень географічної науки на добробут і здоров'я людини;
- культурна компетентність:
 - застосовувати досягнення географічної науки для втілення мистецьких ідей;
 - пояснювати природничо-наукове підґрунтя різних видів мистецтва;
 - усвідомлення значення географічної науки як складника світової культури;
- підприємливість та фінансова грамотність:

- генерувати, презентувати та реалізовувати ініціативи географічного характеру, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї у процесі виконання проєктів і корисних для громади ініціатив;
- готовність брати відповідальність за прийняті рішення;
- пояснювати ефективність заощадження природних ресурсів та інвестування в природоохоронну діяльність;
- обчислювати економічний ефект ініціатив і діяльності, пов'язаних з реалізацією прикладних географічних завдань.

Реалізація навчальної програми курсу «Географія» сприятиме формуванню в учнів/учениць наскрізних умінь, а саме:

- читати з розумінням, висловлювати припущення, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі;
- критично і системно мислити, визначаючи характерні ознаки фінансових явищ, подій їх взаємозв'язків; уміння аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, розпізнавати спроби маніпулювання економічними даними, оцінювати надійність джерел достовірності інформації;
- логічно обґрунтовувати власні судження і висновки;
- діяти творчо, ініціативно, креативно, продукувати нові ідеї, уміти їх випробовувати;
- конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, що дозволяють розв'язувати проблеми на основі розуміння причин та обставин, які призводять до їх виникнення, досягнення поставлених цілей з урахуванням можливих ризиків та наслідків;
- співпрацювати з іншими, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

Структура курсу. Зміст програми курсу «Географія» представлений взаємопов'язаними розділами, які об'єднують теми, очікуваними результатами та видами навчальної діяльності, що є засобом формування в учнів географічної компетентності.

Структура курсу підпорядкована певній логіці, яка спирається на основні принципи пізнання, а саме:

- } науковості;
- } доступності навчання;
- } зв'язку з життям;
- } свідомості й активності учнів у навчанні;
- } навчанні через діяльність.

У 6 класі курс «Географія» охоплює 2 розділи.

Розділ І. «Земля на глобусі й карті» знайомить учнів з темами «Глобус – модель Землі» та «Зображення Землі на карті». Обидві теми спрямовано на формування низки предметних компетентностей: читання карт, використання картографічних джерел інформації для орієнтування на місцевості, визначення відстаней між об'єктами тощо.

До розділу II. «Оболонки Землі» включено теми «Літосфера», «Атмосфера», «Гідросфера», «Біосфера та ґрунти», «Природні комплекси» та «Антропосфера». Цей розділ програми спрямовано на формування знань про оболонки Землі, взаємозв'язки явищ і процесів у них та між ними, розуміння цілісності планетарного й зональних природних комплексів. У 6 класі продовжено формування загальної географічної культури учнів/учениць, ключових компетентностей, які ґрунтуються на умінні застосувати набуті знання в життєвих ситуаціях.

Вивчення курсу «Географія» в базовій школі передбачає такі види оцінювання:

- поточне (формувальне) – під час вивчення теми (усне опитування, тестування, самостійні, практичні роботи, творчі роботи, дослідження, захист проєктів і власних (групових) досліджень тощо);
- підсумкове – наприкінці вивчення розділу або теми (усні та письмові роботи, тести, бесіди тощо).

Об'єктами перевірки й оцінювання є очікувані результати навчання, критеріями оцінювання – визначені Державним стандартом базової загальної середньої освіти орієнтири для оцінювання. Додатковими засобами стимулювання пізнавальної активності учнів є само- і взаємооцінювання. Оцінюючи результати навчальної діяльності учнів, необхідно враховувати рівень засвоєння теоретичних знань, сформованості практичних умінь, навичок та цінностей, досвід дослідницької і творчої діяльності.

Річну кількість годин на курс «Географія» визначає заклад освіти, в межах зазначеного у Типовому навчальному плані діапазону навчального навантаження, забезпечуючи при цьому умови досягнення результатів навчання в обсязі не меншому, ніж визначено цією модельною навчальною програмою. У програмі не зазначено розподіл годин за темами. Учитель самостійно визначає час, необхідний для вивчення тем, зважаючи на умови функціонування навчального закладу і навчальні можливості учнів. Учитель також може обґрунтовано змінювати порядок вивчення окремих питань у межах одного класу. Це зроблено для того, щоб підтримати творчу ініціативу вчителів у відборі та розподілі навчального матеріалу відповідно до потреб, психолого-фізіологічного розвитку й досвіду учнів, сприяти розвитку педагогічної майстерності.

4.9. Модельна навчальна програма «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас»

Курс «Вступ до історії країни та громадянської освіти» реалізує вимоги до

обов'язкових результатів навчання громадянської та історичної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти.

До особливостей курсу належать:

1 пропедевтичний характер – ознайомлення учнів/учениць зі світом шкільної історії та основами історичного процесу, ознайомлення з методами дослідження історії;

2 інтегрований характер – ознайомлення з історичним процесом відбувається на основі органічного поєднання епізодів всесвітньої історії та історії країни;

3 технологічний підхід до вивчення – пропонується вивчення історії шляхом реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі.

Головною метою курсу є зацікавлення учнів шкільною історією, ознайомлення з методами, технологіями та інструментарієм історичних досліджень; розвиток критичного мислення та медіаграмотності; формування розуміння тягlosti історичного процесу, органічної взаємодії загальнолюдського, національного та особистісного поступу; формування розуміння цінності людини, її ідентичності, прав людини, принципів взаємодії людей в спільнотах на різних історичних етапах; формування культури життя в мультикультурному суспільстві, навичок конструктивної взаємодії в суспільстві для забезпечення сталого розвитку; оформування особистості патріота країни з активною громадянською позицією.

Основними завданнями курсу є:

- сформувати у здобувачів освіти розуміння історії як науки;
- познайомити учнів із цікавими епізодами історії країни та світу;

- спонукати до дослідження історії родини та рідного краю;
- засобами історії формувати компетентності: загальні (уміння учитися упродовж життя, громадянська та соціальна компетентність, обізнаність у сфері культури тощо ; предметні (хронологічна, просторова, інформаційна тощо ;
- розвивати історико-хронологічне, геопросторове, критичне, системне мислення;
- розвивати пізнавальний інтерес здобувачів освіти до історії через створення умов для активної взаємодії між вчителем/вчителькою і учнями/ученицями, для виконання учнями/ученицями творчих, практичних завдань;
- сприяти формуванню фундаментальних цінностей сучасного світу, а саме — демократії, свободи, поваги до прав людини, потреби гармонії людини з природою.

Програма складається з пояснювальної записки, структурованих за темами вимог до очікуваних результатів навчання учнів. Вони розкриті в орієнтирах для оцінювання згідно з Додатком 18 до Державного стандарту базової середньої освіти. Пропонований авторами зміст навчального предмета є основою для досягнення очікуваних результатів навчання.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності зорієнтовані на реалізацію компетентнісного потенціалу громадянської та історичної освітньої галузі, визначеного у Додатку 17 до Державного стандарту базової середньої освіти.

Автори рекомендують для ефективної роботи над досягненням очікуваних результатів навчання йти шляхом реалізації діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів в організації пізнавальної діяльності учнів. Застосовувати дослідницькі, проєктні, інтерактивні, дискусійні методи організації освітнього процесу.

в програмі автори також пропонують види навчальної діяльності для досягнення очікуваних результатів навчання учнів. Перелік видів навчальної діяльності є рекомендованим і жодним чином не обмежує вибір вчителя/вчительки в організації освітнього процесу для здобувачів освіти.

Керуючись принципами академічної свободи, вчитель/вчителька може визначати конкретні форми та методи роботи, види пізнавальних завдань та необхідний час для досягнення очікуваних результатів навчання, зберігаючи загальну спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу.

4.10. Модельна навчальна програма «Історія України. Всесвітня історія»

Інтегрований курс «Історія України. Всесвітня історія» реалізує вимоги до обов'язкових результатів навчання громадянської та історичної освітньої галузі. Його особливостями є: 1) інтегрований характер — давня історія України вивчається як складова всесвітньої історії; 2) вивчення історичного матеріалу здійснюється системно в широких хронологічних межах — від появи первісних людей до падіння Західної Римської імперії.

Подана програма є продовженням курсу «Вступ до історії України та громадянської освіти». Адаптаційний цикл (5 клас).

Головною метою курсу є розвиток особистості учня/учениці через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими й локальними процесами; формування ідентичності громадянина України. Сформувати в учнів/учениць основи критичного мислення та особистісного ставлення до історичних подій.

Програма курсу спрямована на формування загальних і предметних компетентностей.

Основними завданнями курсу є:

- сформувати у здобувачів освіти розуміння цивілізаційної значущості періоду Стародавнього світу в історії України, Європи та світу в цілому, античної цивілізації як основи для подальшого розвитку європейських суспільств;
- засобами історії формувати певні компетентності: загальні (уміння учитися упродовж життя, громадянська та соціальна компетентність, обізнаність у сфері культури тощо); предметні (хронологічна, просторова, інформаційна тощо);
- розвивати пізнавальний інтерес здобувачів освіти до історії Стародавнього світу через створення умов для активної взаємодії між учителем/вчителькою і учнями/ученицями для виконання учнями/ученицями творчих, практичних завдань;
- сприяти формуванню фундаментальних цінностей сучасного світу, а саме — демократії, свободи, поваги до прав людини сприяти розумінню необхідності збалансованого розвитку людства.
- сприяти розумінню необхідності збалансованого розвитку людства.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів історії України, всесвітньої історії у 6 класі передбачають, що учениця/учень:

- мислить історико-хронологічно, орієнтується в історичному часі, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей і її результатами в часі, виявляє зміни та тривалість у житті суспільства;
- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури й навколишнього природного середовища;
- мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання;
- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їх інтерпретації;
- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;

- дотримується демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою і суспільством, долучається

до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права й дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Програму інтегрованого курсу викладено у формі таблиці, яка складається з трьох частин. У першій частині таблиці Очікувані результати навчання кожного розділу відповідно до вимог Державного стандарту та Критеріїв оцінювання діяльності учнів. Друга частина містить Зміст навчально-пізнавальної діяльності інтегрованого курсу. У третій частині подаються Види навчальної діяльності.

Дотримуючись принципу наступності в модельну програму введено всю кількість очікуваних результатів навчання та розподілено їх за розділами. Зміст кожного розділу програми містить перелік історичних тем, не розділених на окремі заняття. Вчителі/вчительки, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учнів/учениць, мають можливість самостійно визначати назву теми, кількість і перелік питань до кожного уроку залежно від умов організації освітнього процесу, пізнавальних можливостей школярів/школярок, класу й індивідуального підходу вчителя/вчительки до викладання. До кожної теми вказано орієнтовані види навчальної діяльності та рекомендований обсяг навчального матеріалу, що має бути опанований учнями за визначений період навчання в процесі досягнення очікуваних результатів і ґрунтується на базових знаннях з громадянської та історичної галузі, визначених Державним стандартом базової середньої освіти (Додаток No 17).

Враховуючи принципи академічної свободи вчителя, учитель/вчителька можуть визначати конкретні форми та методи роботи, види пізнавальних завдань, зберігаючи загальну спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу.

класи (інтегрований курс)»

1. Нормативні підстави модельної програми

Підставою для створення модельної навчальної програми інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» (далі ЗБД) для 5-6 класів є наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 №235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти». Програму створено відповідно до типової освітньої програми, типового освітнього плану і переліку модельних програм для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти¹ (позиція 62). Модельна програма інтегрованого курсу ЗБД спрямована на досягнення учнями 5-6 класів обов'язкових і конкретних результатів навчання, визначених Державним стандартом базової загальної освіти² за освітньою галуззю «Соціальна і здоров'язбережувальна».

2. Базові ідеї навчального курсу

В основу інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» покладено :

- холістичну модель здоров'я;
- сучасну концепцію проблем безпеки;
- розуміння добробуту як якості життя.

Холістична модель визначає здоров'я людини як стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а також здатність швидко адаптуватися до змін зовнішніх і внутрішніх умов існування. Безпека людини залежить не лише від її поведінки, а й від кількості та сили загроз, що існують у суспільстві (національної безпеки) та від безпеки всього людства і біосфери загалом (глобальна безпека). Ці чинники визначають сучасну концепцію проблем безпеки. Добробут людини — це якість її життя. Для забезпечення добробуту потрібно, зокрема, вміти здобувати засоби для існування. Це потребує від людини підприємливості, фінансової грамотності, уміння вчитися, дотримання культури споживання, дотримання принципів доброчесності тощо.

3. Мета і завдання курсу

Метою інтегрованого курсу є набуття учнівством знань, ставлень і умінь, сприятливих для здоров'я, безпеки, добробуту, успішної соціалізації та самореалізації особистості. Відповідно до Державного стандарту, курс спрямовано на формування компетентностей, що сприяють соціальній і міжособистісній взаємодії, розвитку й збереженню здоров'я і безпеки через самоусвідомлення, уміння вчитися, підприємливість, професійну соціалізацію особистого життя для власного й суспільного добробуту. Завданням курсу є сприйняття учнівством цінності життя і здоров'я та набуття ними ключових і наскрізних компетентностей, зазначених у пункті 8 цієї пояснювальної записки. Ці компетентності забезпечують, зокрема, досягнення узагальнених результатів, визначених державним стандартом, відповідно до яких учень/ учениця: - турбується про особисте здоров'я і безпеку, реагує на чинники і діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту власного і навколишніх; - визначає альтернативи, прогнозує наслідки, ухвалює рішення з користю для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я й добробуту; - робить аргументований вибір здорового способу життя, аналізує і оцінює наслідки і ризики; - виявляє підприємливість та

поводиться етично для поліпшення здоров'я, безпеки й добробуту.

4. Наступність із початковою освітою

Модельна програма курсу ЗБД забезпечує наступність із інтегрованим курсом для початкової школи «Я досліджую світ» в частині реалізації завдань освітньої галуззі «Соціальна і здоров'язбережувальна».

5. Шляхи реалізації модельної програми

Запропонована модельна програма забезпечує досягнення всіх обов'язкових і конкретних результатів навчання, визначених Державним стандартом для 5-6 класів за освітньою галуззю «Соціальна і здоров'язбережувальна». За потреби заклад освіти може організувати за модельною програмою ЗБД здобуття освіти учнями за індивідуальною освітньою траєкторією. За рішенням закладу освіти навчання за інтегрованим курсом ЗБД може здійснюватися у пакеті з модельною програмою «Вчимося жити разом» (ВЖР)⁴. Програма ВЖР спрямована на набуття учнями психосоціальних компетентностей, сприятливих для етичної поведінки в контексті загальнолюдських цінностей, базових прав людини і принципів сталого розвитку.

6. Зміст і базові знання за курсом

Зміст інтегрованого курсу для 5-6 класів структуровано за змістовими лініями і відповідною тематикою (табл. 1). У модельній програмі зміст курсу упорядковано за розділами, які задають орієнтовну послідовність вивчення конкретних тем. За бажанням, заклад освіти або автори підручників можуть змінити цей порядок.

4.12. *Модельна навчальна програма «Культура добросусідства. 5-6 клас»*

1. Вступна частина

Модельна навчальна програма предмета «Культура добросусідства» для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою; закладів загальної середньої освіти, у яких є класи (групи) з навчанням мовою корінного народу або національної меншини поряд з державною мовою, та закладів загальної середньої освіти, у яких є класи (групи) з навчанням українською мовою та вивченням мови корінного народу або національної меншини (далі – Програма), спрямована на виконання Закону України «Про освіту» і Закону України «Про загальну середню освіту». Предмет «Культура добросусідства» для 5–6 класів є складником наскрізного курсу «Культура добросусідства», програми якого розроблені для різних ланок освіти – від дошкілля до освіти дорослих. Він спрямований на розвиток освіти впродовж життя, демократизацію освітнього середовища, підтримку міжкультурної і миротворчої освіти та широкої соціальної інклюзії в Україні. Основою для розробки «Культури добросусідства» є такі міжнародні нормативні документи: Загальна декларація прав людини (1948), Конвенція ООН про права дитини (1989), Декларація принципів толерантності (1995), Європейська рамка компетентностей для освіти впродовж життя (2018), Люблянські рекомендації щодо інтеграції різноманітних суспільств (2012), Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини

СМ/Rec (2010), EntreComp: Рамка підприємницької компетентності Європейського Союзу (2016), Рамка компетентностей для культури демократії (2018). Програму предмета «Культура добросусідства» розроблено відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898, Типової освітньої програми для 5–9 класів загальної середньої освіти, затвердженої Наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 р. № 235 з урахуванням Методичних рекомендацій для розроблення модельних навчальних програм, схвалених Листом МОН України від 24.03.2021 № 4.5/637-21. Програма базується на таких ціннісних орієнтирах: дитиноцентризм, визнання унікальності, талановитості й ідентичності кожної людини, недискримінація, доброчесність, здоров'я, добробут і безпека, що має забезпечити гармонійний розвиток, цілісне світосприйняття, утвердження людської гідності, вільної особистості й активного громадянства. Програма логічно продовжує реалізацію завдань соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, зазначених у Державному стандарті початкової освіти (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87), які впроваджуються через інтегрований курс «Я досліджую світ», а також програм наскрізного інтегрованого спецкурсу «Культура добросусідства» (схвалені до використання листом ДНУ ІМЗО МОН України № 22.1/12-Г-366 від 15.06.2018) і програм інтегрованого курсу «Культура добросусідства» для 1–4 класів НУШ (схвалені до використання листом ДНУ ІМЗО МОН України № 22.1/12-Г-334 від 07.06.2019). Наступність Програми у другому циклі базової школи (7–9 класи) може забезпечуватися за рахунок викладання програм наскрізного спеціального курсу «Культура добросусідства» в 7–12 класах або програми для годин спілкування з підлітками та юнацтвом «Я. Ми. Країна» курсу «Культура добросусідства», схвалених до використання Листом ДНУ ІМЗО МОН України № 22.1/12-Г-366 від 15.06.2018.

Мета Програми:

Сприяти гармонійному розвитку особистості здобувача/здобувачки освіти і вихованню освічених, соціально компетентних громадян, які поділяють демократичні цінності, відповідально ставляться до своєї громади, рідного краю, країни, дбають про власне здоров'я, безпеку і добробут, готові розвивати та примножувати природний, економічний і культурний потенціал України.

Відповідно до мети визначено основні завдання, на виконання яких спрямовано Програму:

- забезпечити системну і цілеспрямовану роботу з формування соціальної і здоров'язбережувальної компетентності та одного з її складників – толерантності (у широкому сенсі, тобто вікової, гендерної, мовної, етнічної, расової, релігійної, соціальної тощо), а також підтримувати широку соціальну інклюзію в Україні;
- популяризувати українську культуру і культуру різних спільнот, представники яких мешкають на теренах України, розвивати навички успішної міжкультурної комунікації;
- заохочувати до вивчення державної мови, стимулювати інтерес до вивчення мов представників різних етнічних спільнот, які мешкають на теренах України, розвивати мотивацію до опанування іноземних мов;
- сприяти формуванню особистісної позиції і навичок саморефлексії, бачення свого місця в сьогоденні та в майбутньому громади й держави, відповідального і шанобливого ставлення до рідного краю та України;
- підтримувати стійкий

інтерес до життя, дотримання правил безпечної поведінки, конструктивну діяльність і відповідальність як невід’ємний складник громадянського обов’язку;

- розвивати вміння вести діалог, мирно розв’язувати/трансформувати конфлікти, відповідно до демократичних принципів і принципів «культури миру»;
- надавати допомогу в розвитку сильних сторін підлітка/підлітки, уміння вчитися впродовж життя, розвитку особистісної ефективності та культури дозвілля;
- розвивати критичне мислення, медіаграмотність;
- сприяти формуванню екологічної свідомості й природоохоронної поведінки;
- розвивати відповідальне ставлення до свого здоров’я та добробуту і здоров’я та добробуту інших осіб;
- заохочувати відповідальне ставлення до ресурсів, розвивати підприємницькі уміння та ініціативу здобувачів освіти, уміння продукувати нові конструктивні ідеї.

Концептуальну основу Програми становлять основні положення системного, компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів.

Компетентнісний потенціал предмета «Культура добросусідства» відповідає компетентнісному потенціалу, зазначеному в Державному стандарті для соціальної і здоров’язбережувальної галузі (додаток 15). Зміст Програми відповідає принципам концепції Нової української школи (2016), сприяє формуванню наскрізних вмінь ключових компетентностей базової освіти, а також відповідає обов’язковим результатам навчання, визначеним Державним стандартом базової середньої освіти для соціальної і здоров’язбережувальної галузі (додаток 16).

Згідно з Типовою освітньою програмою для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, Програма реалізує лише частину обов’язкових результатів навчання в межах соціальної і здоров’язбережувальної галузі, визначених Державним стандартом (додаток 16). Усі обов’язкові результати для цієї галузі можуть бути виконані в поєднанні з модельною навчальною програмою «Здоров’я, безпека та добробут» (автори І. П. Василяшко, Н. І. Гущина, НАПН України) чи в поєднанні або інтеграції «Культури добросусідства» з іншими затвердженими програмами «Здоров’я, безпека та добробут».

Зміст Програми є лінійно-концентричним. Вона структурована за розділами і побудована в такий спосіб, щоб зберегти наступність і послідовність вивчення тем від 5 до 6 класу, врахувати міжпредметні та міжгалузеві зв’язки. Розділи виділені за принципом розширення кола міжособистісної взаємодії дитини в соціумі. Частина Програми, що розкриває зміст 5 класу, містить 4 розділи («Я дорослішаю», «Я і моя родина», «Я у спільноті», «Різні, але рівні»), у які об’єднано 15 тем. Частина Програми, що розкриває зміст 6 класу, містить 3 розділи («Я, моя індивідуальність і безпека», «Я у спільноті», «Я в громаді: діємо разом»), у які об’єднано 14 тем. Теми за розділами розташовані в певному логічному порядку. Водночас учитель/вчителька може коригувати послідовність тем, обсяг змісту і час на його опрацювання відповідно до потреб здобувачів освіти та особливостей організації освітнього процесу. Кожну тему програми представлено через перелік очікуваних результатів, пропонований зміст та перелік видів навчальної діяльності здобувачів освіти.

Основою для визначення очікуваних результатів навчання є орієнтири для оцінювання (5–6 класи), зазначені в Державному стандарті базової середньої освіти. Особливостями предмета «Культура добросусідства» є робота зі ставленнями, цінностями, розвиток особистих якостей і відпрацювання поведінкових навичок, що передбачає системну і тривалу співпрацю

педагога/педагогині з дітьми. Тому деякі очікувані результати навчання Програми є наскрізними, а саме: етична поведінка, конструктивне спілкування, співпраця для досягнення результату діяльності, підтримка доброчинності.

Для досягнення очікуваних результатів навчання авторами Програми запропоновано розлогий перелік видів навчальної діяльності й високий рівень їхньої конкретизації. Це обумовлено певною складністю та чутливістю окремих тем змісту програми, необхідністю окреслити запропоновану авторами глибину занурення та деталізації тем, надати альтернативні види діяльності з урахуванням віку здобувачів освіти та рівня їхньої підготовки, технічних/просторових можливостей закладу освіти тощо. Деякі види діяльності можуть бути рекомендовані як творче домашнє завдання або позаурочна активність, як ідеї для проведення цікавих інтерактивних ранкових зустрічей і годин спілкування, спільних заходів з батьками або з молодшими школярами. Зазначений перелік видів навчальної діяльності є орієнтовним. Педагоги/педагогині на свій розсуд можуть обирати види навчальної діяльності з тих, що запропоновані в Програмі, додавати нові або адаптувати рекомендовані види діяльності відповідно до потреб здобувачів освіти та особливостей організації освітнього процесу.

Пропонований зміст Програми ґрунтується на базових знаннях соціальної і здоров'язбережувальної галузі і змісті наскрізного курсу «Культура добросусідства». Зауважимо, що у пропонованому змісті і видах навчальної діяльності автори під терміном «культури» розуміють різні культури етнічних спільнот, які мешкають на теренах України, зокрема й культуру етнічних українців. При вивченні «Культури добросусідства» пріоритетним є знайомство з культурами, релігіями, мовами чи діалектами, які представлені в найближчому оточенні дитини – у громаді/районі/області.

У впровадженні курсу має віддаватися перевага діяльнісному підходу, який передбачає різноманітні активності: інтерактивні вправи, практичні роботи, дослідження, спостереження, моделювання та прогнозування, розв'язання ситуативних завдань, проєкту діяльність, роботу з різними джерелами інформації, використання цифрових пристроїв тощо. Автори програми рекомендують педагогам/педагогиням під час роботи за Програмою впроваджувати основні підходи для навчання в НУШ, зокрема дотримуватися умов і технології інтерактивного навчання, базуватися на особистому досвіді дитини і членів її родини, обирати завдання для занять за принципом «краще менше, та краще», практикувати в навчанні підлітків принципи освіти дорослих тощо.

Для підвищення ефективності навчання за предметом «Культура добросусідства» і розвитку педагогіки партнерства надзвичайно важливою є співпраця з батьками/особами, що їх замінюють, і громадою. Цьому можуть сприяти деякі запропоновані в Програмі види навчальної діяльності, а також просвіта батьків/осіб, що їх замінюють, через нестандартне проведення батьківських зборів, зокрема за програмою «Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно» наскрізного курсу «Культура добросусідства» (схвалена до використання листом ДНУ ІМЗО МОН України № 22.1/12-Г-335 від 07.06.2019) і відповідними методичними розробками для її реалізації.

4.13. Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи»

Модельна навчальна програма «Технології» визначає орієнтовну послідовність

досягнення очікуваних результатів навчання учнів 5-6 класів з «Технологічної освітньої галузі», пропонований зміст навчального предмету «Технології» та види навчальної діяльності учнів, спрямовані на реалізацію очікуваних результатів на основі пропонованого змісту.

Модельна навчальна програма відображає засадничі ідеї Державного стандарту базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09. 2020 р. № 898), ідеї концепції «Нова українська школа» (2016 р.).

Модельна навчальна програма спрямована на реалізацію мети базової середньої освіти, яка передбачає розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Метою технологічної освітньої галузі є реалізація творчого потенціалу учня, формування критичного та технічного мислення, готовності до зміни навколишнього природного середовища без заподіяння йому шкоди засобами сучасних технологій і дизайну, здатності до підприємливості та інноваційної діяльності, партнерської взаємодії, використання техніки і технологій для задоволення власних потреб, культурного та національного самовираження.

Відповідно до мети технологічної освітньої галузі метою навчального предмету технології є розкриття та розвиток творчого потенціалу особистості учня, здатності застосовувати знання на практиці, розв'язувати практичні завдання в побуті через практичне засвоєння основ дизайну, технологій та декоративноужиткового мистецтва.

Мета предмету технології реалізується в таких завданнях:

- забезпечити наступність у формуванні ключових компетентностей та наскрізних умінь учнів з початкової школи, їх включення до підготовчого циклу з вивчення технологій та дизайну;
- прилучення учнів до основ народної культури, національного виховання через вивчення технік і технологій декоративно-ужиткового мистецтва, що є складовою трудових традицій українського народу;
- подальший розвиток самозарадності в побуті, формування системного та критичного мислення, навичок безпечного та ощадливого використання технологій та матеріалів тощо.

Програма ґрунтується на визначених Державним стандартом ціннісних орієнтирах, а саме:

- повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості;
- забезпечення рівного доступу кожного учня до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;
- дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності;
- становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі;
- формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту;

- створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;
- утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими;
- формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови; - плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

Програма охоплює формування наскрізних в усіх ключових компетентностях умінь:

- 1) читати графічні зображення, схеми та інструкції з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів;
- 2) висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати власні думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників проєкту, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;
- 3) критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак об'єктів конструювання, винахідницьких ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях про об'єкт проєктування, зважати на протилежні думки та контраргументи, розрізняти факти, їх інтерпретації, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації;
- 4) логічно обґрунтовувати позицію на рівні, що передбачає здатність висловлювати послідовні, несуперечливі, обґрунтовані міркування у вигляді суджень і висновків, що є виявом власного ставлення до результату проєктнотехнологічної діяльності, технологічних процесів тощо;
- 5) у процесі проєктування виробу діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, доброзичесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів технологічної діяльності, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;
- 6) виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання технічних, конструкторських або побутових проблем, активну участь у різних видах проєктної та технічної діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність за результат у роботі над проєктом;
- 7) конструктивно керувати емоціями, що передбачає здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших, сприймати емоції без осуду, адекватно реагувати на конфліктні ситуації, розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності, налаштовуючи себе на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, зосередження уваги, продуктивну діяльність;
- 8) оцінювати ризики, що передбачає вміння розрізняти прийнятні і неприйнятні ризики, зважаючи на істотні фактори;
- 9) приймати рішення, що передбачає здатність обирати способи розв'язання проблем на основі розуміння причин та обставин, які призводять до їх виникнення, досягнення поставлених цілей з прогнозуванням та урахуванням можливих ризиків та наслідків;

10) розв'язувати проблеми, що передбачає вміння аналізувати проблемні ситуації, формулювати проблеми як техніко-технологічні протиріччя, висувати гіпотези, практично їх перевіряти та обґрунтовувати, здобувати потрібні дані з надійних джерел, презентувати та аргументувати рішення;

11) співпрацювати з іншими, що передбачає вміння обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної проєктно-технологічної діяльності, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

Компетентнісний потенціал предмету “Технології” відповідає компетентнісному потенціалу технологічної освітньої галузі, який полягає у формуванні всіх ключових компетентностей засобом проєктної технології, яка дозволяє вчителю змодельовувати різноманітні навчальні ситуації, створювати навчальне середовище для учнів, у якому можна розвивати всі наскрізні уміння, що притаманні ключовим компетентностям. Структура модельної навчальної програми предмета технології складається з трьох основних частин: вступної (пояснювальної записки для вчителя), основної, прикінцевої.

Основну частину програми подано у вигляді таблиці, яка охоплює такі складники:

- 1) послідовність очікуваних результатів навчання,
- 2) пропонований зміст навчального предмета,
- 3) види навчальної діяльності.

1. Очікувані результати навчання.

У фокусі роботи вчителя має бути організація навчальної діяльності учнів в умовах освітнього простору школи, відкритого для комунікації та співпраці, і сприятливого для формування ключових компетентностей, згідно Державного стандарту базової середньої освіти, які презентовано в програмі у вигляді очікуваних результатів навчання.

2. Пропонований зміст навчального предмету – це орієнтовний матеріал для досягнення очікуваних результатів навчання через організацію відповідної навчальної діяльності учнів. Не слід сприймати пропонований зміст навчального предмету як обов'язковий матеріал для вивчення і запам'ятовування учнями, з подальшим його оцінюванням. Вчитель, орієнтуючись на рівень підготовки / індивідуальні здібності учнів та особливості обраного школярами проєкту, може самостійно доповнювати або змінювати зміст навчального предмету з метою більш якісного і оптимального досягнення учнями очікуваних результатів навчання. Натомість обов'язково необхідно залучати учнів до усвідомлення і планування результатів навчання як спільного освітнього результату, мотивувати до активної участі в конструюванні власної освітньої траєкторії: визначати освітні завдання, добирати методи і засоби пошуку інформації, обговорювати та визначати кінцевий продукт проєктної діяльності, навчати відстежувати та аналізувати власний навчальний поступ тощо.

3. Види навчальної діяльності.

У цій програмі слід розрізняти основні та орієнтовні види навчальної діяльності.

Орієнтовними видами навчальної діяльності можуть бути: проєктна, винахідницька, дослідницька, інноваційна, конструкторська, графічна, художня, творча, практична, інтерактивна та інші. Вказані орієнтовні види навчальної діяльності можуть бути поєднані між собою у різних комбінаціях та співвідношеннях (у сенсі навчальних годин) на розсуд вчителя та з огляду на природні здібності учнів, і застосовані як елементи, що доповнюють основну навчальну діяльність учнів –

проєктно-технологічну. Проєктно-технологічна навчальна діяльність учнів спрямована

на планування / конструювання / проєктування і виготовлення виробу від творчого задуму до його втілення в готовий продукт. Впродовж створення продукту (виробу / об'єкта проєктування) вчитель, на власний розсуд та спільно з усіма учасниками проєктної діяльності, визначає місце для формування ключових компетентностей в освітньому процесі та відповідні для цього методи та форми організації учнів, техніки, програмні і цифрові пристрої тощо. Змістове наповнення модельної навчальної програми складається з трьох навчальних модулів та переліку орієнтовних технологій обробки конструкційних матеріалів. Перелік орієнтовних технологій з обробки конструкційних матеріалів наведено у прикінцевій частині програми. Засвоєння навчальних модулів відбувається на основі участі школярів в особистісно орієнтованих проєктах, які мають залучати учнів до самостійного вибору теми дослідження, самостійного конструювання власної навчальної діяльності, добору конструкційних матеріалів та відповідних технологій їх обробки тощо. Навчальні модулі – «Основи дизайну та конструювання», «Основи технологій та конструкційних матеріалів», «Мій побут» містять уніфікований зміст навчального матеріалу для предмету технології, з орієнтовними підходами до розвитку ключових компетентностей учнів. Навчальний модуль «Мій побут» ґрунтується на дослідницькому / інформаційному проєкті, метою якого є формування вмінь самозарадності на основі розвитку критичного мислення, здатності збирати та систематизувати інформацію про побутові речі, харчові продукти; здатності визначати власні потреби в організації побуту та задовольняти їх без заподіяння шкоди собі та іншим. 6 Підходи на яких ґрунтується програма: особистісно-зорієнтованому, діяльнісному, продуктивному, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, українознавчого спрямування тощо. Зазначені підходи реалізуються в умовах організованої вчителем у співпраці з учнівським колективом проєктної діяльності, коли учні засвоюють проєктну технологію як інструмент для самостійного навчання на основі відповідного дослідження та створення продукту (виробу / об'єкта проєктування). Засвоєння техніко-технологічних основ предмету відбувається через обрану вчителем та учнями технологію обробки конструкційних матеріалів. Вивчення міжпредметних теоретичних знань, а також засвоєння технічної або проєктнотехнологічної термінології обумовлене виключно завданнями проєкту чи особистісними потребами та інтересами учнів. Набуття учнями вмінь має випереджальний характер у засвоєнні відповідних знань. Тому пріоритетним для вчителя є не контроль за тим, що знає чи вміє учень, а організація його навчальної діяльності / навчального поступу за його активної участі.

Модельна програма предмету дає змогу гармонійно доповнювати освітній простір закладу, коли учні досліджують тему проєкту в бібліотеках, спостерігають за відповідними процесами під час екскурсії, переглядають відео у всесвітній мережі, відвідують з учителем виставки чи музеї, беруть участь в організації коворкінгів, шкільних ярмарків чи аукціонів, долучаються до майстер-класів / тренінгів дизайнерів чи художників / майстрів декоративно-ужиткового / художнього мистецтва тощо. Залежно від завдань та особливостей проєкту вчитель на різних етапах створення продукту може залучити фахівців з інших галузей діяльності у якості експертів / консультантів / співучасників / співорганізаторів.

Це можуть бути фахівці, професійні навички яких є суміжними до тих, які формуються в учнів під час засвоєння предмету технології, як-от: дизайну, архітектури і будівництва, інжинірингу, ІТ-технологій, майстрів чи художників мистецтва, науковців закладів вищої освіти політехнічного спрямування, легкої промисловості,

професійно-технічної освіти тощо. Шляхи реалізації цієї програми. У центрі змодельованого навчального середовища має бути учень. Саме за його участі та з урахуванням його інтересів і здібностей варто конструювати і добирати всі складові освітнього процесу, максимально гнучко добирати методи і форми організації як за межами класно-урочної системи так і на уроках технологій. Під час організації проєктної або проєктно-технологічної діяльності учнів вчитель може самостійно визначати кількість навчальних годин та послідовність засвоєння навчальних модулів або поєднувати їх вивчення в доцільній комбінації, що має відповідати очікуваним результатам та природним / індивідуальним здібностям учнів. Досягнення учнями очікуваних результатів навчання відбувається у послідовності, яку вчитель визначає спільно з учнівським колективом з огляду на запланований продукт. Добір навчального матеріалу та його вивчення слід здійснювати у роботі з учнями диференційовано – з урахуванням їх індивідуальних особливостей і здібностей.

4.14. Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас»

Метою базової середньої освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних і культурних цінностей українського народу.

Базова середня освіта реалізується через ряд освітніх галузей. Однією із них є інформатична освітня галузь.

Метою інформатичної освітньої галузі є розвиток особистості учня, здатного використовувати цифрові інструменти і технології для розв’язання проблем, розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного і суспільного добробуту, критично мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві.

Досягнення мети здійснюється шляхом із вивчення навчального курсу «Інформатика» із врахуванням вікових та індивідуальних особливостей розвитку й освітніх потреб учнів, на основі побудови індивідуальних освітніх траєкторій учнів 5–9 класів за циклами:

5–6 класи — адаптаційний;

7–9 класи — базове предметне навчання.

Навчання інформатики у адаптаційному циклі має базуватись на результатах, отриманих учнями початкових класів під час вивчення окремого курсу інформатики або відповідної складової інтегрованого курсу. Зокрема, передбачається, що на початок 5 класу учень/учениця мають навички:

- вибору та роботи із цифровими пристроями для дослідження інформаційного навколишнього світу,
- знаходження, подання, перетворення, аналізу та зберігання даних різних типів (текстових, графічних, мультимедійних);
- відповідального використання інтернету для пошуку даних, навчання та комунікації, з дотриманням власної безпеки й авторського права;
- створення простих інформаційних продуктів, які містять текст,

зображення, звук тощо для представлення ідей та/або результатів діяльності;

- розробки простих алгоритмів для власної чи групової діяльності з послідовних дій, умов, повторень в середовищі створення та виконання алгоритмів;

- роботи з об'єктами та моделями (визначення властивостей об'єктів, класифікація, упорядковування, створення простих інформаційних моделей). Обов'язкові результати навчання учнів з інформатики визначено в додатку 7 Державного стандарту початкової освіти (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>).

Після адаптаційного періоду навчання інформатики учень/учениця має:

1. Застосовувати логічні міркування та обчислювальне мислення під час аналізу проблемних ситуацій та розробки рішень практичних задач, знаходити, аналізувати, перетворювати, узагальнювати, систематизувати та подавати дані, критично оцінювати інформацію для розв'язання життєвих проблем.

2. Набути навичок використання різноманітних застосунків і цифрових пристроїв до виконання завдань, у вирішенні проблем, спілкування та сприяння діяльності індивідуально та у співпраці з іншими особами.

3. Зрозуміти, як і де ІКТ використовується у повсякденному житті (вдома, школі, на робочому місці рідних та близьких та в громаді) для вирішення практичних задач, усвідомлено використовувати інформаційні та комунікаційні технології і цифрові інструменти для доступу до інформації, спілкування та співпраці як творець та (або) споживач, а також самостійно опановувати нові технології.

4. Розробляти прості алгоритми, використовуючи різні середовища створення та виконання алгоритмів, у тому числі і робототехнічних.

5. Зрозуміти і пояснити етичні, соціальні та економічні проблеми, пов'язані з використанням ІКТ.

6. Проявляти мотивацію до навчання, зацікавленість та підтримувати її протягом усього процесу навчання.

Навчання інформатики ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах:

- повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети й організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості;

- забезпечення рівного доступу кожного учня до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;

- дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу й організації всіх видів навчальної діяльності;

- становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості й ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі;

- формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту; • створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;

- утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими;

- формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови;
- плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

4.15. Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (автономні предмети)

Особливості опанування мистецтва пов'язані з його унікальною освітньою місією – формування в людини ціннісних естетичних орієнтацій у процесі впливу на розум і почуття, свідомість і підсвідомість. Художні твори здатні пробуджувати креативний потенціал учнів для самореалізації та участі в соціокультурній творчості. Сучасні електронні мережі, долаючи культурні кордони, надають можливість отримувати художню інформацію в найрізноманітніших обсягах і форматах; але вона потребує адекватної інтерпретації, критичного ставлення, естетичного оцінювання, тобто вміння вирізняти в інформаційних потоках справжні цінності й орієнтуватися на них. З огляду на швидку цифровізацію освітньо-комунікативного середовища зростає роль візуальної інформації в розвитку людини. Візуальною образністю пронизані тексти різної природи, зокрема глобальні масиви медіатекстів, які можуть мати як естетичний, так і антиестетичний вплив на учнів. Тому вивчення мистецтва має спрямовуватися на розвиток не лише загальної і художньої культури особистості, а й на низку ключових і предметних компетентностей, зокрема медіа-компетентності як чинника подолання загроз і викликів віртуальної реальності, формування естетичного імунітету.

Модельна навчальна програма «Мистецтво» для 5-6 класів – це комплексна програма для адаптаційного циклу навчання, яка забезпечує наступність між початковою і базовою освітою, гнучкий перехід учнів від молодшого шкільного віку до підліткового, сенситивного для формування цінностей і пошуку життєвих сенсів, розвитку емоційного інтелекту і критичного мислення. Вона розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти, яким визначено мету мистецької освітньої галузі – цілісний розвиток особистості учня у процесі опанування мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в країні.

Програма реалізує визначені в Державному стандарті ціннісні орієнтири та ключові компетентності, а саме: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки й технологій; інноваційність; екологічна й інформаційно-комунікаційна компетентності; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності; підприємливість і фінансова грамотність, а також пріоритетна

для мистецької галузі культурна компетентність.

Мета інтегрованого навчання мистецтва досягається шляхом реалізації таких завдань:

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів та естетичних потреб, емоційного інтелекту;
- формування системи художніх знань, яка відображає видову і жанрову специфіку та взаємодію мистецтв; опанування мистецької грамоти, насамперед музичної і візуальної;
- розвиток умінь сприймання, інтерпретації та оцінювання творів мистецтва й художніх явищ; здатності брати участь у дискусіях на теми мистецтва, висловлювати й аргументувати власні думки, судження, пріоритети;
- здобуття мистецького досвіду в різних видах практичної діяльності; в індивідуальних, групових і колективних мистецьких проєктах; стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження, до роботи в команді на засадах толерантності й партнерства;

розвиток художніх здібностей, уяви та інтуїції, критичного і креативного мислення, інноваційності;

- формування потреби в естетизації середовища, готовності до участі в соціокультурному житті, до збереження і примноження мистецько-культурних цінностей.

Принципи, на яких ґрунтується програма та визначаються дидактичні пріоритети:

- дитиноцентризму та індивідуалізації, врахування вікових особливостей і природних здібностей учнів;
- систематичності, неперервності, наступності між початковою і базовою освітою, адаптаційним і основним циклами навчання;
- глокальної освіти – поєднання глобального (загальнолюдського), національного (державного та локального (етнокраєзнавчого аспектів змісту освіти);
- дидактичної інтеграції на основі взаємодії мистецтв і методів компаративістики, спрямованих на поліхудожній розвиток учнів;
- континуальності – єдності навчання і виховання особистості, художнього і технічного, емоційного та раціонального, свідомого та інтуїтивного в процесі опанування мистецьких цінностей;
- варіативності змісту, засобів, методів і технологій навчання мистецтва;
- діалогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, партнерства, емоційно-енергетичної насиченості навчання;
- пріоритету художньо-творчої самореалізації учнів, пошуку особистісних сенсів у навчанні мистецтва;
- стимулювання мистецької самоосвіти, єдність формальної, неформальної та інформальної освіти.

Програма побудована на підґрунті компетентнісного, інтегративного, особистісно орієнтованого, діяльнісного та культурологічного підходів, які зумовлюють дидактично доцільне визначення змісту навчання мистецтва і широку палітру методичного інструментарію вчителя. **Компетентнісний підхід** розглядаємо як з позиції цілей і результатів загальної мистецької освіти, які вимірюються у відповідних формах контролю та оцінювання учнів, так і з позиції організації процесу навчання: добору доцільного змісту і відповідних художньо-педагогічних технологій. **Інтегративний підхід** виражається в акцентуванні взаємодії різних видів мистецтва в рамках освітньої галузі та пошуку міжгалузевих зв'язків, інтеграції навчання мистецтв із соціокультурним середовищем. **Особистісно зорієнтований підхід** сприяє підвищенню мотивації до навчання, забезпечує розкриття творчого потенціалу і розвиток індивідуальних художніх здібностей учнів відповідно до інтересів і потреб. **Діяльнісний підхід** спрямований на розвиток практичних умінь учнів у різних видах мистецтва, наскрізних навичок (soft skills) і здатності застосовувати їх у власній життєдіяльності. **Культурологічний підхід** зумовлює розгляд мистецтва в широкому культурологічному контексті в єдності цінностей

культури національної та зарубіжної, народної і проєсійної, елітарної і популярної, традиційної та інноваційної; у результаті такого підходу в учнів має сформуватися цілісний художній образ світу, готовність до діалогу культур і бажання збагачувати особистісний культурний потенціал за допомогою ресурсів світового мистецтва (за формулою «людина в культурі - культура в людині»).

Структура програми та загальна характеристика її складників. Програма містить результативні, змістові та процесуальні складники, які структуровано за трьома відповідними рубриками «Очікувані результати навчання», «Пропонований зміст навчального предмета/інтегрованого курсу», «Види навчальної діяльності».

рубриці «Очікувані результати навчання» конкретизовано вимоги до учнів окремо для 5 і 6 класів відповідно до запропонованого змісту для кожного року навчання і з урахуванням чотирьох груп результатів, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти. До результатів варто зарахувати не лише грамотність і досвід в окремих видах мистецтва, а й міжпредметну естетичну компетентність, а також інтегративну медіакомпетентність у сфері мистецтва. Саме вони дають змогу учням вирішувати міждисциплінарні проблеми, наприклад, під час виконання інтегративних галузевих і міжгалузевих проєктів.

Рубрика «Пропонований зміст навчального предмета/інтегрованого курсу» побудована із застосуванням навчальних модулів, що оптимізує освітній процес, робить його систематизованим і водночас гнучким, варіативним. В основу конструювання змісту програми інтегрованого курсу «Мистецтво» і визначення структури й тематизму кожного року навчання обрано авторську концепцію поліцентричної інтеграції (Л. М. Масол, яка детермінує цілісну наскрізну побудову мистецької освіти впродовж усієї вертикалі від початкової до старшої школи на засадах художньо-світоглядних орієнтацій і культурно-мистецьких універсалій. Поліцентрична інтеграція передбачає виокремлення домінантних компонентів змісту (музичного та образотворчого, які поєднуються в єдиний тематичний цикл на основі певної художньо-дидактичної суперпозиції, що здатна інтегрувати окремі одиниці змісту. початкових класів у зміст домінантних видів музичного та образотворчого мистецтва інтегруються елементи синтетичних мистецтв (театр, хореографія, кіно на основі спільного художньо-світоглядного тематизму, що відображає світ природи, людини і культури в мистецтві, а також з орієнтацією на універсальні категорії «абетки мистецтв» – «ритм», «форма», «композиція»,

«контраст» тощо. В основній школі домінантність музичного та образотворчого компонентів змісту зберігається, однак активніше репрезентовані поширені в культурі сучасності кінематограф, художня фотографія, архітектура, дизайн. 5 класі, коли здійснюється поступовий перехід від початкової до базової освіти, універсальною суперпозицією інтеграції змісту є поняття «види і мова мистецтв». Цей зміст розкривається на матеріалі музики, хореографії, графіки, живопису, скульптури, архітектури, театру, цирку, кіно, дизайну, також через

їхню взаємодію. Для 6 класу універсальною суперпозицією інтеграції змісту обрано категорію «жанри мистецтва», що розглядається через специфіку жанрів музики, графіки, живопису, скульптури, кінематографа тощо, а також явищ взаємопроникнення жанрів (жанри-гібриди). Щоб чітко усвідомити перспективу розвитку програми, вчителю варто розуміти, що згідно з авторською концепцією поліцентричної інтеграції під час наступного циклу навчання (7-9 кл. універсальною суперпозицією інтеграції змісту освіти обрано категорію «стилі мистецтва». старшій профільній школі зміст навчання інтегрується навколо суперпозиції «мистецтво культурних регіонів світу» (базове загальноосвітнє навантаження, водночас суттєво зростає роль художньо-практичної діяльності за вибором здобувачів освіти відповідно до профілю навчання (вибіркове профільне навантаження). Таким чином, упродовж усього періоду навчання мистецтва в закладах загальної середньої освіти акцент зроблено не на окремих актах - персоналіях митців і художніх творах, вибір яких стає виключно прерогативою вчителів, а на

фундаментальних мистецьких узагальненнях, тому наскрізна логіка здійснюється за концентрично-спіралевидним принципом структурування змісту, а на окремих етапах – за лінійним принципом. Важливо зазначити, що система запропонованих тематичних модулів інтегрованого курсу «Мистецтво для 5 і 6 класів є варіативною: у репрезентованому переліку є модулі домінантні (з музичного та образотворчих мистецтв і мобільні, окремі теми яких легко інтегруються в домінантні. Послідовність і обсяг тем учитель може змінювати з огляду на потреби й можливості конкретного закладу освіти, адаптувати до автономного викладання предметів «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво», доповнюючи їх темами з інших мобільних модулів.

рубриці «Види навчальної діяльності» подано орієнтовний перелік видів діяльності учнів, в якому переважають художньо-практичні й творчі. Цей перелік може варіюватися і доповнюватися вчителем, вільним у доборі художньо-дидактичного матеріалу, кількості й тематики мистецьких проєктів - індивідуальних, групових, колективних. Надані діяльнісні орієнтири й діяльнісні форми інтеграції запроваджуються через диференційовані завдання різного рівня складності з урахуванням художніх інтересів і можливостей учнів, що сприяє розвитку креативного потенціалу особистості.

Особливості організації освітнього процесу. Кількість навчальних годин у програмі відповідає «рекомендованому» навчальному часу (2 год. на тиждень, визначеному Типовою освітньою програмою (затвердженою наказом МОН від 19.02.2021 р. № 235).

Курс викладається як автономні предмети «Музичне мистецтво» (1 год. та «Образотворче мистецтво» (1 год; але теми із синтетичних мистецтв і медіа, зазначені в модулях програми мають обов'язково інтегруватися до змісту домінантних видів мистецтва, адже вимоги до результатів їх опанування учнями, що передбачені Державним освітнім стандартом, не підлягають скороченню. Приміром, рекомендуємо до предмету з музичного мистецтва інтегрувати теми насамперед зі сценічних мистецтв (хореографія, театр, а до образотворчого мистецтва – з екранних мистецтв (кінематографія) тощо, які належать до спільної візуальної групи.

4.16. *Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-6 клас»*

Модельна навчальна програма «Фізична культура» для 5-6 класів – це комплексна програма для адаптаційного циклу навчання, яка забезпечує наступність між початковою і базовою освітою, гнучкий перехід учнів від молодшого шкільного віку до підліткового. Програма визначає мету, завдання та зміст навчального предмета «Фізична культура», орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів 5-6 класів, види їхньої навчальної діяльності з освітньої галузі «Фізична культура». Вона розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти. **Програма реалізує** визначені в стандарті ціннісні орієнтири, ключові компетентності та наскрізні уміння учнів/учениць, в результаті чого вони формують власну психічну та соціально-психологічну сфери особистості засобами фізичного виховання; систематично займаються фізичною культурою, володіють технікою фізичних вправ; усвідомлюють значення фізичної/рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

Мета, завдання, принципи побудови. Пропонована модельна навчальна програма – це комплексний освітній документ, який у 5-6 класах реалізовує наступність між початковою і базовою освітою у вигляді курсу «Фізична культура» й закладає основу для подальшого впровадження освітньої галузі фізичної культури Державного стандарту базової середньої освіти.

Навчання фізичної культури в основній школі спрямоване на досягнення загальної мети базової загальної освіти: розвиток природних здібностей,

інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їхньої соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Реалізація мети базової середньої освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як:

- повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості;
- забезпечення рівного доступу кожного учня до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;
- дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності;
- становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі;
- формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту;
- створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;
- утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими;
- формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови; плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

Метою навчання «Фізичної культури», як складника відповідної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти, є гармонійний фізичний розвиток особистості учня, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і елементів фізкультурно-спортивної діяльності. Мета реалізовується комплексом таких навчальних, оздоровчих і виховних завдань:

- формування загальних уявлень про фізичну культуру, її значення в житті людини, збереження та зміцнення здоров'я, фізичного розвитку;
- розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєво необхідних рухових дій, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;
- розширення функціональних можливостей організму дитини через цілеспрямований розвиток основних фізичних якостей і природних здібностей;
- формування ціннісних орієнтацій щодо використання фізичних вправ як одного з головних чинників здорового способу життя;
- формування практичних навичок для самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;
- формування високого рівня розвитку моральних якостей.

Завдання навчального предмета реалізують вимоги до обов'язкових результатів навчання освітньої галузі фізичної культури, зазначених в додатку 22 Державного стандарту базової середньої освіти, які передбачають, що учень/учениця: формує власну психічну та соціально-психологічну сферу особистості засобами фізичного виховання; систематично займається фізичною культурою, володіє технікою виконання фізичних вправ; усвідомлює значення фізичної/рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

Компетентнісний потенціал освітньої галузі, визначений у Додатку 21 Державного стандарту базової середньої освіти, реалізовуватиметься за рахунок комплексу ключових компетентностей, сформованих умінь, ставлень, базових знань.

В результаті опанування курсу учні мають засвоїти основні категорії і поняття предмету, такі, що складають логічну частину базових знань освітньої галузі.

Пріоритети змісту і структура програми. Програмою передбачено вивчення курсу в адаптаційному циклі базової середньої освіти (5 клас).

Основною ідеєю концепції побудови програми є

- гармонійний фізичний розвиток особистості учня;
- формування ціннісних орієнтацій щодо використання фізичних вправ, як одного з головних чинників здорового способу життя;
- освоєння знань, розуміння сутності руху, формування позитивного ставлення до рухової активності, свідомого ставлення учнів до тренувальних і оздоровчих ефектів вправ – значення рухової активності, які обумовлюють прагнення і здатність займатися різними варіативними модулями і видами рухової активності протягом життя, формування практичних навичок для самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;
- забезпечення учням індивідуального вибору варіативних модулів чи рухової активності для кожного уроку, формування великого запасу

- рухових вмінь та навичок, необхідних у повсякденному житті, формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і елементами фізкультурно-спортивної діяльності;
- забезпечення протягом навчального року наскрізного розвитку фізичних якостей учнів, забезпечення оптимального для кожного учня рівня фізичного розвитку, підвищення функціональних можливостей організму;
- розвиток комунікативних компетентностей та соціалізація учнів у процесі фізичного виховання, формування адекватної позитивної самооцінки;
- застосування гендерного підходу у виборі елементів виду фізкультурно-спортивної діяльності чи рухової активності;
- забезпечення безпеки під час занять фізичною культурою; ігрова спрямованість та забезпечення високої рухової активності та високої моторної щільності уроку.

шостому класі продовжується і поглиблюється опрацювання учнями концептуальних програмних засад для 5 класу. Ця частина курсу спрямована більшою мірою на отримання теоретичних знань і практичних навичок, які обумовлюють прагнення і здатність займатися різними видами рухової активності і спорту протягом життя; формування здорового способу життя;

формування адекватної позитивної самооцінки; формування організаційних здібностей, дисциплінованості і співпраці в рамках групи, класу, команди; широке використання інтегрованого підходу до засвоєння знань, розуміння сутності руху, формування позитивного ставлення до рухової активності, свідомого ставлення учнів до тренувальних і оздоровчих ефектів вправ – значення рухової активності.

Наступність у навчанні фізичної культури зберігається також у вимогах програми до очікуваних результатів навчання. Логіка навчального матеріалу структурована таким чином, щоб зберегти наступність і послідовність вивчення тем від 5 до 6 класу, врахувати інтегровані, міжпредметні (з предметами соціальної та здоров'язбережувальної галузі та міжгалузеві зв'язки (з громадянською та історичною, природничою, мовно-літературною та іншими освітніми галузями).

Навчальна програма побудована за модульною системою. Вона містить інваріативну (обов'язкову та варіативну складову).

До інваріативної частини належать модуль: теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка, зміст якого реалізовується упродовж кожного уроку.

Практично кожен вид спорту (фізкультурно-спортивної діяльності може бути представлений у вигляді варіативного модуля. Програма кожного варіативного модуля має містити методичні вказівки, щодо засобів забезпечення наскрізного розвитку фізичних якостей протягом його вивчення. Змістове наповнення варіативної складової освітній заклад формує самостійно із модулів, запропонованих модельною програмою. На вибір учнів упродовж

року має бути запропоновано 12-16 варіативних модулів. Вибір варіативного модулю учнем/ученицею відбувається на початку кожної чверті із 3-4 модулів запропонованих освітнім закладом. Кожної навчальної чверті/триместра учень/учениця обирає нові варіативні модулі. Наприкінці кожної чверті в освітньому закладі проводяться оздоровчі масові заходи (ігри, змагання, челенджі, квести тощо), які охоплюють усіх учнів/учениць і спрямовані на закріплення і вдосконалення вивчених варіативних модулів.

Окремі заходи можуть проводитися в режимі уроку з фізичної культури. Доцільно до проведення масових заходів долучати батьків (інших членів родини) у якості учасників і глядачів.

Критеріями відбору варіативних модулів є: наявність матеріально-технічної бази, регіональні традиції, кадрове забезпечення та бажання учнів. Бажання учнів визначається обов'язковим опитуванням завчасно до початку чверті.

Курс фізичної культури структурований за варіативними модулями.

Основною формою організації освітнього процесу з фізичної культури в закладі загальної середньої освіти є урок. **Головними вимогами до сучасного уроку фізичної культури є:**

- забезпечення оптимізації освітнього процесу із застосуванням елементів інноваційних методів навчання та здійснення міжпредметних зв'язків та інтегрованого підходу;
- забезпечення освітньої, виховної, оздоровчої, розвивальної спрямованості освітнього процесу;
- формування в учнів/учениць умінь і навичок самостійно займатися фізичними вправами;
- забезпечення диференційованого підходу до організації освітнього процесу з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості та статі учнів/учениць, урахування їхніх мотивів та інтересів до занять фізичними вправами;
- використання вчителем різноманітних організаційних форм, засобів, методів і прийомів навчання;
- досягнення оптимальної рухової активності всіх учнів/учениць упродовж кожного уроку з урахуванням стану здоров'я.

Відповідно до Інструкції **про розподіл учнів на групи** для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009 р. за № 518/674 учні/учениці розподіляються на основну, підготовчу та спеціальну медичні групи. Для основної медичної групи навчання проводиться в повному обсязі згідно з навчальними програмами з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини. Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури та опановують навчальний матеріал відповідно до вимог цієї навчальної програми. Участь у змаганнях – за додатковим дозволом лікаря. Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури, але виконують корегувальні вправи і

вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані.

Учні/учениці, незалежно від рівня фізичного розвитку та медичної групи, а також тимчасово звільнені від фізичних навантажень, повинні бути обов'язково присутніми на уроках фізичної культури. Допустиме навантаження для учнів/учениць, які за станом здоров'я належать до підготовчої та спеціальної медичних груп, встановлює учитель фізичної культури. Домашні завдання для самостійного виконання фізичних вправ учні/учениці отримують на уроках фізичної культури. Вони мають бути спрямовані на підвищення рухового режиму у вільний час, досягнення рекреаційно-оздоровчого ефекту.

Учні/учениці можуть узгоджувати із вчителем індивідуальну програму самостійних занять в поза навчальний час з різних варіативних модулів чи інших, безпечних видів рухової активності. разі відставання в розвитку

ізичних якостей учитель складає індивідуальну програму ізкультурно-оздоровчих занять, де вказується завдання занять, ізичні вправи, послідовність їх виконання, кількість повторень, інтервали відпочинку, засоби самоконтролю, відмітки про виконання завдання. Самостійні заняття за індивідуальною програмою надають учневі/учениці додаткові бонуси при оцінюванні освітніх досягнень.

При складанні розкладу навчальних занять не рекомендується здвоювати уроки фізичної культури або проводити їх два дні поспіль. разі необхідності планувати у розкладі уроки з фізичної культури у двох і більше класах одночасно, в одній спортивній залі чи майданчику мають перебувати учні/учениці, які відносяться до однієї вікової групи. Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі.

РОЗДІЛ 5. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Освітній процес організовується в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх освітніх потреб.

У рамках академічної свободи форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною радою закладу освіти та відображаються в освітній програмі закладу освіти. Форми організації освітнього процесу, які може запропонувати навчальний заклад: очне навчання дистанційне навчання, змішане навчання. За потреби заклад освіти може організувати індивідуальні форми здобуття освіти (зокрема екстернатну, сімейну (домашню), педагогічний патронаж, реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію учня).

Відповідно до Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у закладах загальної середньої освіти (додаток 2 до наказу Міністерства освіти і науки країни від 20.02.2002 № 128, зареєстрованого в Міністерстві юстиції країни 06.03.2002 р. за № 229/6517, із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти № 572 від 09.10.2002 наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 921 від 17.08.2012 наказом Міністерства освіти і науки N 401 від 08.04.2016 класи мають поділ на групи під час вивчення української, англійської мов та трудового навчання).

РОЗДІЛ 6. ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

Система оцінювання має на меті допомогти вчителю конкретизувати навчальні досягнення учнів і надати необхідні інструменти для впровадження об'єктивного й справедливого оцінювання результатів навчання.

В оцінюванні навчальних досягнень учнів важливо розрізняти **поточне формувальне оцінювання (оцінювання для навчання) та підсумкове оцінювання (семестрове, річне)**. Поточне формувальне оцінювання здійснюють з метою допомогти учням усвідомити способи досягнення кращих результатів навчання. Підсумкове оцінювання здійснюють з метою отримання даних про рівень досягнення учнями результатів навчання після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Окрім поточного формувального та підсумкового (семестрового, річного) оцінювання, педагогічні працівники закладу освіти можуть ухвалити рішення про здійснення проміжного оцінювання результатів навчання з окремих предметів / інтегрованих курсів. Періодичність і процедури здійснення проміжного оцінювання й види діяльності, результати яких підлягають проміжному оцінюванню, визначають педагогічні працівники закладу освіти залежно від дидактичної мети та з урахуванням відповідної навчальної програми.

6.1. Поточне формувальне оцінювання

Поточне формувальне оцінювання здійснюється системно в процесі навчання на основі викладеного нижче алгоритму діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання, що, зокрема, забезпечить наступність між підходами до оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової і базової середньої освіти:

Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей на певний період (наприклад, заняття, тиждень, період, відведений для вивчення теми, тощо). Основою для вироблення навчальних цілей є очікувані результати навчання, передбачені відповідною навчальною програмою, та критерії оцінювання.

Інформування учнів про критерії оцінювання, за якими буде визначено рівень їхніх навчальних досягнень на кінець навчального семестру та року. Доцільно впроваджувати поступове залучення учнів до вироблення критеріїв оцінювання результатів окремих видів навчальної діяльності.

Надання учням зворотного зв'язку щодо їхніх навчальних досягнень відповідно до визначених цілей. Зворотний зв'язок має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим і своєчасним. Важливо не протиставляти учнів одне одному. Доцільно акцентувати увагу лише на позитивній динаміці досягнень учня / учениці. Труднощі в навчанні доцільно обговорювати з учнями

індивідуально. Зворотний зв'язок надають у письмовій, усній або електронній формі, залежно від дидактичної мети й виду навчальної діяльності.

Створення умов для формування вміння учнів аналізувати власну навчальну діяльність (рефлексія). Під час навчальної діяльності доцільно спрямовувати учнів на спостереження своїх дій і дій однокласників, осмислення своїх суджень і дій з огляду на їх відповідність навчальним цілям. Важливим є створення умов для активної участі учнів у процесі оцінювання із застосуванням критеріїв, зокрема шляхом самооцінювання та взаємооцінювання, та спільне визначення подальших кроків для покращення результатів навчання.

Корегування освітнього процесу з урахуванням результатів оцінювання та навчальних потреб учнів.

Формувальному оцінюванню, зокрема для самооцінювання та взаємооцінювання, рекомендовано використовувати інструменти з орієнтовного переліку:

№	Назва	Опис інструмента
1	Аналіз портфоліо	Перевірка рівня навчальних досягнень за допомогою портфоліо учня. Портфоліо – це підібрані учнем роботи із зазначенням дати, призначення яких – розповісти історію учнівських досягнень або поступу. Портфоліо зазвичай містить особисті роздуми учня з поясненнями, чому обрано ту чи ту роботу і як саме вона показує досягнення цілей навчання
2	Відповідь хором	Учні одночасно усно реагують на певну репліку. Це може бути відповідь на запитання, висловлення згоди чи незгоди із запропонованим твердженням, повторення сказаного вчителем тощо
3	Візьми і передай	Спільна групова робота, яку використовують, щоб поділитися думками або зібрати інформацію від кожного учасника групи; учні записують відповіді, потім передають вправо, додають власну відповідь на іншому аркуші і продовжують, доки їхній папірець обійде всю групу і знову повернеться до них. Потім обговорюють результати в групі
4	Внутрішнє / зовнішнє коло	Учні стають у два кола, внутрішнє та зовнішнє, обличчям одне до одного. Учні, що стоять навпроти, ставлять одне одному запитання по темі, які вони попередньо написали. Зовнішнє коло рухається і утворюються нові пари. Потім процедура повторюється
5	Газетний заголовок	Вигадайте газетний заголовок, який може бути написаний до теми, яку ми вивчаємо. Передайте основну ідею події
6	Гра в кубик	Покажіть 6 запитань до уроку. Об'єднайте учнів у групи по 4. У кожній групі є один кубик. Кожен кидає кубик та відповідає на запитання з відповідним номером. Якщо номер випав більш ніж один раз, учень може доповнити попередню відповідь або кинути кубик ще раз. Відповіді можна записувати
7	Доповни думку	Письмова перевірка розуміння стратегії, коли учні заповнюють пропуски у запропонованому твердженні

8	Есе «хвилинка»	Питання для есе на одну хвилину– це конкретне питання з орієнтацією на очікуваний(і результат(и навчання, на яке можна відповісти за одну-дві хвилини
---	-----------------------	---

9	Запис у журнал	Учні записують у свій журнал або зошит розуміння предмету, поняття або те, що вони вивчили на уроці. Вчитель переглядає записи, щоб дізнатися чи зрозумів учень певну тему, урок, поняття або вивчене
10	Записні книжки учнів	Інструмент для учнів для відстежування навчального поступу: куди я рухаюся? де я зараз? як туди дістатися?
11	Збір ідей	Учитель ставить запитання або дає завдання. Учні самостійно відповідають на аркуші паперу, зазначаючи не менше трьох думок / відповідей / тверджень. Учні, що завершили, встають. Вчитель звертається до певного учня і просить його поділитися записаними ідеями. Учні викреслюють пункти, попередньо озвучені однокласниками і сідають, коли в них а аркушах закінчилися всі записані ідеї, незалежно від того, чи вони були озвучені саме ними. Вчитель продовжує опитувати учнів, доки сядуть усі
12	З-Х-В та ЗХВ+	Учні відповідають групами, в парах або індивідуально на запитання «Що ми вже знаємо?» (З , «Що ми хотіли б дізнатися?» (Х та «Що вже вивчили за темою?» (В . Плюс (+ просить учнів класифікувати отримані знання за допомогою концептуальної карти або наочної схеми, яка відображає ключову інформацію. Потім кожен учень записує короткий підсумок (на один абзац про вивчене
13	Картка на вихід	Це письмові відповіді учнів на запитання на картках, які учням роздають наприкінці уроку, після завершення певного виду роботи, теми тощо
14	Концептуальна карта	Будь-яка можлива форма схематичної наочності, яка допомагає учням побачити взаємозв'язки між поняттями за допомогою побудованих схем ключових слів, що позначають такі поняття
15	Лідер за номером	Учні об'єднуються в групи по чотири і кожному члену групи присвоюється номер. Учитель ставить питання / проблему і всі чотири учні її обговорюють. Вчитель називає номер і відповідний учень у кожній групі відповідає
16	Найзаплутаніший (або найясніший) момент	Це варіант однохвилинки. Можна дати учням трохи більше часу для відповіді на запитання. Запитайте (в кінці уроку або під час паузи, яка утворилася після пояснення теми : «Який найбільш заплутаний момент» сьогоднішнього заняття?» або «Що вам здалося незрозумілим у понятті « _____ »?»
17	Перевірка неправильного розуміння	Учитель надає учням поширені або передбачувані помилкові твердження з певної теми, щодо певного принципу або процесу і запитує, чи згодні вони з цим чи ні та чому. Учні мають дати аргументовані відповіді. Перевірка неправильного розуміння може також застосовуватися у формі тесту з декількома варіантами відповіді або гри «правильно-неправильно»
18	Перефразування	Учні мають висловити власними словами основну ідею уроку чи щойно поясненої теми
19	Підбиття підсумків	Форма роздумів одразу після певного виду роботи
20	Підказка за аналогією	Учні мають сформулювати думку на основі підказки-аналогії: (певне поняття, принцип або процес, виглядає як _____ тому що _____
21	Підсумок А-Б-В	Кожному учневі в класі присвоюється окрема літера алфавіту, а він обирає слово, яке починається на цю літеру та пов'язане з

		вивченою темою
22	Підсумок або питання на картках	Учитель час від часу роздає картки й просить учнів писати з обох сторін за такими правилами: (Один бік на підставі вивченого (теми, розділу , опишіть основну велику ідею, яку ви зрозуміли, у формі короткого висновку. (Другий бік запишіть те, що ви ще не повністю зрозуміли у вигляді твердження або запитання
23	Підсумок одним реченням	Учнів просять написати підсумкове речення, яке відповідає на запитання «хто», «що», «де», «коли», «чому», «як» щодо певної теми
24	Підсумок одним словом	Учні мають обрати з-поміж наведених варіантів (або запропонувати самостійно слово, яке найкраще підсумовує тему
25	Подумай – запиши – обговори в парі – поділися	Учні обдумують відповідь самостійно, записують її, об'єднуються в пари та обговорюють відповідь із партнерами, а потім озвучують її всьому класу
26	Подумай – розкажи в парі	Вчитель ставить учням запитання. чні самостійно формулюють відповіді протягом визначеного часу, потім повертаються кожен до свого партнера та надають йому відповідь. Вчитель викликає декілька пар на вибір, які озвучують свої відповіді у класі
27	Пригадай – підсумуй – запитай – пов'яжи за 2 хвилини (ППЗП2)	За дві хвилини учні повинні <i>пригадати</i> та назвати у правильному порядку найважливіші ідеї, отримані на попередньому занятті; за дві хвилини <i>підсумувати</i> ці пункти одним реченням, записати одне основне <i>запитання</i> , на яке вони хочуть отримати відповідь та знайти одну <i>прив'язку</i> цього матеріалу до основної теми предмету чи курсу
28	Рішення-рішення	Учитель висловлює певну думку, потім просить учнів зайняти сторону, що відповідає їхній думці з цієї теми і поділитися аргументацією. Учні можуть змінювати сторону після обговорення
29	Самооцінювання	Процес, під час якого учні збирають дані про власне навчання, аналізують що саме відображує їхні успіхи в досягненні навчальних цілей та планують наступні кроки
30	Семінар за Сократом	Учні ставлять питання одне одному з певного важливого питання або теми. Питання ініціюють розмову, яка триває як серія відповідей та додаткових запитань
31	Сигнали руками	Учні на прохання вчителя показують визначені сигнали рукою, щоб повідомити про рівень розуміння певного поняття, принципу або процесу: « розумію_____і можу пояснити» (наприклад, великий палець вгору . «Ще не зовсім розумію_____» (наприклад, великий палець вниз . «Не впевнений щодо_____» (наприклад, помахати рукою
32	Скажи щось	Учні по черзі обговорюють у групі певний прочитаний розділ або переглянуте відео
33	Сортування слів	Учням дають набір словникових термінів, які вони сортують за заданими або створеними ними категоріями
34	Спінер ідей	Учитель створює спінер, розділений на 4 сектори з написами

		«Спрогнозуй», «Поясни», «Підсумуй», «Оціни». Після пояснення нового матеріалу вчитель крутить спінер та просить учнів відповісти на запитання залежно від місця зупинки спінера. Наприклад, спінер зупиняється на секторі «Підсумуй», тоді вчитель може сказати: «Назви ключові поняття, про які щойно йшлося»
35	Спостереження	Учитель готує протокол спостереження із переліком учнів у класі, де буде зазначено, за якими саме очікуваними результатами він буде спостерігати. ухаючись класом, він спостерігає за учнями, коли вони працюють, і робить необхідні записи та позначки в протоколі спостереження
36	Тестування	За допомогою тестування вчитель перевіряє опанування учнями фактичної інформації, понять. Орієнтовні типи тестових завдань: Декілька правильних варіантів Правильно/Неправильно Коротка відповідь Знайди відповідність Розширена відповідь
37	Трикутна призма (червоний, жовтий, зелений)	Учні дають вчителю зворотний зв'язок, показуючи колір, що відповідає рівню розуміння
38	Усне опитування	Учитель пропонує учням відповісти на запитання, наведені нижче: Чим це _____ схоже на/відрізняється від _____? Які характерні риси/елементи _____? Як іще можна показати/проілюструвати _____? чому полягає головна ідея, ключова концепція, мораль _____? Як _____ стосується _____? Які ідеї / деталі можна додати до _____? ? Наведіть приклад _____? Що не так з _____? Який висновок ви могли б зробити з _____? ? Які висновки можна зробити з _____? На яке питання ми намагаємося відповісти? Яку проблему ми намагаємося вирішити? Що ви можете сказати про _____? ? Що може статися, якщо _____? Які критерії можна взяти для оцінки _____? ? Які докази підтверджують _____? Як ми можемо довести / підтвердити _____? Як це можна розглядати з точки зору _____? Які альтернативи _____ слід розглянути? Який підхід/стратегію ви могли б використати для _____?
39	Учнівська конференція	Бесіда з кожним учнем особисто для перевірки рівня розуміння
40	Хрестики-нулики	Набір видів роботи, з яких учні самостійно можуть обирати ті, що можуть продемонструвати їхнє розуміння теми. Набір представлений у вигляді сітки з дев'яти квадратів, схожої на дошку для гри в хрестики-нулики, можна попросити учнів обирати так, щоб зрештою закреслити «три підряд». Завдання можуть відрізнятися за змістом, процесом та результатом і

		можуть бути адаптовані залежно від глибини знань
41	Хто швидше?	Робота в парі – слухач і ведучий. Обидва знають категорію (тему), однак ведучий стоїть спиною до дошки / екрану. З'являються слова на задану тему, слухач дає підказки, а ведучий намагається вгадати слово. Пара, яка завершила першою, встає
42	Швидкий запис	Попросіть учнів відповісти за 2-10 хвилин на відкриті запитання або твердження
43	Шкала Лайкерта	Учитель наводить 3-5 тверджень, які явно не є істинними або помилковими, але дещо спірними. Мета полягає в тому, щоб допомогти учням подумати над текстом, а потім обговорити його з однокласниками. Наприклад, «Герой (ім'я не повинен був робити (що саме...))» повністю погоджуюся не погоджуюся погоджуюся повністю погоджуюся
44	3-2-1	Учні виконують такі варіанти завдань, визначаючи за прочитаним текстом: три речі, які ви дізналися, два цікаві факти, одне питання, що залишилося; три ключові слова, дві відмінності між __, один вплив на __; три важливі факти, дві цікаві ідеї, одне уявлення про себе як учня; три нові терміни, дві нові ідеї, одна річ, яку потрібно обдумати; три питання до тексту (незнайомі слова або незрозумілі ідеї), два прогнози за текстом (що станеться далі, враховуючи вже прочитане), знайдіть один зв'язок у тексті (з тим, що ви вже знали або випробували)
45	Трихвилинна пауза	Трихвилинна пауза дає змогу учням зупинитися, обміркувати певні представлені явища та ідеї, прив'язати їх до вже наявних знань або досвіду та попросити роз'яснень. Я змінив/ла ставлення до.... Я більше дізнався/лася про... Мене здивувало... Я почувався/лася ...
46	Є питання, в кого є відповідь?	Учитель робить два набори карток. Перший набір має запитання за певним розділом навчання. Другому наборі містяться відповіді. Учитель роздає картки з відповідями учням, а потім він або учень зачитує класу питання на картці. Всі учні перевіряють свої картки з відповідями, щоб знайти правильну

6.2. Підсумкове оцінювання

Підсумковому оцінюванню (семестровому, річному) підлягають результати навчання з навчальних предметів, інтегрованих курсів обов'язкового освітнього компонента типового навчального плану.

Семестрове оцінювання здійснюють з урахуванням різних видів навчальної діяльності, які мали місце протягом семестру, та динаміки особистих навчальних досягнень учня / учениці. Проведення окремої семестрової атестації не є обов'язковим і здійснюється на розсуд закладу освіти.

Річне оцінювання здійснюють на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним від оцінок за I та II семестри. Для визначення річної оцінки потрібно враховувати динаміку особистих навчальних досягнень учня / учениці протягом року.

Семестрова та річна оцінки можуть підлягати коригуванню. Відповідно до п. 3.2. Інструкції з ведення класного журналу 5-11(12 -х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки країни від 03.06.2008 № 496, у триденний термін після виставлення семестрової оцінки батьки (особи, які їх замінюють учнів (вихованців), які виявили бажання підвищити результати семестрового оцінювання або не були атестовані, звертаються до керівника закладу освіти із заявою про проведення відповідного оцінювання, у якій пояснюють причину та необхідність його проведення.

Наказом керівника закладу створюють комісію та затверджують графік і порядок проведення оцінювання. Члени комісії готують завдання, що погоджує педагогічна рада навчального закладу. Комісія ухвалює рішення щодо його результатів та складає протокол. Рішення цієї комісії є остаточним, при цьому скоригована семестрова оцінка не може бути нижчою за семестрову. У разі, якщо учневі / учениці не вдалося підвищити результати, запис у колонку «Скоригована» у класному журналі не роблять. За результатами оцінювання керівник закладу освіти видає відповідний наказ.

Коригування річної оцінки здійснюють шляхом коригування семестрової оцінки за I та/або II семестр відповідно до п.п. 9-10 Порядку переведення учнів (вихованців закладу загальної середньої освіти до наступного класу, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки країни від 14.07.2015 № 762 (зі змінами).

Оцінка результатів навчання учнів є конфіденційною інформацією, яку повідомляють лише учневі / учениці, його / її батькам (іншим законним представникам).

Відомості, отримані під час підсумкового та, у разі застосування, проміжного, оцінювання результатів навчання, застосовують у формувальному оцінюванні, зокрема, для вироблення навчальних цілей на наступний період, визначення труднощів, що постали перед учнем / ученицею, та коригування освітнього процесу.

6.3. Критерії та шкала оцінювання

Оцінювання має бути зорієнтованим на визначені Державним стандартом базової середньої освіти ключові компетентності та наскрізні вміння й передбачені навчальною програмою очікувані результати навчання для відповідного періоду освітнього процесу. Враховуючи ці вимоги, для оцінювання навчальних досягнень учнів доцільно керуватися такими категоріями критеріїв:

- розв’язання проблем і виконання практичних завдань із застосуванням знань, що охоплюються навчальним матеріалом;
- комунікація (тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій);
- планування й здійснення навчального пошуку, робота з текстовою і графічною інформацією;
- рефлексія власної навчально-пізнавальної діяльності.

Звертаємо увагу, що під час оцінювання навчальних досягнень важливо враховувати дотримання учнями принципів доброчесності, а саме: вияв поваги до інших осіб, їхніх прав і свобод, дбайливе ставлення до ресурсів і довкілля, дотримання принципів академічної доброчесності. разі порушення учнем / ученицею принципів доброчесності під час певного виду навчальної діяльності, учитель може прийняти рішення не оцінювати результат такої навчальної діяльності.

Для визначення рівня досягнення учнями результатів навчання заклад освіти може застосовувати Орієнтовну рамку оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової середньої освіти або на її основі розробити власні критерії та шкалу оцінювання. пропонованій Орієнтовній рамці оцінювання навчальних досягнень навчальні досягнення учнів характеризують за чотирма рівнями: початковий, середній, достатній, високий.

Орієнтовна рамка оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової середньої освіти

Рівні Категорії критеріїв	Початковий рівень 1 – 3 балів	Середній рівень 4 – 6 балів	Достатній рівень 7 – 9 балів	Високий рівень 10 – 12 балів
<i>Планування та здійснення навчального пошуку, аналіз текстової та графічної інформації</i>	Учень/учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: планує й здійснює навчальний пошук; опрацьовує текстову та/або графічну інформацію	учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: планує й здійснює навчальний пошук; ставить запитання до змісту навчального матеріалу; опрацьовує й інтерпретує текстову та/або графічну інформацію без істотних змістових і логічних неточностей	учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя або інших осіб: планує й успішно здійснює навчальний пошук, не обмежуючись навчальним матеріалом; ставить уточнювальні запитання;	учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: планує й успішно здійснює навчальний пошук, не обмежуючись навчальним матеріалом; ставить запитання на з’ясування причинно-наслідкових зв’язків;

			використовує інформацію з кількох джерел; опрацьовує й логічно інтерпретує текстову та/або графічну інформацію; порівнює інформацію з кількох джерел	використовує інформацію з різних джерел; опрацьовує й логічно інтерпретує текстову та/або графічну інформацію; аналізує й порівнює інформацію з різних джерел; критично оцінює надійність джерела й достовірність інформації
<i>Комунікація, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій</i>	учень / учениця створює короткі усні й письмові повідомлення; відтворює почуту або прочитану інформацію, допускаючи істотні змістові та/або логічні неточності	учень / учениця створює короткі усні й письмові повідомлення; відтворює почуту або прочитану інформацію без істотних змістових та/або логічних неточностей; презентує результати своєї навчальної діяльності	учень / учениця створює деталізовані усні й письмові повідомлення; висловлює власну думку й наводить приклади на її підтвердження; презентує результати навчальної діяльності, зокрема з використанням ІКТ (за умови доступності	учень / учениця створює деталізовані усні й письмові повідомлення; висловлює й логічно обґрунтовує власну думку, наводить приклади на її підтвердження; творчо презентує результати навчальної діяльності, зокрема з використанням ІКТ (за умови доступності
<i>Виконання практичних завдань та розв'язання повсякденних проблем із застосуванням знань, що охоплюються навчальним матеріалом</i>	учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя або інших осіб: виконує навчальну дію на рівні копіювання зразка її виконання; розпізнає, називає окремі об'єкти вивчення	учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: виконує навчальну дію із застосування знань, що охоплюються навчальним матеріалом, за зразком; може порівняти окремі об'єкти вивчення	учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: застосовує знання, що охоплюються навчальним матеріалом, у типових ситуаціях на рівні свідомого вибору, а саме: формулює проблемні питання, пропонує можливі способи виконання завдання або розв'язання проблеми; складає план для виконання / розв'язання відповідно до інструкцій та/або успішно виконує окремі етапи такого виконання / розв'язання; може аналізувати та	учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: застосовує знання, що охоплюються навчальним матеріалом, для виконання практичних завдань та/або розв'язання повсякденних проблем у нетипових ситуаціях на рівні свідомого вибору, а саме: формулює проблемні питання, висуває гіпотези; успішно виконує завдання або розв'язує проблему відповідно до інструкцій; обґрунтовує обраний спосіб розв'язання / виконання, спираючись

			порівнювати об'єкти вивчення	на знання й досвід; може класифікувати
--	--	--	---------------------------------	---

				й узагальнювати об'єкти вивчення
<i>Рефлексія власної навчально- пізнавальної діяльності</i>	учень / учениця розпізнає помилки, логічні або змістові неточності в результатах навчальної діяльності після того, як на них вказує вчитель	учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: розпізнає й виправляє окремі помилки та робить часткові уточнення в результатах навчальної діяльності	учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб : успішно виправляє окремі помилки й робить часткові уточнення в результатах власної навчальної діяльності; визначає окремі труднощі, що виникають у процесі власної навчально- пізнавальної діяльності й можливі шляхи їх подолання	учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб аналізує результати власної навчальної діяльності із застосуванням критеріїв оцінювання, успішно виправляє помилки й робить уточнення; визначає труднощі, що виникають у процесі власної навчально- пізнавальної діяльності, та можливі шляхи їх подолання

Заклад здійснює підсумкове оцінювання результатів навчання за 12-бальною шкалою оцінювання, затвердженою рішенням педагогічної ради. Результати річного оцінювання відображають у свідоцтві досягнень, яке видають учневі / учениці в кінці навчального року, за системою (шкалою , визначеною законодавством.

Якщо рівень результатів навчання учня / учениці визначити неможливо через тривалу відсутність учня / учениці, у класному журналі та свідоцтві досягнень робиться запис «(н/а)» (не атестований/а) .

Для оцінки шкали оцінювання заклад використовує Орієнтовні вимоги до критеріїв та шкал оцінювання.

Орієнтовні вимоги до критеріїв і шкал оцінювання

Інструмент для оцінювання якості критеріїв і шкал оцінювання

Критерій	1 Незадовільно	2 Задовільно	3 Добре	4 Відмінно
Чіткість і зрозумілість критеріїв	Критерії є незрозумілими, не стосуються змісту навчальної програми або за змістом істотно перекривають один одного	Критерії можна зрозуміти, але вони недостатньо чітко розмежовуються між собою або не повністю відповідають змісту навчальної програми та/або виду навчальної діяльності	Критерії загалом є зрозумілими, чітко розмежовуються між собою й загалом відповідають змісту навчальної програми та виду навчальної діяльності	Кожен критерій є виразним і чітко окресленим, повністю відповідає змісту навчальної програми й виду навчальної діяльності
Чіткість розмежування між рівнями досягнень	Неможливо або майже неможливо розрізнити рівні досягнень між собою	Рівні досягнень можна розрізнити між собою, але розмежування недостатньо чітке	Розмежування між рівнями досягнень є очевидним	Кожен рівень досягнень є чітко окресленим і кожен наступний рівень відрізняється від попереднього за чіткими й логічними ознаками
Надійність шкали оцінювання	Перехресне оцінювання часто призводить до істотних відмінностей у результатах	Перехресне оцінювання іноді призводить до відмінних результатів	Є загальна узгодженість між результатами при перехресному оцінюванні (різниця менше 5-10% або $\frac{1}{2}$ рівня)	Результати перехресного оцінювання є послідовно однаковими
Обізнаність учнів про критерії та шкалу оцінювання	учні не знають про критерії та шкалу оцінювання	учні знають про критерії та шкалу оцінювання і мають певне	Критерії та шкала оцінювання відкрито використовують	Критерії та шкала оцінювання є предметом обговорення й

		уявлення про очікувані результати їх навчальної діяльності	ся для презентації завдання й супроводу учнів	постійного супроводу учнів у процесі навчальної діяльності
Підтримка розвитку метакогнітивних навичок учнів	учні не знають про критерії та шкалу оцінювання і не можуть використовувати її для регулювання власної навчальної діяльності	учнів повідомлено про критерії та шкалу оцінювання, але під час навчальної діяльності критерії та шкала не перебувають у фокусі уваги	учні знають про критерії та шкалу оцінювання як про інструмент, що допомагає зрозуміти, чого вони навчаються, що їм вдається добре, а над чим треба попрацювати	Критерії та шкала оцінювання постійно перебувають у фокусі уваги і використовуються як інструмент, що допомагає учням зрозуміти, чого вони навчаються, що їм вдається добре, а над чим треба попрацювати
Участь учнів у розробленні та застосуванні критеріїв і шкали оцінювання	учні не беруть участі ні в розробленні, ні в застосуванні критеріїв і шкали оцінювання в процесі навчання	учням пропонують готові критерії та шкалу оцінювання для можливого самооцінювання в процесі навчання	учні обговорюють і надають пропозиції до проєкту критеріїв і шкали, є відповідальними за їхнє застосування для самооцінювання та/або взаємооцінювання в процесі навчання	учителі й учні разом відповідають за розроблення критеріїв і шкали оцінювання; учні постійно застосовують їх для самооцінювання й взаємооцінювання в процесі навчання

Шкала оцінювання критеріїв:

0 – 5.0 = потребують доопрацювання

5.5 – 7.5 = застосовні

8.0 - 10 = добре

10.5 – 12.0 = відмінно

Кожний показник рівня 1 = 0.5 балів, рівня 2 = 1.0 бал, рівня 3 = 1.5 бали, рівня 4 = 2.0 бали.

~~За кожним критерієм кількість балів ви:~~ Схвалено

на засіданні педагогічної ради
протокол №1 від 31.08.2023р.